

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ

§ ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

§ ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: Η αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Ο ρόλος του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα στην αξιοποίησή τους.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ:

- Ø ΜΠΟΥΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ
- Ø ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: κα. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΑΛΑΝΟΥ

ΠΑΤΡΑ 13 / 03 / 2009

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1	Βασικά προβλήματα της οικονομίας.....	13
1.2	Μόνιμος χαρακτήρας του οικονομικού προβλήματος.....	16
1.3	Ιδιωτικός Τομέας.....	17
1.4	Δημόσιος Τομέας.....	20
1.5	Δημόσιος και Ιδιωτικός Τομέας.....	21
	1.5.1 Λειτουργικές σχέσεις μεταξύ τους.....	21
	1.5.2 Λειτουργικές Διαφορές.....	23
1.6	Πόροι.....	24
	1.6.1 Ανθρώπινοι Πόροι.....	24
	1.6.2 Μη Ανθρώπινοι Πόροι.....	26
1.7	Η Μέτρηση της Αξίας της Οικονομικής Δραστηριότητας: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν.....	34
1.8	Τι ορίζει τη Ζήτηση για Αγαθά και Υπηρεσίες.....	38
	1.8.1 Κατανάλωση.....	38
	1.8.2 Επένδυση.....	40
	1.8.3 Δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες.....	42
	1.8.4 Καθαρές εξαγωγές.....	43
1.9	Ισορροπία μεταξύ Προσφοράς και Ζήτησης Αγαθών & Υπηρεσιών.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1	Η τιμή του Καλαθιού των Αγαθών	46
2.2	Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (CPI) έναντι του Αποπληθωριστή του ΑΕΠ.....	47
2.3	Μέτρηση της Ανεργίας: Το Ποσοστό Ανεργίας.....	48
2.4	Οι Επενδύσεις και η Ανεργία στην Ε.Ε.....	50
2.4.1	Έρευνα Εργατικού Δυναμικού το Μάιο του 2008.....	54
2.4.2	Κατάσταση της απασχόλησης το Μάιο του 2008.....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι αλλαγές στην αποταμίευση: Οι επιπτώσεις της Δημοσιονομικής Πολιτικής58

Αύξηση στις Δημόσιες Δαπάνες για την Αγορά Αγαθών και Υπηρεσιών58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1	Γενική έννοια του χρήματος.....	60
4.1.1	Οι Λειτουργίες του Χρήματος	60
4.1.2	Πώς Ελέγχεται η Ποσότητα του Χρήματος.....	61
4.1.3	Πώς Μετριέται η Ποσότητα του Χρήματος.....	63
4.2	Υπερπληθωρισμός.....	66
4.2.1	Το μέγεθος του Υπερπληθωρισμού.....	67
4.2.2	Τα Αίτια του Υπερπληθωρισμού.....	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1	Κατανάλωση.....	71
5.2	Επένδυση.....	72
5.2.1	Δελτίο αποτελεσμάτων έρευνας επενδύσεων στη Βιομηχανία....	73
5.2.2	Εκτιμήσεις για το ύψος των επενδύσεων του 2006.....	73
5.2.3	Ποιες ήταν ενδεικτικά οι προβλέψεις για το ύψος των επενδύσεων του 2007.....	76
5.2.4	Κατανομή των επενδύσεων με βάση το σκοπό τους.....	77
5.2.5	Παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις.....	80
5.3	Επενδύσεις σε κατοικίες.....	82
5.3.1	Η Ισορροπία στο Απόθεμα Κατοικιών και η Ροή Προσφοράς των Επενδύσεων σε Κατοικίες.....	82
5.3.2	Μεταβολές στη ζήτηση κατοικιών.....	84
5.3.3	Η φορολογική μεταχείριση των κατοικιών.....	85
5.4	Επενδύσεις σε αποθέματα.....	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1.	Μερικά επιπλέον ζητήματα σχετικά με την προσφορά του Χρήματος ..	90
6.1.1	Ένα Υπόδειγμα Προσφοράς χρήματος.....	92
6.1.2	Τα τρία εργαλεία της Νομισματικής Πολιτικής.....	95
6.2	Ζήτηση χρήματος.....	97
6.2.1	Θεωρίες Χαρτοφυλακίου της Ζήτησης Χρήματος.....	97
6.2.2	Συναλλακτικές Θεωρίες της Ζήτησης Χρήματος.....	99
6.2.3	Το Υπόδειγμα Baumol-Tobin για τη Διαχείριση (του Χρήματος ως) Ρευστών Διαθεσίμων.....	100
6.2.4	Πρόσφατες Εξελίξεις στη Θεωρία των Οικονομικών	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Οι Τέσσερις πιο Σημαντικές Διαπιστώσεις πάνω στη Μακροοικονομική..103

- Ø Διαπίστωση Πρώτη: Στη μακροχρόνια περίοδο, η ικανότητα μιας χώρας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες καθορίζει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της.....104
- Ø Διαπίστωση Δεύτερη: Στη βραχυχρόνια περίοδο, η συναθροιστική ζήτηση επηρεάζει την ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια χώρα.....105
- Ø Διαπίστωση Τρίτη: Στη μακροχρόνια περίοδο, ο ρυθμός αύξησης της προσφοράς χρήματος καθορίζει το ρυθμό του πληθωρισμού, αλλά δεν επηρεάζει το ποσοστό ανεργίας.....106
- Ø Διαπίστωση Τέταρτη: Στη βραχυχρόνια περίοδο, οι πολιτικοί που ελέγχουν τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική αντιμετωπίζουν μια «ανταλλακτική σχέση» μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας.....107

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Συμπεράσματα και αμφιλεγόμενα ζητήματα στην οικονομική πολιτική ενός κράτους.....110

- Ø Σημείο Πρώτο: Πώς θα μπορούσαν οι Σχεδιαστές Οικονομικής Πολιτικής να υψώσουν το φυσικό επίπεδο της παραγωγής;.....110
- Ø Σημείο Δεύτερο: Θα πρέπει οι Σχεδιαστές Οικονομικής Πολιτικής να προσπαθούν να σταθεροποιήσουν την οικονομία;.....111
- Ø Σημείο Τρίτο: Πόσο μεγάλο κόστος έχει ο πληθωρισμός και πόσο μεγάλο είναι το κόστος της μείωσης του πληθωρισμού;.....113

Ø Σημείο Τέταρτο: Πόσο μεγάλο πρόβλημα είναι τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού;.....	115
Επίλογος.....	118
Βιβλιογραφία.....	120

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πρώτος που ασχολήθηκε με τα οικονομικά θέματα σε επιστημονική διάσταση ήταν ο R. Frisch το 1933 αλλά η ουσιαστική ανάπτυξή της έγινε με την διατύπωση της «γενικής θεωρίας» του Y. M. Keynes το 1936. Βέβαια, τα στοιχεία των οικονομικών προβλημάτων υπήρχαν και στις εργασίες των περισσότερων οικονομολόγων, είτε αυτοί ήταν ενήμεροι της διάκρισης αυτής, είτε όχι.

Η ανάλυση των οικονομικών προβλημάτων αποβλέπει στα εξής:

- στην κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του οικονομικού συστήματος σαν σύνολο και
- στη διαμόρφωση αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής.

Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η μελέτη στον κόσμο της οικονομικής επιστήμης δεν δίνει λύσεις, αλλά προσφέρει το κατάλληλο πλαίσιο ανάλυσης των προβλημάτων σε αυτούς που ασχολούνται με την χάραξη της οικονομικής πολιτικής για την επιλογή της σωστής κάθε φορά λύσης. Γι' αυτό το λόγο, πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση του θέματός μας, θα πρέπει να ξέρουμε ότι δεν θα μπορέσουμε να δώσουμε καμία οριστική λύση, παρά μόνο να εκθέσουμε τις απόψεις μας πάνω στην αποτελεσματική κατανομή των πόρων και πώς ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας αξιοποιεί τους πόρους αυτούς.

Στις οικονομίες, που λειτουργούν με βάση τον μηχανισμό της αγοράς, εκτός από τους ιδιωτικούς φορείς ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας, δηλαδή τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα και οι λεγόμενοι δημόσιοι φορείς, όπως είναι το κράτος, οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης κ.α. Η δραστηριότητα των φορέων αυτών είναι συνήθως πολύ μεγάλη.

Η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας από τους δημόσιους φορείς δημιουργεί τα επόμενα τρία βασικά ερωτήματα: Πρώτο, για ποιο λόγο οι δημόσιοι φορείς αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα στις οικονομίες που στηρίζονται στον μηχανισμό της αγοράς και δεν αφήνουν τους ιδιωτικούς φορείς να αναλάβουν ολόκληρη την δραστηριότητα αυτή; Με άλλα λόγια: ποιες είναι οι επιδιώξεις και οι στόχοι των δημόσιων φορέων; Δεύτερο, ποια μέσα χρησιμοποιούν οι δημόσιοι φορείς για την πραγματοποίηση των επιδιώξεών τους; Και Τρίτο, πώς επηρεάζουν τα διάφορα μέσα δράσεως των δημόσιων φορέων την οικονομική συμπεριφορά των ιδιωτικών φορέων; Τα ερωτήματα αυτά αποτελούν το αντικείμενο μελέτης της Δημόσιας Οικονομικής.

Όπως είναι γνωστό, το βασικό οικονομικό πρόβλημα των σύγχρονων κοινωνιών είναι η ανεπάρκεια των συντελεστών παραγωγής, η οποία δεν επιτρέπει την ικανοποίηση όλων των αναγκών του κοινωνικού συνόλου, γιατί είναι πολυάριθμες και αυξάνονται συνέχεια. Ενόψει αυτού γεννιέται το πρόβλημα της επιλογής των αναγκών, που θα ικανοποιηθούν κάθε φορά, καθώς επίσης και των αγαθών, τα οποία θα παραχθούν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες αυτές, ώστε να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή ικανοποίησή τους, και, κατά συνέπεια, να μεγιστοποιηθεί η ευημερία του κοινωνικού συνόλου.

Ενόψει της ανεπάρκειας των παραγωγικών μέσων, η μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών της κοινωνίας προϋποθέτει τα επόμενα:

α) *Πλήρη απασχόληση των παραγωγικών μέσων*: είναι φανερό ότι, όταν τα παραγωγικά μέσα δεν απασχολούνται πλήρως, δεν είναι δυνατή η μεγιστοποίηση της παραγωγής και επομένως δεν επιτυγχάνεται μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών της κοινωνίας. Πραγματικά, όταν υπάρχει αναπασχόλητο παραγωγικό δυναμικό, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή περισσότερων αγαθών, ώστε να είναι δυνατή η ικανοποίηση περισσότερων αναγκών της κοινωνίας.

β) *Άριστη κατανομή των παραγωγικών μέσων στην παραγωγή των διάφορων αγαθών και υπηρεσιών στατικά*: Για να επιτύχουμε, όμως, μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών της κοινωνίας, δεν είναι αρκετό να χρησιμοποιήσουμε πλήρως τους παραγωγικούς συντελεστές, θα πρέπει επιπλέον να τους χρησιμοποιήσουμε κατά τρόπο άριστο στατικά, δηλαδή να τους κατανείμουμε ανάμεσα στα διάφορα αγαθά και στις υπηρεσίες, σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, έτσι, που να ανταποκρίνεται στις προτιμήσεις της κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι η κατανομή των παραγωγικών πόρων θα είναι τέτοια, ώστε να παράγονται εκείνα μόνο τα αγαθά που επιθυμεί η κοινωνία και όσες ποσότητες τα χρειάζεται.

Η προϋπόθεση αυτή μεγιστοποίησης της κοινωνικής ευημερίας είναι επίσης φανερή. Πραγματικά, εφόσον παράγονται αγαθά που δεν επιθυμεί το κοινωνικό σύνολο ή τα επιθυμεί λιγότερο από άλλα, τα οποία δεν παράγονται, η ευημερία της κοινωνίας δεν μεγιστοποιείται.

γ) *Δίκαιη διανομή του παραγόμενου κοινωνικού προϊόντος ή του εισοδήματος.* Εκτός από την επίτευξη πλήρους απασχολήσεως και άριστης κατανομής των παραγωγικών πόρων στατικά, η μεγιστοποίηση της ευημερίας του κοινωνικού συνόλου προϋποθέτει δίκαιη διανομή του παραγόμενου προϊόντος δηλαδή διανομή που να ανταποκρίνεται στις γενικά παραδεκτές αρχές περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό σημαίνει ότι η διανομή του κοινωνικού προϊόντος πρέπει να είναι τέτοια, ώστε οποιαδήποτε αναδιανομή του μεταξύ των πολιτών να οδηγεί σε μείωση της κοινωνικής ευημερίας. Για να γίνει αυτό φυσικά, θα πρέπει η αύξηση της ευημερίας των πολιτών, των οποίων το εισόδημα αυξήθηκε, αξιολογούμενη από την κοινωνία, να είναι μικρότερη από την μείωση της ευημερίας των πολιτών, των οποίων το εισόδημα μειώθηκε.

δ) *Επίτευξη του επιθυμητού από την κοινωνία ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης ή οικονομικής ανάπτυξης.* Δεν αρκεί όμως η επίτευξη πλήρους απασχόλησης, άριστης κατανομής των παραγωγικών πόρων και δίκαιης διανομής του εισοδήματος, για να επιτύχουμε την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. Χρειάζεται επιπλέον η παραγωγικοί πόροι να κατανέμονται κατά τρόπο άριστο διαχρονικά, ώστε να επιτυγχάνεται η μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών του κοινωνικού συνόλου σήμερα και στο μέλλον.

Αυτό σημαίνει ότι οι παραγωγικοί πόροι θα πρέπει να κατανέμονται μεταξύ παραγωγής αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες του παρόντος, δηλαδή καταναλωτικών αγαθών, και αγαθών που ικανοποιούν ανάγκες του μέλλοντος, δηλαδή κεφαλαιουχικών αγαθών, κατά τρόπο άριστο, δηλαδή επιθυμητό από το κοινωνικό σύνολο. Μια τέτοια κατανομή των πόρων θα επιτρέψει την επίτευξη ικανοποιητικού ρυθμού αύξησεως του κεφαλαίου της οικονομίας, ο οποίος θα καταστήσει δυνατή την επίτευξη του επιθυμητού από το κοινωνικό σύνολο

ρυθμού οικονομικής μεγεθύνσεως, για τις αναπτυγμένες οικονομίες, ή οικονομικής αναπτύξεως, για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Οι πιο πάνω προϋποθέσεις για την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας αποτελούν τις βασικές επιδιώξεις των σύγχρονων κοινωνιών. Οι επιδιώξεις αυτές όμως δεν είναι πάντοτε δυνατό να επιτευχθούν απόλυτα, γιατί πολλές φορές συγκρούονται μεταξύ τους και επομένως είναι δυνατό η πραγματοποίηση της μιας να παρεμποδίζει την πραγματοποίηση της άλλης. Έτσι η πραγματοποίηση δικαιότερης διανομής στο εισόδημα, μέσω λ.χ. αναδιανομής από υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις σε χαμηλότερες, είναι δυνατό να παρεμποδίζει την μεγιστοποίηση του ρυθμού μεγεθύνσεως της οικονομίας, γιατί τέτοια αναδιανομή οδηγεί σε μείωση των αποταμιεύσεων και επομένως σε μείωση του ρυθμού αυξήσεως του κεφαλαίου της οικονομίας. Επίσης μια τέτοια αναδιανομή του εισοδήματος επηρεάζει οπωσδήποτε την κατανομή των παραγωγικών πόρων και αυτό ενδέχεται να μην είναι πάντοτε επιθυμητό από το κοινωνικό σύνολο.

Κατά συνέπεια, μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, με την έννοια της επιτεύξεως μιας απόλυτα μέγιστης τιμής για όλες τις πιο πάνω επιδιώξεις της κοινωνίας δεν είναι συνήθως δυνατή. Επιδίωξη λοιπόν των σύγχρονων κοινωνιών είναι να εξασφαλίζουν κάθε φορά τέτοιες τιμές για κάθε μία από τις πιο πάνω επιμέρους επιδιώξεις της κοινωνίας, ώστε να εξασφαλίζεται μια σχετικά μέγιστη τιμή της κοινωνικής ευημερίας. Τέτοιοι συνδυασμοί τιμών, που να μεγιστοποιούν την κοινωνική ευημερία με την πάνω σχετική έννοια, υπάρχουν συνήθως πολλοί και το πρόβλημα είναι να επιλέξει κανείς τον άριστο ανάμεσα στους σχετικά άριστους.

Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τις έννοιες με τις οποίες θα ασχοληθούμε. Ειδικότερα :

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναπτύξουμε τον ορισμό της οικονομικής επιστήμης, θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τις βασικές έννοιες της, οι οποίες είναι χρήσιμες για την κατανόηση του θέματός μας. Θα ορίσουμε τον Δημόσιο και Ιδιωτικό τομέα και θα αναφέρουμε τις βασικές ομοιότητες και διαφορές τους. Τέλος, θα αναπτύξουμε τον ορισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, θα αναφέρουμε ποιες είναι οι πηγές του και από ποια συστατικά αποτελείται.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα ορίσουμε την ανεργία, καθώς επίσης την σχέση της ανεργίας και των επενδύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναπτύξουμε την έννοια και το περιεχόμενο της Δημοσιονομικής Πολιτικής. Θα εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι μεταβολές των φόρων και των δημόσιων δαπανών μπορούν να βοηθήσουν το Εθνικό Εισόδημα να ισορροπήσει στο επίπεδο πλήρους απασχόλησεως, περιορίζοντας έτσι τις κυκλικές διακυμάνσεις (ύφεση – πληθωρισμός).

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναπτύξουμε την έννοια και τις λειτουργίες του χρήματος.

Στο πέμπτο κεφάλαιο θα ορίσουμε τα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και τις επενδύσεις.

Στο έκτο κεφάλαιο θα αναφέρουμε κάποια ζητήματα σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν την προσφορά του χρήματος.

Στο έβδομο και στο όγδοο κεφάλαιο θα αναφέρουμε σε ποιο βαθμό οι οικονομολόγοι έχουν επιτύχει τους στόχους τους , και κάποια αμφιλεγόμενα ζητήματα στην πολιτική ενός κράτους αντίστοιχα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής αποτελεί ευθύνη των ηγετών του κόσμου, όμως η εξήγηση του τρόπου που λειτουργεί η οικονομία αποτελεί ευθύνη των επιστημόνων. Ως ερευνητές που αναζητούν να εξηγήσουν τη λειτουργία της οικονομίας ως ένα σύνολο, συλλέγουν στοιχεία για τα εισοδήματα, τις τιμές, την ανεργία και πολλές άλλες οικονομικές μεταβλητές, από διαφορετικές χρονικές περιόδους και από διαφορετικές χώρες. Παρατηρούν ότι οι οικονομίες διαφέρουν μεταξύ τους και παράλληλα οι οικονομίες μεταβάλλονται διαχρονικά. Οι παρατηρήσεις αυτές αποτελούν το κίνητρο για την ανάπτυξη θεωριών, αξιωμάτων, υποθέσεων, κανόνων λήψης αποφάσεων, που προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των οικονομικών μεγεθών και να διατυπώνουν προτάσεις για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων ή την επίτευξη ορισμένων οικονομικών στόχων.

Η μελέτη λοιπόν του κόσμου της Οικονομικής είναι σύνθετο και μάλλον δύσκολο έργο αφού είναι συνυφασμένη με πολλά κοινωνικά προβλήματα που είναι δύσκολο να απομονωθούν και να μελετηθούν από μια οπτική γωνία. Τα πράγματα περιπλέκονται ακόμη περισσότερο αν λάβουμε υπ' όψη μας ότι οι νόμοι της κίνησης μιας οικονομίας αντικατοπτρίζουν τις αποφάσεις που πρέπει να λαμβάνονται από τα νοικοκυριά, τους οργανισμούς και τα κυβερνητικά

επιτελεία στο πλαίσιο της επιδίωξης των στόχων τους. Μεταξύ των επιχειρηματικών αποφάσεων είναι η τιμολόγηση των προϊόντων, η πρόσληψη του προσωπικού, ο δανεισμός κεφαλαίων, η επιλογή εναλλακτικών τεχνολογιών, οι επενδύσεις σε εγκαταστάσεις και μηχανήματα, η ανάπτυξη νέων προϊόντων, η επέκταση σε νέες αγορές. Μεταξύ των άλλων κρατικών αποφάσεων είναι η αξιολόγηση των εναλλακτικών κοινωνικών προγραμμάτων, η κατασκευή γεφυρών, νοσοκομείων, σχολείων, η συντήρηση και επέκταση οδικών δικτύων, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, η μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων, η επιδίωξη οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης.

Συνοψίζοντας, η οικονομική ως επιστήμη, εξασφαλίζει την κατανόηση του όλου μηχανισμού μιας οικονομίας και περιλαμβάνει τις βάσεις για την λήψη λογικών αποφάσεων στο χώρο των επιχειρήσεων, τον κρατικό τομέα, την κοινωνία, την καλύτερη διαχείριση των οικονομικών διαθέσεων των νοικοκυριών μας και την καλύτερη διαχείριση των οικονομικών υποθέσεων μιας χώρας. Η ποικιλομορφία και ο μεταβαλλόμενος χαρακτήρας των οικονομικών προβλημάτων ήταν και η πρόκληση για την ενασχόληση της παρούσας εργασίας με το συγκεκριμένο θέμα. Με δεδομένο το θεμελιώδες πρόβλημα της στενότητας των πόρων και παράλληλα των απεριόριστων αναγκών του ανθρώπου, θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε το θέμα της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και να εξηγήσουμε το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν ο ιδιωτικός και δημόσιος τομέας στην αξιοποίησή τους.

1.1. Κάθε οικονομικό σύστημα, ανεξάρτητα από τους θεσμικούς παράγοντες και τους περιορισμούς, κάτω από τους οποίους λειτουργεί, πρέπει να διαθέτει τους μηχανισμούς που είναι απαραίτητοι για την επίλυση βασικών προβλημάτων, τα οποία προσδιορίζουν και τις βασικές λειτουργίες του οικονομικού συστήματος. Αναλυτικότερα, **τα βασικά προβλήματα των οικονομικών συστημάτων** είναι:

- Ø Το είδος των προϊόντων που θα παραχθούν.
- Ø Ο τρόπος παραγωγής των αγαθών.
- Ø Ο τρόπος διανομής των αγαθών που παράγονται.
- Ø Το πρόβλημα της πιο αποδοτικής χρησιμοποίησης των διαθέσιμων παραγωγικών μέσων.
- Ø Η πλήρης απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών.

Τι θα παραχθεί; Η οικονομία έχει πολλές παραγωγικές δυνατότητες. Υπάρχουν πολλά αγαθά και πολλοί συνδυασμοί μεταξύ αυτών των αγαθών, που βρίσκονται στην διάθεση της οικονομίας. Πώς θα γίνει η επιλογή των αγαθών και των ποσοτήτων που τελικά θα παραχθούν; Με άλλα λόγια, κάθε οικονομικό σύστημα πρέπει να έχει μηχανισμούς, με τους οποίους να αποφασίζεται το σύνολο των προϊόντων που θα παραχθούν, καθώς επίσης και η ποσότητα κάθε προϊόντος.

Πώς θα παραχθεί; Το ερώτημα αυτό αναφέρεται βασικά στην επιλογή της τεχνολογίας, που περιλαμβάνει και την οργάνωση των επιχειρήσεων. Για την παραγωγή κάθε αγαθού υπάρχουν συνήθως περισσότεροι από μια μέθοδοι. Π.χ μπορεί να παραχθεί ύφασμα με χειροκίνητους αργαλειούς, που απαιτούν πολλή εργασία και διόλου ηλεκτρική ενέργεια ή με αυτοματοποιημένους αργαλειούς, που χρησιμοποιούν λίγη εργασία και μεγάλες ποσότητες ενέργειας. Πώς θα αποφασισθεί ποια από τις δύο μεθόδους θα χρησιμοποιηθεί; Επιπλέον το ύφασμα, ως τελικό προϊόν, προϋποθέτει την ύπαρξη πολλών ενδιάμεσων σταδίων, όπως π.χ την παραγωγή βαμβακιού, νημάτων, χρωμάτων κ.ο.κ. Όλα αυτά τα στάδια μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικές επιχειρήσεις ή είναι δυνατό να γίνονται από μια επιχείρηση που ελέγχει όλα τα στάδια της παραγωγής. Τι προσδιορίζει τον τρόπο οργάνωσης που επικρατεί στην αγορά; Ή, ακόμα, μια επιχείρηση μπορεί να είναι μεγάλη ή μικρή από την πλευρά απασχολήσεως

εργατών ή όγκου παραγωγής. Τι προσδιορίζει το μέγεθος των επιχειρήσεων; Τέτοιου είδους προβλήματα περιέχονται στο ερώτημα πώς παράγεται το προϊόν;

Πώς θα διανεμηθεί; αν υποθέσουμε πώς προβλήματα σχετικά με το τι και πώς θα παραχθεί έχουν λυθεί από το οικονομικό σύστημα, παραμένει ακόμα να δοθεί λύση στο πρόβλημα του τρόπου διανομής του προϊόντος, της διανομής δηλαδή της συνολικής παραγωγής στα μέλη της κοινωνίας. Φυσικά το συνολικό προϊόν δεν αποτελείται μόνο από καταναλωτικά αγαθά, αλλά και από κεφαλαιουχικά. Συνεπώς, το οικονομικό σύστημα πρέπει να διανείμει τα καταναλωτικά αγαθά στα νοικοκυριά και τα κεφαλαιουχικά στις επιχειρήσεις. Η διανομή του εισοδήματος (προϊόντος) στα νοικοκυριά έχει μεγάλη σημασία για την κοινωνία, γιατί εδώ προσδιορίζονται οι οικονομικές ανισότητες ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας και τελικά οι ταξικές αντιθέσεις.

Το οικονομικό σύστημα πρέπει να φροντίζει για την ικανοποίηση όχι μόνο των τωρινών, αλλά και των μελλοντικών αναγκών των μελών της κοινωνίας καθώς επίσης και για την κάλυψη των αναγκών των μελλοντικών γενεών. Στην οικονομική ζωή το παρόν και το μέλλον βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση. Όσο πιο πολλούς παραγωγικούς πόρους αντλεί η σημερινή γενεά, τόσο λιγότεροι μένουν για τις μελλοντικές γενεές. Φανερό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση των αποθεμάτων πετρελαίου. Ταυτόχρονα όσο πιο μικρό τμήμα της συνολικής παραγωγής καταναλίσκεται, τόσο πιο πολύ αυξάνεται το κεφάλαιο της οικονομίας, γιατί οι παραγωγικοί συντελεστές στρέφονται στην παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών. Με δεδομένο, λοιπόν τον ανταγωνισμό ανάμεσα στο παρόν και το μέλλον, και εφόσον η κοινωνία θέλει την διαίωνισή της, θα πρέπει να βρει τρόπους, ώστε να υπάρχει πρόνοια για τις επερχόμενες γενεές. Οι παραγωγικές δυνάμεις της οικονομίας πρέπει να χρησιμοποιούνται έτσι, ώστε να εξασφαλίζεται η επιβίωση και η οικονομική ευημερία των μελλοντικών γενεών. Το πρόβλημα αυτό παίρνει μεγάλες διαστάσεις, γιατί η τωρινή γενεά

έχει δείξει απερισκεψία στην εκμετάλλευση του περιβάλλοντος. Οι απαισιόδοξοι μελλοντολόγοι έχουν τονίσει τους κινδύνους, που προέρχονται από τη μόλυνση και καταστροφή της ατμόσφαιρας, τη νέκρωση της θαλάσσιας ζωής, την καταστροφή εδαφών από τη χρήση χημικών προϊόντων κλπ. Υπάρχει η ελπίδα ωστόσο, ότι οι άνθρωποι, κάτω από την απειλή της εξαφάνισης, θα σωφρονισθούν και η τεχνολογία θα αναπτυχθεί, ώστε τελικά να ξεπεραστούν αυτά τα προβλήματα.

1.2. Ο ΜΟΝΙΜΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Το οικονομικό πρόβλημα εμφανίζεται ως μόνιμο πρόβλημα των ανθρώπινων κοινωνιών. Στο άμεσο μέλλον δεν προβλέπεται ούτε περιορισμός των αναγκών ούτε σημαντική αύξηση των μέσων ικανοποίησης των αναγκών. Αντίθετα, μάλιστα, σύμφωνα με κάποιους οικονομολόγους, το οικονομικό πρόβλημα τείνει να γίνει πιο έντονο. Η πρόβλεψη αυτή βασίζεται σε τρία στοιχεία : α) στη συνεχή αύξηση του πληθυσμού της γης, β) στην εξάντληση των πηγών ενέργειας που έχει η φύση π.χ των αποθεμάτων πετρελαίου, διαφόρων μετάλλων κ.λπ. και γ) στα αρνητικά αποτελέσματα που έχει η παραγωγή πολλών προϊόντων στο φυσικό περιβάλλον, όπως η μόλυνση των ποταμών, λιμνών και θαλασσών από τα υπολείμματα των εργοστασίων, που καταστρέφουν τον θαλάσσιο πλούτο.

Από την άλλη όψη, βέβαια, υπάρχει η εξέλιξη της τεχνολογίας και η δυνατότητα να βρεθούν νέες πηγές ενέργειας, που τείνουν να αμβλύνουν την ένταση του οικονομικού προβλήματος.

Εξετάζοντας τη σχέση ανάμεσα στις ανθρώπινες ανάγκες και στα μέσα που διαθέτουμε για την ικανοποίησή τους, οδηγούμαστε στη διατύπωση του βασικού οικονομικού προβλήματος που αντιμετωπίζει κάθε κοινωνία. Εισαγωγικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το βασικό αυτό οικονομικό πρόβλημα βρίσκεται στο γεγονός ότι, ενώ οι ανθρώπινες ανάγκες είναι ουσιαστικά απεριόριστες, τα μέσα που έχουμε για την ικανοποίησή τους είναι περιορισμένα. Έτσι, προκύπτει το πρόβλημα, ποιες ανάγκες και σε ποιο βαθμό θα ικανοποιηθούν, προκύπτει δηλαδή το πρόβλημα πώς θα περιοριστούν οι ανάγκες στο επίπεδο των διαθέσιμων μέσων και ταυτόχρονα πώς θα αυξηθούν τα μέσα για την ικανοποίηση περισσότερων αναγκών.

Παρακάτω θα εξετάσουμε ποιος είναι ο ρόλος του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα πάνω στο οικονομικό πρόβλημα και κατά πόσο συμβάλει στην αποτελεσματική κατανομή των πόρων.

1.3. Ο ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η πραγματοποίηση των επιδιώξεων της κοινωνίας στις ελεύθερες οικονομίες, δηλαδή στις οικονομίες που στηρίζονται στη λειτουργία της αγοράς, ανήκει βασικά στην ελεύθερη δραστηριότητα των ιδιωτικών φορέων, δηλαδή των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, που κατευθύνονται από το ίδιο τους το συμφέρον και συντονίζονται από το μηχανισμό των τιμών. Ο μηχανισμός αυτός λειτουργεί σε γενικές γραμμές ως εξής: Υποθέτουμε ότι στην αγορά συμμετέχουν δύο κατηγορίες ιδιωτικών φορέων, τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις.

Το νοικοκυριό ορίζεται συνήθως ως μία ανεξάρτητη μονάδα, που έχει τα εξής χαρακτηριστικά: α) αποτελεί μία μονάδα λήψεως αποφάσεων, β) έχει στην κατοχή του μία περιορισμένη ποσότητα συντελεστών παραγωγής, την οποία μπορεί να παραχωρήσει, ελεύθερα και σε όση ποσότητα επιθυμεί, στην παραγωγική διαδικασία για εισόδημα, γ) είναι ελεύθερο να διαθέσει το εισόδημά του για την αγορά οποιουδήποτε αγαθού ή υπηρεσίας και σε οποιαδήποτε ποσότητα επιθυμεί και δ) οι αποφάσεις του κατευθύνονται από την επιδίωξή του να μεγιστοποιήσει την ικανοποίηση των αναγκών του.

Το νοικοκυριό αντιμετωπίζει συνήθως τα επόμενα προβλήματα και παίρνει τις ανάλογες αποφάσεις: α) ποια ποσότητα από τους παραγωγικούς συντελεστές που έχει στη διάθεσή του θα παραχωρήσει στην παραγωγική διαδικασία και β) πώς θα διαθέσει το εισόδημα που παίρνει ως αντιπαροχή για τις υπηρεσίες τις οποίες προσφέρει στην παραγωγική διαδικασία ή για άλλους λόγους (π.χ. χαριστικές παραχωρήσεις εισοδήματος κ.α.).

Η επιχείρηση ορίζεται επίσης ως μια ανεξάρτητη μονάδα, η οποία έχει τα επόμενα χαρακτηριστικά: α) αποτελεί μία αυτοτελή μονάδα λήψεως αποφάσεων, β) αγοράζει ελεύθερα τους συντελεστές παραγωγής από τα νοικοκυριά και με την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης τεχνολογίας τους μετατρέπει σε αγαθά και υπηρεσίες, γ) διαθέτει ελεύθερα την παραγωγή της έναντι ορισμένης τιμής και δ) οι αποφάσεις της κατευθύνονται από το κίνητρο να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της. Κατά συνέπεια η επιχείρηση αντιμετωπίζει συνήθως τα επόμενα προβλήματα και λαμβάνει τις ανάλογες αποφάσεις: ι) ποια προϊόντα ή υπηρεσίες θα παράγει και ιι) ποιους συντελεστές και σε τι ποσότητα από τον καθένα θα χρησιμοποιήσει για την παραγωγή αυτών των αγαθών ή υπηρεσιών.

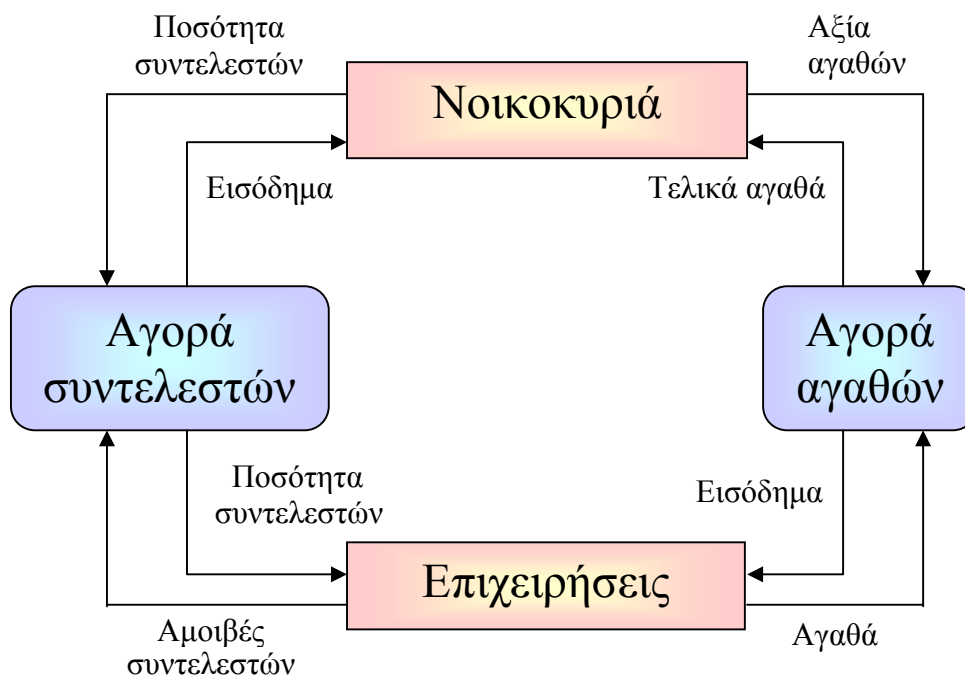
Σημειώνεται ότι τα άτομα που αποτελούν το νοικοκυριό δεν είναι αναγκαστικά διαφορετικά από εκείνα που αποτελούν την επιχείρηση. Απεναντίας, πολλές φορές τα άτομα του νοικοκυριού συμμετέχουν και στην επιχείρηση. Εκείνο που διαφοροποιεί το νοικοκυριό από την επιχείρηση είναι απλώς οι διαφορετικές αποφάσεις που παίρνει καθένας από τους δύο αυτούς φορείς, καθώς και οι διαφορετικές επιδιώξεις τους. Το άτομο όταν ενεργεί με την ιδιότητά του ως νοικοκυριό, λαμβάνει αποφάσεις διαφορετικές από εκείνες που λαμβάνει όταν ενεργεί σαν επιχείρηση. Επίσης, επιδίωξη των ατόμων, όταν ενεργούν με την ιδιότητά τους σαν νοικοκυριά είναι να μεγιστοποιήσουν την ικανοποίηση των αναγκών τους, ενώ, όταν ενεργούν σαν επιχειρήσεις, επιδιώξή τους είναι να μεγιστοποιούν τα κέρδη τους.

Οι πιο πάνω αποφάσεις των νοικοκυριών δεν είναι αυθαίρετες· συντονίζονται με τον μηχανισμό των τιμών στα πλαίσια της αγοράς. Η αγορά είναι ένα θεωρητικό πλαίσιο, όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, που προαναφέραμε. Διακρίνουμε δε συνήθως δύο αγορές: την αγορά των συντελεστών και την αγορά των αγαθών. Στην πρώτη λαμβάνονται οι αποφάσεις που αφορούν τις ποσότητες και τιμές των συντελεστών, ενώ στη δεύτερη λαμβάνονται οι αποφάσεις που αφορούν τις ποσότητες και τις τιμές των αγαθών.

Στην αγορά των συντελεστών τα νοικοκυριά εμφανίζονται στην πλευρά της προσφοράς, προσφέρουν δηλαδή τους παραγωγικούς συντελεστές, ενώ οι επιχειρήσεις εμφανίζονται στην πλευρά της ζήτησης, δηλαδή ζητούν τους παραγωγικούς συντελεστές. Οι επιθυμίες και των δύο φορέων εκφράζονται από τις γνωστές κλίμακες προσφοράς και ζήτησης παραγωγικών συντελεστών. Απεναντίας, στην αγορά των αγαθών οι επιχειρήσεις εμφανίζονται στην πλευρά της προσφοράς, προσφέρουν δηλαδή τα διάφορα τελικά προϊόντα, ενώ τα νοικοκυριά εμφανίζονται στην πλευρά της ζήτησης, ζητούν δηλαδή τα προϊόντα

αυτά. Οι επιθυμίες και των δύο φορέων εκφράζονται εδώ από τις κλίμακες προσφοράς και ζήτησης αγαθών.

Διάγραμμα κυκλικής ροής - Ο μηχανισμός της αγοράς σε μία οικονομία

1.4. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Σε όλες τις οικονομίες που λειτουργούν με βάση τον μηχανισμό των τιμών, εκτός από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, ενεργούν οικονομικές πράξεις και διάφοροι δημόσιοι φορείς στους οποίους αναφερόμαστε με τον όρο Δημόσιο ή Δημόσιος Τομέας. Οι δημόσιοι αυτοί φορείς είναι η Βουλή, η Κυβέρνηση και η Κεντρική Διοίκηση, οι διάφοροι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφαλίσεως, οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, τα νοσοκομεία κ.λπ. Οι φορείς αυτοί

είναι συλλογικά όργανα και παίρνουν αποφάσεις πάνω σε θέματα κοινωνικής επιλογής, που ενδιαφέρουν μεγάλες κοινωνικές ομάδες ή και ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο, και όχι σε θέματα ατομικών επιλογών, οι οποίες ενδιαφέρουν κυρίως άτομα και με τις οποίες ασχολούνται τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις. Οι ενέργειες των δημόσιων φορέων έχουν συνήθως ως γνώμονα το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου και όχι το ιδιωτικό συμφέρον, από το οποίο κατευθύνονται οι ενέργειες των ιδιωτικών φορέων. Επομένως, οι δημόσιοι φορείς έχουν διαφορετικές επιδιώξεις από εκείνες των ιδιωτικών, που είναι η μεγιστοποίηση της ευημερίας τους για τα νοικοκυριά και η μεγιστοποίηση των κερδών τους για τις επιχειρήσεις. Επιπλέον οι δημόσιοι φορείς χρησιμοποιούν για την πραγματοποίηση των επιδιώξεων τους μέσα διαφορετικά από τα μέσα που χρησιμοποιούν οι ιδιωτικοί φορείς. Τέλος, ο μηχανισμός, με τον οποίο παίρνουν τις αποφάσεις τους οι δημόσιοι φορείς, είναι διαφορετικός από τον μηχανισμό των τιμών, με τον οποίο παίρνονται οι αποφάσεις στον ιδιωτικό τομέα.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας έχουν διαφορετικούς στόχους και χρησιμοποιούν διαφορετικά μέσα για την επίτευξή τους. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να εξετάσουμε πώς ο κάθε τομέας μπορεί να συμβάλλει στην κατανομή των παραγωγικών πόρων, έτσι ώστε να επιτύχουμε την μεγιστοποίηση της ικανοποίησης των αναγκών μας, και επομένως, την μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας.

Στη συνέχεια, θα δούμε αν υπάρχει κάποια σχέση που να συνδέει αυτούς τους δύο τομείς, καθώς επίσης και τις διαφορές τους.

1.5. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ:

1.5.1. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ

Η παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών τόσο από τον δημόσιο τομέα όσο και από τον ιδιωτικό αποβλέπει σε ένα κοινό στόχο: στην ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Όταν ικανοποιούνται επαρκώς οι ανάγκες του κάθε μέλους της κοινωνίας, με δεδομένους τους διαθέσιμους παραγωγικούς πόρους, λέμε ότι μεγιστοποιείται η κοινωνική ευημερία, η οποία προκύπτει αν αθροίσουμε το ατομικό επίπεδο ευημερίας όλων των μελών της κοινωνίας.

Ένα δεύτερο κοινό γνώρισμα της κρατικής και ιδιωτικής δραστηριότητας είναι ότι για να παραχθούν τα αγαθά που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν συντελεστές παραγωγής ή παραγωγικά μέσα δηλαδή εργατικό δυναμικό, κεφαλαιουχικός εξοπλισμός, εδαφικές εκτάσεις κτλ. Η παραγωγική διαδικασία είναι αυτή που μετασχηματίζει τις εισροές, δηλαδή τα παραγωγικά μέσα, σε εκροές, δηλαδή σε αγαθά, που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες.

Η σχέση όμως μεταξύ ανθρώπινων αναγκών και παραγωγικών μέσων δεν είναι συμμετρική. Οι ανθρώπινες ανάγκες είναι απεριόριστες ΕΝΩ οι παραγωγικές δυνατότητες, με βάση τα διαθέσιμα παραγωγικά μέσα, είναι περιορισμένες. Έτσι φθάνουμε στην έννοια του οικονομικού προβλήματος, το οποίο υπογραμμίζει την ανεπάρκεια των παραγωγικών μέσων, η οποία ανεπάρκεια επιβάλλει την ορθολογική χρησιμοποίηση των παραγωγικών μέσων, επιβάλλει δηλαδή την κατανομή τους μεταξύ των διάφορων κατηγοριών αγαθών, επομένως και μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μεγιστοποιείται η κοινωνική ευημερία.

Ένα τρίτο κοινό στοιχείο, που χαρακτηρίζει την δημόσια και ιδιωτική παραγωγή είναι ότι βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση, με την έννοια ότι η

χρησιμοποίηση παραγωγικών μέσων για την παραγωγή δημόσιων αγαθών αποκλείει την χρησιμοποίηση των ίδιων αυτών παραγωγικών μέσων για την παραγωγή ιδιωτικών αγαθών, και αντιστρόφως.

Για να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ της παραγωγής ιδιωτικών και δημοσίων αγαθών (αλλά και μεταξύ των επιμέρους αγαθών σε κάθε τομέα) θα πρέπει να λειτουργεί ένας αποτελεσματικός μηχανισμός, ο οποίος να επιμερίζει τις δραστηριότητες Μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα εκεί όπου ο κάθε τομέας είναι πιο αποτελεσματικός. Επιπλέον, ο μηχανισμός αυτός θα πρέπει : α) να ιεραρχεί τις ανθρώπινες ανάγκες δηλαδή να τις κατατάσσει κατά βαθμό σπουδαιότητας, και β) να κατευθύνει τα διαθέσιμα παραγωγικά μέσα στην παραγωγή εκείνων των αγαθών, που ικανοποιούν με τον καλύτερο τρόπο τις ανθρώπινες ανάγκες, αρχίζοντας από τις σπουδαιότερες. Αν επιτευχθεί αυτό, λέμε ότι έχουμε άριστη ή αποτελεσματική κατανομή των παραγωγικών πόρων, η οποία οδηγεί και στη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας (υπό ορισμένες συνθήκες).

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ :

1.5.2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Η πρώτη διαφορά είναι ότι ο δημόσιος τομέας παράγει δημόσια αγαθά, που ικανοποιούν κοινωνικές ή συλλογικές ανάγκες (άμυνα, δικαιοσύνη κ.λ.π) και παρέχουν όφελος, που δεν μπορεί να εξατομικευθεί, ενώ ο ιδιωτικός τομέας παράγει ιδιωτικά αγαθά, που ικανοποιούν ατομικές ανάγκες (είδη διατροφής, ένδυσης, υπόδησης, υπηρεσίες ψυχαγωγίας κ.λ.π).

Η δεύτερη διαφορά είναι ότι, όταν ο ιδιώτης επιχειρηματίας αναλαμβάνει μια παραγωγική δραστηριότητα, αποβλέπει στην πραγματοποίηση του

υψηλότερου δυνατού κέρδους. Δεν τον ενδιαφέρει αν τα προϊόντα, που του αποφέρουν κέρδος, μολύνουν την ατμόσφαιρα (π.χ παραγωγή χάλυβα) ή είναι επικίνδυνα για την υγεία (π.χ τσιγάρα, οينوπνευματώδη) ή επιτείνουν τις κοινωνικές ανισότητες (π.χ είδη πολυτελείας) ή αποτελούν το μέσο για την εκμετάλλευση των καταναλωτών (π.χ μονοπωλιακά είδη). Αντίθετα οι δημόσιοι φορείς, με εξαίρεση ίσως τις δημόσιες επιχειρήσεις, δεν είναι κερδοσκοπικοί οργανισμοί, ακόμη και όταν επιβάλλουν τιμή για την χρήση των δημόσιων υπηρεσιών (π.χ διόδια, εισιτήρια κρατικών θεάτρων).

1.6. Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε πιο αναλυτικά τις έννοιες που σχετίζονται με το θέμα που ασχολούμαστε.

ΠΟΡΟΙ : Με τον όρο αυτό εννοούμε όλα τα στοιχεία που παρέχει στον άνθρωπο η φύση και τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Εδώ ανήκουν το έδαφος, το νερό, τα δάση, το υπέδαφος, ο αέρας και ο ήλιος. Ωστόσο και ο άνθρωπος μπορεί με προγραμματισμένες ενέργειές του να επηρεάσει την χρήσιμη ποσότητα και κυρίως την ποιότητα των φυσικών πόρων. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι, όλα τα παραπάνω στοιχεία, σε διάφορο βαθμό το καθένα, βρίσκονται σε ανεπάρκεια, με την έννοια ότι η χρησιμοποίησή τους στην παραγωγή απαιτεί κάποιο κόστος.

1.6.1. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ:

- **Εργασία** είναι η χρήση της πνευματικής και σωματικής ανθρώπινης δύναμης για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Η εργασία ως παραγωγικός

συντελεστής περιλαμβάνει το σύνολο των ικανοτήτων του ανθρώπου που ενσυνείδητα καταβάλλονται για την παραγωγή αγαθών που ικανοποιούν τις ανθρώπινες ανάγκες. Το χαρακτηριστικό στοιχείο που κάνει την καταβολή ανθρώπινης προσπάθειας να είναι εργασία είναι η ενσυνείδητη προσπάθεια να δημιουργήσει οικονομικά αγαθά π.χ. η προσπάθεια του μουσικού να ικανοποιήσει το ακροατήριό του είναι εργασία. Αντίθετα, όταν αυτός παίζει για να ευχαριστήσει τον εαυτό του, η προσπάθειά του δεν θεωρείται εργασία, εκτός αν υποτεθεί ότι παράγει τα μέσα ικανοποίησης της δικής του ανάγκης να ακούει μουσική.

Η εργασία περιλαμβάνει την ανθρώπινη μυϊκή, πνευματική κ.λ.π. δύναμη. Δεδομένου ότι κάθε εργαζόμενος έχει αναπτύξει τη σωματική και την πνευματική του δύναμη σε διαφορετικό βαθμό, μπορούμε να μιλάμε για διάφορα είδη εργασίας. Η εργασία ενός ανθρακωρύχου είναι πολύ διαφορετική από εκείνη ενός γιατρού που, με τη σειρά της, διαφέρει από τη δουλειά ενός δικηγόρου. Με αυτό τον τρόπο, μπορούμε να κάνουμε διάφορους διαχωρισμούς ανάμεσα στα είδη εργασίας, όπως η χειρωνακτική, η πνευματική, η εργασία του πεπειραμένου και του άπειρου εργάτη. Όμως εκείνο που διαφοροποιεί περισσότερο το ένα είδος εργασίας από κάποιο άλλο είναι η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Μέσω της εκπαίδευσης και της πείρας, οι εργάτες γίνονται πιο παραγωγικοί και προσαρμόζονται καλύτερα στις τεχνολογικές εξελίξεις.

- Η **επιχειρηματικότητα** είναι η ανακάλυψη και η εκμετάλλευση των νέων επιχειρηματικών ευκαιριών. Η επιχειρηματικότητα είναι συνήθως αυθόρμητη και καινοτομική και μπορεί να αποδώσει σημαντικούς καρπούς. Για παράδειγμα, η επιχειρηματική πρωτοτυπία των Αμερικανών των ανατολικών περιοχών των ΗΠΑ έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομική επιτυχία της χώρας αυτής στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Σύγχρονοι επιχειρηματίες, όπως ο Bill

Gates, ο πρόεδρος της Microsoft και ο Akio Morita, ιδρυτής της Sony Corporation, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική επιτυχία μεγάλων παγκόσμιων οργανισμών. Αλλά, σε αντίθεση με αυτό που συνέβαινε παλαιότερα, τότε που η χρηματοδότηση των νέων εγχειρημάτων προερχόταν από ένα μικρό αριθμό πλουσίων ατόμων και οικογενειών, στη σύγχρονη εποχή τα χρήματα προέρχονται από εκατομμύρια άτομα. Οι σύγχρονες μεγάλες επιχειρήσεις ανήκουν σε χιλιάδες, ή ακόμη και σε εκατομμύρια, μετόχους που δε συμμετέχουν ενεργά στην καθημερινή λειτουργία τους. Οι δραστηριότητες αυτές εκχωρούνται στο μάνατζμεντ.

- Το **μάνατζμεντ** είναι η χρήση των ανθρώπινων ικανοτήτων στην εφαρμογή και την εποπτεία της παραγωγής και της διανομής των αγαθών, ένα καθήκον που γίνεται ακόμα δυσκολότερο καθώς οι επιχειρήσεις αυξάνονται σε μέγεθος και σε πολυπλοκότητα. Και ενώ το μάνατζμεντ στις ατομικές επιχειρήσεις και στις ομόρρυθμες εταιρείες βρίσκεται στα χέρια των επιχειρηματιών, στις μετοχικές επιχειρήσεις το μάνατζμεντ αποτελεί ξεχωριστή οντότητα. Τα στελέχη της διοίκησης ενεργούν ως εκπρόσωποι των μετόχων, διοικούν την εταιρεία και ενημερώνουν τους μετόχους για τα πεπραγμένα τους.

1.6.2. ΜΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ:

Οι **μη ανθρώπινοι πόροι** αφορούν τη χρήση βοηθητικών εργαλείων, που είναι στη διάθεση των ανθρώπινων πόρων, για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες διακρίνουμε τέσσερα είδη μη ανθρώπινων πόρων: το **έδαφος και τους φυσικούς πόρους, το κεφάλαιο, την τεχνολογία και την πληροφόρηση και τον επιχειρησιακό λογισμό.**

Ø Το **έδαφος και οι φυσικοί πόροι** περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία του περιβάλλοντος, που χρησιμεύουν στην παραγωγή των αγαθών. Τέτοια στοιχεία είναι το έδαφος, ως εδαφική έκταση, το υπέδαφος με όλα τα στοιχεία που περιέχει (πετρέλαιο, υδάτινες πηγές κ.λπ.), τα δάση, ο θαλάσσιος πλούτος, και οι λοιπές πρώτες ύλες.

Ø **Κεφάλαιο** είναι το σύνολο των διαρκών αγαθών που έχουν παραχθεί και που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία για την παραγωγή άλλων αγαθών. Τέτοια αγαθά είναι τα μηχανήματα, τα εργαλεία, τα κτίρια τα μέσα μεταφοράς κ.λ.π. (κεφαλαιουχικά αγαθά) και αποτελούν το λεγόμενο **πάγιο υλικό κεφάλαιο**. Παράλληλα με το πάγιο υπάρχει και το κεφάλαιο που κυκλοφορεί (**κυκλοφορούν κεφάλαιο**), το οποίο περιλαμβάνει τα ημικατεργασμένα προϊόντα, εκείνα δηλαδή που δεν έχουν φθάσει στην τελική τους μορφή, και τα καταναλωτικά αγαθά που δεν έχουν φθάσει στα χέρια του καταναλωτή, τα αποθέματα δηλαδή στα χέρια των παραγωγών.

Τα **χαρακτηριστικά στοιχεία του κεφαλαίου** είναι ότι: α) αποτελούν δημιουργημένα αγαθά και β) ικανοποιούν τις ανάγκες των ανθρώπων μελλοντικά και έμμεσα με τη συμβολή τους στην παραγωγική διαδικασία.

Το είδος κεφαλαίου που προσδιορίσαμε πιο πάνω, χαρακτηρίζεται ως υλικό κεφάλαιο. Κι αυτό, για να γίνει η διάκριση ανάμεσα στο υλικό κεφάλαιο και στο **ανθρώπινο κεφάλαιο**. Ανθρώπινο κεφάλαιο είναι το σύνολο των γνώσεων και ικανοτήτων που αποκτά ο άνθρωπος με τη μόρφωση και την εμπειρία. Η έννοια του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι γενική και περιλαμβάνει κάθε είδους μόρφωση, αλλά και στα οικονομικά θέματα περιορίζεται κυρίως στις ικανότητες του ανθρώπου που σχετίζονται άμεσα με την παραγωγική διαδικασία.

Η ποσότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου μιας οικονομίας βρίσκεται σε στενή σχέση με την ποσότητα του πάγιου κεφαλαίου και με την τεχνολογία της παραγωγής. Στις αναπτυγμένες οικονομίες, όπου το κεφάλαιο ενσωματώνει προχωρημένη τεχνολογία, το επίπεδο των γνώσεων που είναι απαραίτητο για τη χρησιμοποίηση αυτού του κεφαλαίου είναι επίσης υψηλό. Ανάλογα, σε λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες, μικρές ποσότητες πάγιου και ανθρώπινου κεφαλαίου και χαμηλή τεχνολογία συμβαδίζουν.

Ø Η **τεχνολογία** είναι η εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης και της τεχνικής πείρας στην παραγωγή των αγαθών. Η τεχνολογία μπορεί να ταξινομηθεί σε δύο κατηγορίες: την *τεχνολογία παραγωγικών διεργασιών* και την *τεχνολογία προϊόντων*. Η τεχνολογία παραγωγικών διεργασιών επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο παράγονται τα αγαθά και να αυξάνουν την παραγωγικότητα άλλων πόρων. Η τεχνολογία προϊόντων επιτρέπει στις επιχειρήσεις να βελτιώνουν την ποιότητα των υπαρχόντων προϊόντων και να δημιουργούν νέα. Σε πολλές περιπτώσεις, η τεχνολογία μπορεί να αφορά τόσο τις διεργασίες όσο και τα προϊόντα. Η ευέλικτη παραγωγή, για παράδειγμα, άλλαξε τόσο τον τρόπο με τον οποίο παράγονται τα αγαθά όσο και τα είδη των παραγόμενων προϊόντων. Τα μηχανήματα μπορούν να προγραμματιστούν έτσι ώστε να παράγουν διαφορετικά μοντέλα του ίδιου προϊόντος χωρίς καμία ανθρώπινη παρέμβαση.

Ø Η **πληροφόρηση και ο επιχειρησιακός λογισμός** αφορούν ένα σύνολο επιστημονικών τεχνικών (μαθηματικά και στατιστικά μοντέλα) που χρησιμοποιούνται για τη συγκέντρωση, την επεξεργασία και την ερμηνεία στατιστικών δεδομένων. Αυτές οι τεχνικές, όταν εφαρμοστούν στην παραγωγή αγαθών, συμβάλλουν στην αποδοτική, ως προς το κόστος, κατανομή των πόρων. Τα μοντέλα γραμμικού προγραμματισμού, για παράδειγμα, βοηθούν τις αεροπορικές εταιρείες να κατανέμουν τα αεροσκάφη σε χιλιάδες δρομολόγια.

Τα μοντέλα αποθεμάτων βοηθούν τις επιχειρήσεις να προσαρμόζουν την παραγωγή τους στη ζήτηση της αγοράς. Τέλος, τα μοντέλα ανάθεσης βοηθούν τις επιχειρήσεις να κατανέμουν το προσωπικό τους σε διάφορα καθήκοντα.

Τα μοντέλα πληροφοριών που εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά από τον αμερικανικό στρατό στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο συντονισμό της πολεμικής στρατιωτικής μηχανής. Τα συστήματα αποθεμάτων JIT (παράδοση προϊόντων τη στιγμή που χρειάζονται), τα οποία ανέπτυξε η Toyota τη δεκαετία του 1950, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη μείωση του κόστους τήρησης αποθεμάτων και βελτίωσαν την ανταγωνιστικότητα της εταιρείας, ενώ τα μοντέλα ανάθεσης βοήθησαν τις επιχειρήσεις στην αποδοτική αξιοποίηση των πόρων τους.

Η **τεχνολογική αποτελεσματικότητα** αφορά στον τεχνολογικό μετασχηματισμό των παραγωγικών συντελεστών σε αγαθά και αυτό πετυχαίνεται όταν τα αγαθά παράγονται με τις ελάχιστες δυνατές ποσότητες συντελεστών.

Η **οικονομική αποτελεσματικότητα** αφορά στην προσαρμογή των παραγόμενων αγαθών στις προτιμήσεις του κοινωνικού συνόλου, δηλαδή την προσαρμογή της προσφοράς στην ζήτηση.

Η **τεχνολογική αποτελεσματικότητα επιτυγχάνεται** όταν οι παραγωγικοί συντελεστές κατανέμονται ανάμεσα στα διάφορα αγαθά με τέτοιο τρόπο ώστε να εξισώνεται ο οριακός λόγος τεχνολογικής υποκατάστασης ανάμεσα στους διάφορους συντελεστές σε όλα τα αγαθά. Η εξίσωση αυτού του λόγου αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την μεγιστοποίηση της παραγωγής, η παραγωγή δηλαδή των μέγιστων δυνατών συνδυασμών έτσι ώστε να μην μπορεί να αυξηθεί η παραγωγή ενός αγαθού χωρίς να μειωθεί η παραγωγή κάποιου άλλου.

Η *οικονομική αποτελεσματικότητα επιτυγχάνεται* όταν διανεύουμε τα αγαθά ανάμεσα στα άτομα μιας κοινωνίας κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξισώνεται ο οριακός λόγος των διάφορων αγαθών στην κατανάλωση μεταξύ των καταναλωτών και ο κοινός αυτός λόγος να εξισώνεται με τον αντίστοιχο λόγο υποκατάστασης των ίδιων αγαθών στην παραγωγή.

Το πρώτο σκέλος του θέματός μας αναφέρεται στην *αποτελεσματική κατανομή των πόρων*. Ας δούμε, λοιπόν, τι σημαίνει αυτή η πρόταση. Είναι η χρησιμοποίηση των πόρων με τον πιο αποδοτικό τρόπο για την παραγωγή των αγαθών στην ποιότητα και στην ποσότητα που επιθυμούμε. Η πραγματοποίηση μιας τέτοιας κατανομής σημαίνει ότι δεν μπορούμε πλέον να ανακατανεύουμε τους διαθέσιμους πόρους κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αυξήσουμε την ευημερία κάποιων μελών της κοινωνίας χωρίς να μειώσουμε την ευημερία κάποιων άλλων μελών της κοινωνίας. Μια τέτοια κατανομή αποκαλείται αποτελεσματική ή άριστη κατανομή κατά PARETO. *Άριστη κατανομή κατά PARETO* είναι συνεπώς η κατανομή των πόρων όταν όλα τα αγαθά παράγονται με το ελάχιστο δυνατό κόστος και ικανοποιούν την ζήτηση του κοινωνικού συνόλου, όπως αυτή διαμορφώνεται με βάση μια ορισμένη διανομή του εισοδήματος. Από αυτόν τον ορισμό προκύπτει ότι για την πραγματοποίηση της άριστης αυτής κατανομής χρειάζεται αφενός τεχνολογική και αφετέρου οικονομική αποτελεσματικότητα.

Οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν πολλά είδη στοιχείων για να μετρήσουν τις επιδόσεις μιας οικονομίας. Εμείς, λοιπόν, ασχολούμαστε με τρεις μακροοικονομικές μεταβλητές που θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές: *το πραγματικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), το επίπεδο τον πληθωρισμού και το ποσοστό ανεργίας*. Το *ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)*, μας δείχνει το συνολικό εισόδημα (total income) μιας χώρας και τη συνολική δαπάνη για την παραγόμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών της. Το *πραγματικό ΑΕΠ* μετρά

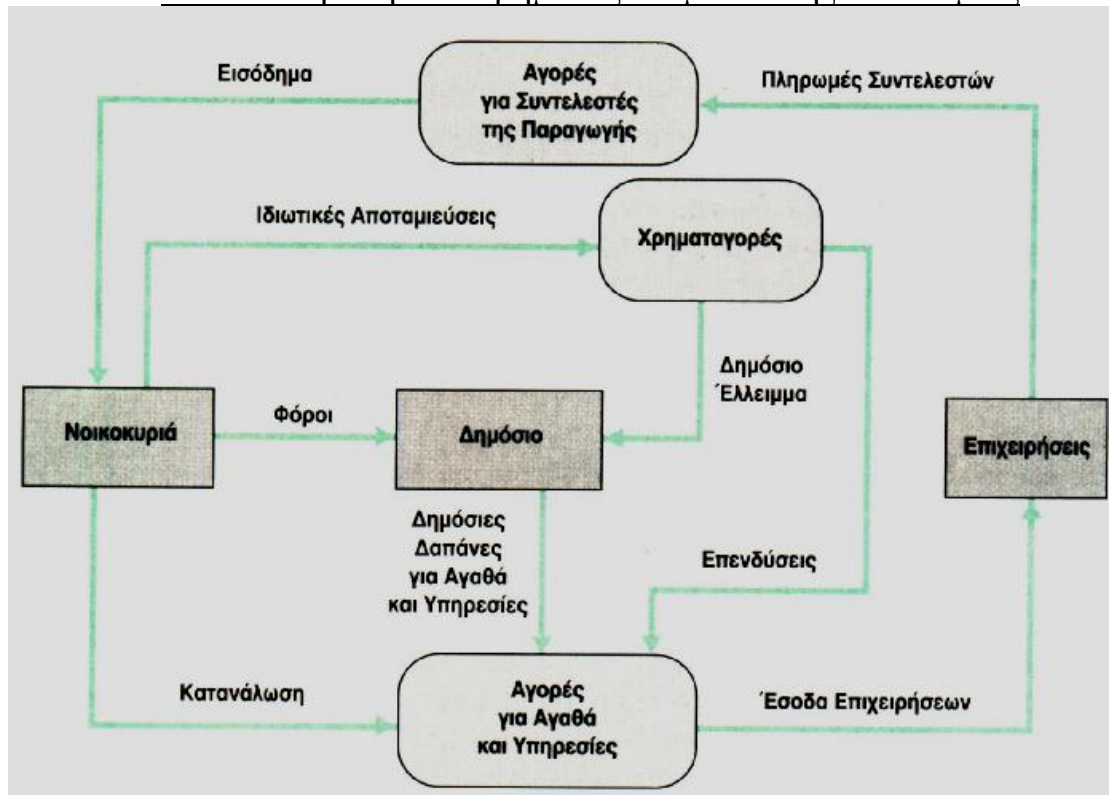
το συνολικό εισόδημα (total income) όλων των μελών μιας οικονομίας (προσαρμοσμένο ως προς το επίπεδο των τιμών). Ο **πληθωρισμός** μετρά το ρυθμό αύξησης των τιμών. Το **ποσοστό ανεργίας** μετρά το ποσοστό του εργατικού δυναμικού μιας χώρας που δεν απασχολείται.

Θα πρέπει να εξετάσουμε τέσσερις ομάδες ερωτημάτων σχετικά με τις πηγές και τις χρήσεις του ΑΕΠ:

2. Πόση ποσότητα παράγουν πράγματι οι επιχειρήσεις στην οικονομία; Τι καθορίζει το συνολικό εισόδημα ενός έθνους;
3. Ποιο μέρος του εισοδήματος πηγαίνει σε αμοιβές εργαζομένων και ποιο σε αποζημίωση των κεφαλαιούχων;
4. Ποιος αγοράζει το προϊόν της οικονομίας; Πόση ποσότητα αγοράζουν τα νοικοκυριά για κατανάλωση, πόση αγοράζουν τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις για επένδυση και πόση το κράτος για δημόσιους σκοπούς;
5. Τι εξισορροπεί τη ζήτηση και την προσφορά αγαθών και υπηρεσιών; Τι εγγυάται ότι το άθροισμα κατανάλωσης, επένδυσης και δημόσιων δαπανών για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών είναι ίσο με το επίπεδο της παραγωγής;

Για να απαντήσουμε στα ερωτήματα αυτά πρέπει να προσεγγίσουμε τον τρόπο που αλληλεπιδρούν τα μέρη της οικονομίας. Μια καλή αφετηρία είναι το διάγραμμα κυκλικής ροής. Το σχήμα που ακολουθεί αναπαριστά αναλυτικά και με μεγάλη ακρίβεια πώς λειτουργούν οι πραγματικές οικονομίες. Το σχήμα αυτό δείχνει τους δεσμούς ανάμεσα στους οικονομικά δρώντες – τα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις και το δημόσιο – και πώς τα ευρώ κυκλοφορούν μεταξύ τους, διαμέσου των διαφόρων αγορών στην οικονομία.

Η Κυκλική Ροή του Χρήματος Διαμέσου της Οικονομίας

Η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών μιας οικονομίας – το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της (ΑΕΠ) – εξαρτάται από δύο στοιχεία : τις ποσότητες των εισροών, που αποκαλούνται συντελεστές της παραγωγής και την ικανότητα της να μετατρέπει τις εισροές σε προϊόν, όπως εκφράζεται από την συνάρτηση παραγωγής. Συντελεστές της παραγωγής είναι οι εισροές που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Οι δύο πιο σημαντικοί συντελεστές παραγωγής είναι το κεφάλαιο και η εργασία.

Χρησιμοποιούμε το σύμβολο K για να δηλώσουμε την ποσότητα του κεφαλαίου και το σύμβολο L για να δηλώσουμε την ποσότητα της εργασίας.

Με δεδομένο ότι η οικονομία έχει σταθερή ποσότητα κεφαλαίου και σταθερή ποσότητα εργασίας και με την υπόθεση ότι οι συντελεστές της παραγωγής αξιοποιούνται πλήρως γράφουμε:

$$K = \bar{K}$$

$$L = \bar{L}$$

Η παύλα πάνω από τις μεταβλητές αυτές σημαίνει ότι είναι σταθερές σε κάποιο επίπεδο.

Η διαθέσιμη τεχνολογία της παραγωγής καθορίζει πόση ποσότητα προϊόντος παράγεται από δεδομένες ποσότητες κεφαλαίου και εργασίας. Οι οικονομολόγοι εκφράζουν τη διαθέσιμη τεχνολογία χρησιμοποιώντας μια **συνάρτηση παραγωγής**. Συμβολίζοντας με το γράμμα Y την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος, γράφουμε την συνάρτηση παραγωγής ως :

$$Y = F(K, L)$$

Η εξίσωση αυτή δηλώνει ότι η παραγωγή είναι συνάρτηση της ποσότητας του κεφαλαίου και της ποσότητας της εργασίας.

Ωστόσο, η συνάρτηση παραγωγής, αντανακλά τη διαθέσιμη τεχνολογία η οποία μετατρέπει το κεφάλαιο και την εργασία σε προϊόν. Αν κάποιος επινοήσει έναν καλύτερο τρόπο παραγωγής ενός αγαθού, το αποτέλεσμα θα είναι να παράγεται περισσότερο προϊόν από τις ίδιες ποσότητες κεφαλαίου και εργασίας. Έτσι η τεχνολογική αλλαγή μεταλλάσει τη συνάρτηση παραγωγής.

Πολλές συναρτήσεις παραγωγής χαρακτηρίζονται από **σταθερές αποδόσεις κλίμακας**. Μια συνάρτηση παραγωγής έχει σταθερές αποδόσεις κλίμακας, αν μια αύξηση κατά το ίδιο ποσοστό στις ποσότητες όλων των συντελεστών της παραγωγής οδηγεί σε αύξηση του παραγόμενου προϊόντος κατά το ποσοστό. Αν η συνάρτηση παραγωγής έχει σταθερές αποδόσεις κλίμακας, παίρνουμε 10 % περισσότερο προϊόν, αν αυξήσουμε και το κεφάλαιο και την εργασία κατά 10 %. Μαθηματικά, μια συνάρτηση παραγωγής έχει σταθερές αποδόσεις κλίμακας αν:

$$zY = F(zK, zL)$$

για κάθε αριθμό z . Η εξίσωση αυτή λέει πως αν πολλαπλασιάσουμε τόσο την ποσότητα του κεφαλαίου όσο και την ποσότητα της εργασίας κατά κάποιο ποσό z , η παραγωγή πολλαπλασιάζεται επίσης κατά z .

Λαμβάνοντας υπ' όψη τα παραπάνω, οι συντελεστές της παραγωγής και η συνάρτηση παραγωγής μαζί καθορίζουν την προσφορά αγαθών και υπηρεσιών, η οποία ισούται με το συνολικό προϊόν της οικονομίας. Για να εκφράσουμε την σχέση αυτή μαθηματικά γράφουμε:

$$\begin{aligned} Y &= F(\bar{K}, \bar{L}) \\ &= \bar{Y} \end{aligned}$$

1.7. Η Μέτρηση της Αξίας της Οικονομικής Δραστηριότητας: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) θεωρείται συχνά ως το καλύτερο μέτρο για να εκτιμήσουμε πόσο καλά συμπεριφέρεται η οικονομία. Υπάρχουν δύο τρόποι για να θεωρήσουμε αυτό το μέγεθος. Ο ένας τρόπος είναι να θεωρήσουμε το ΑΕΠ ως *το συνολικό εισόδημα όλων των μελών της οικονομίας*. Ο άλλος τρόπος είναι να θεωρήσουμε ότι το ΑΕΠ εκφράζει τη *συνολική δαπάνη που πραγματοποιείται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας*.

Από τη σκοπιά είτε του εισοδήματος είτε της δαπάνης, είναι προφανές γιατί το ΑΕΠ είναι μέτρο της οικονομικής επίδοσης. Το ΑΕΠ μετρά κάτι για το οποίο ενδιαφέρονται όλοι οι άνθρωποι - τα εισοδήματά τους. Ομοίως, μια οικονομία με μεγάλη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να ικανοποιήσει σε μεγαλύτερο βαθμό τις απαιτήσεις των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και του κράτους.

Το ΑΕΠ και τα κύρια συστατικά του

Ακαθάριστο εθνικό προϊόν

Ιδιωτικές καταναλωτικές δαπάνες

Διαρκή καταναλωτικά αγαθά

Μη-διαρκή καταναλωτικά αγαθά

Υπηρεσίες

Ακαθάριστες, εγχώριες ιδιωτικές επενδύσεις

Πάγιες επενδύσεις των επιχειρήσεων

Κτίρια

Διαρκής εξοπλισμός των παραγωγών

Οικοδόμηση κατοικιών

Μεταβολές αποθεμάτων

Καθαρές εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών

Εξαγωγές

Εισαγωγές

Δημόσιες προμήθειες αγαθών και υπηρεσιών

Εθνική άμυνα

Λοιπές

Πολιτειακής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης

Η πλευρά του **προϊόντος** (ή της παραγωγής) στους εθνικούς λογαριασμούς μετρά τη ροή των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην οικονομία κατά την τρέχουσα περίοδο. Η πλευρά του εισοδήματος στους εθνικούς λογαριασμούς μετρά τα εισοδήματα που κερδίζουν οι παραγωγικοί συντελεστές στη διάρκεια της τρέχουσας παραγωγής (factor income). Από την πλευρά του προϊόντος, η ροή των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται στην τρέχουσα περίοδο από τους εργαζόμενους

μιας χώρας μετριέται από τις δαπάνες που πραγματοποιούν για αγαθά και υπηρεσίες οι καταναλωτές, οι επιχειρήσεις, το Δημόσιο και οι αλλοδαποί. Το αντίστοιχο αυτής της ροής των δαπανών για τελικά προϊόντα είναι το Εθνικό Εισόδημα (National Income, NI), που υπολογίζει τα εισοδήματα που αποκτούν οι συντελεστές της παραγωγής —με τη μορφή της αποζημίωσης των εργαζομένων, των κερδών που καταβάλλονται στους κατόχους του κεφαλαίου κ.τ.λ.— για τη συνεισφορά τους στην παραγωγή του τελικού προϊόντος.

Αυτό σημαίνει ότι οι πλευρές του προϊόντος και του εισοδήματος είναι δύο διαφορετικά μέτρα εκτίμησης της ίδιας συνεχούς ροής. Η πλευρά του προϊόντος μετρά τις δαπάνες που έγιναν για την παραγωγή. Από μια δεύτερη σκοπιά, αυτές οι ίδιες οι δαπάνες μπορούν να θεωρηθούν (και πραγματικά είναι) οι πληρωμές που αποζημιώνουν τους συντελεστές παραγωγής για τη συνεισφορά τους στην παραγωγή του τελικού προϊόντος. Κατόπιν, τα εισοδήματα αυτά των παραγωγικών συντελεστών διατίθενται σε καταναλωτικές δαπάνες, πληρωμές φόρων, αποταμιεύσεις και μεταβιβαστικές πληρωμές προς αλλοδαπούς. Επομένως, μπορούμε να δούμε το ΑΕΠ από τρεις διαφορετικές όψεις — που όλες, βέβαια, μετρούν ταυτόσημα την ίδια ροή. Η πρώτη όψη είναι το ΑΕΠ όπως μετριέται από τις δαπάνες για το τελικό προϊόν η δεύτερη, το ΑΕΠ όπως μετριέται από τη σκοπιά των εισοδηματικών κατηγοριών που δημιουργούνται στην παραγωγή, και η τρίτη το ΑΕΠ σύμφωνα με τον τρόπο που χρησιμοποιείται, δηλαδή δαπανάται ή αποταμιεύεται. Ο πρώτος και ο τρίτος από τους πιο πάνω τρόπους μέτρησης μας δίνουν τη βασική ταυτότητα του ΑΕΠ, που είναι θεμελιακή για τη μελέτη της Οικονομικής στο επίπεδο των συνολικών μεγεθών:

$$C + I + G + NX = \text{ΑΕΠ} = C + S + T + R_f \text{ (W. Branson – J. Litvack,)}$$

Το αριστερό σκέλος της ταυτότητας αυτής μετρά το ΑΕΠ σύμφωνα με τις δαπάνες που πραγματοποιούνται για το τελικό προϊόν. Εδώ το C παριστά τις καταναλωτικές δαπάνες· το I τις επιχειρηματικές δαπάνες για εργοστάσια, εξοπλισμό, αποθέματα και για την κατασκευή κατοικιών, που όλες μαζί μάς δίνουν τις ακαθάριστες ιδιωτικές εγχώριες επενδύσεις· το G τις συνολικές δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών και το NX παριστά τις καθαρές εξαγωγές.

Το δεξιό σκέλος της ταυτότητας αυτής μετρά το ΑΕΠ σύμφωνα με τον τρόπο που διατίθεται το εισόδημα εκείνο που κερδίζεται από τη συμμετοχή στην παραγωγή. Ξανά το C παριστά τις καταναλωτικές δαπάνες· το S συμβολίζει τις συνολικές αποταμιεύσεις που πραγματοποιούν οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις, με τη μορφή των επιτρεπόμενων ποσοστών απόσβεσης και των παρακρατούμενων κερδών το T είναι οι καθαρές πληρωμές φόρων (συνολικές εισπράξεις φόρων μείον μεταβιβαστικές πληρωμές, τόκοι και επιδοτήσεις όλων των κατηγοριών)· και, τέλος, το R_f παριστά τις μεταβιβαστικές πληρωμές προς τους αλλοδαπούς από πολίτες της χώρας, όπως είναι, λόγου χάρη, οι πληρωμές σε ιδιωτικά προγράμματα συνταξιοδότησης ή οι δωρεές σε διεθνείς οργανισμούς οικονομικής βοήθειας.

Όταν μια επιχείρηση αυξάνει τα αποθέματα των αγαθών της, η επένδυση αυτή σε αποθέματα υπολογίζεται ως δαπάνη από τους ιδιοκτήτες της επιχείρησης. Έτσι, η παραγωγή αποθέματος αυξάνει το ΑΕΠ, όσο ακριβώς το αυξάνει και η παραγωγή τελικών αγαθών. Όμως η πώληση αποθεμάτων είναι ένας συνδυασμός θετικής δαπάνης (αγορά) και αρνητικής δαπάνης (αποεπένδυση αποθεμάτων) και έτσι δεν επιδρά στο ΑΕΠ. Αυτός ο χειρισμός των αποθεμάτων βεβαιώνει ότι το ΑΕΠ αποδίδει το επίπεδο της τρέχουσας παραγωγής της οικονομίας αγαθών και υπηρεσιών.

1.8. Τι ορίζει τη Ζήτηση για Αγαθά και Υπηρεσίες;

Οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί, ενδιαφέρονται όχι μόνο για τη συνολική παραγόμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας αλλά και για την κατανομή αυτού του προϊόντος μεταξύ εναλλακτικών χρήσεων. Οι λογαριασμοί εθνικού εισοδήματος διαιρούν τις δαπάνες που περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ σε τέσσερις ευρύτερες κατηγορίες:

- ∅ Κατανάλωση (C)
- ∅ Επένδυση (I)
- ∅ Δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες (G)
- ∅ Καθαρές εξαγωγές (NX)

Έτσι, με το Y να συμβολίζει το ΑΕΠ, έχουμε:

$$Y = C + I + G + NX$$

1.8.1. Η κατανάλωση αποτελείται από αγαθά και υπηρεσίες που αγοράζονται από νοικοκυριά. Διαιρείται σε τρεις υποκατηγορίες: μη διαρκή αγαθά, διαρκή αγαθά και υπηρεσίες. Μη διαρκή είναι τα αγαθά που διαρκούν μόνο για μια σύντομη χρονική περίοδο, όπως τα τρόφιμα και τα ρούχα. Διαρκή είναι τα αγαθά που διαρκούν μεγάλη χρονική περίοδο, όπως τα αυτοκίνητα και οι τηλεοράσεις. Στις υπηρεσίες περιλαμβάνεται η εργασία που γίνεται για καταναλωτές από άτομα και επιχειρήσεις, όπως το κούρεμα και οι επισκέψεις στους ιατρούς. Τα νοικοκυριά λαμβάνουν εισόδημα από την εργασία τους και από το κεφάλαιο που κατέχουν, και πληρώνουν φόρους στο κράτος. Ακολούθως αποφασίζουν πόσο από το εισόδημα που τους απομένει, μετά τη φορολογία, θα καταναλώσουν και πόσο θα αποταμιεύσουν. Τα εισοδήματα των νοικοκυριών

είναι ίσα με το παραγόμενο προϊόν της οικονομίας, Y . Το κράτος φορολογεί κατόπιν τα νοικοκυριά με ένα ποσό T . (Μολονότι το κράτος επιβάλλει φόρους πολλών ειδών, όπως φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων και ανωνύμων εταιρειών και φόρους πωλήσεων, για λόγους απλότητας αθροίζουμε όλους αυτούς τους φόρους μαζί.) Ορίζουμε το εισόδημα που απομένει μετά την πληρωμή όλων των φόρων, $Y-T$, ως **διαθέσιμο εισόδημα**. Τα νοικοκυριά κατανέμουν το διαθέσιμο εισόδημα τους μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης.

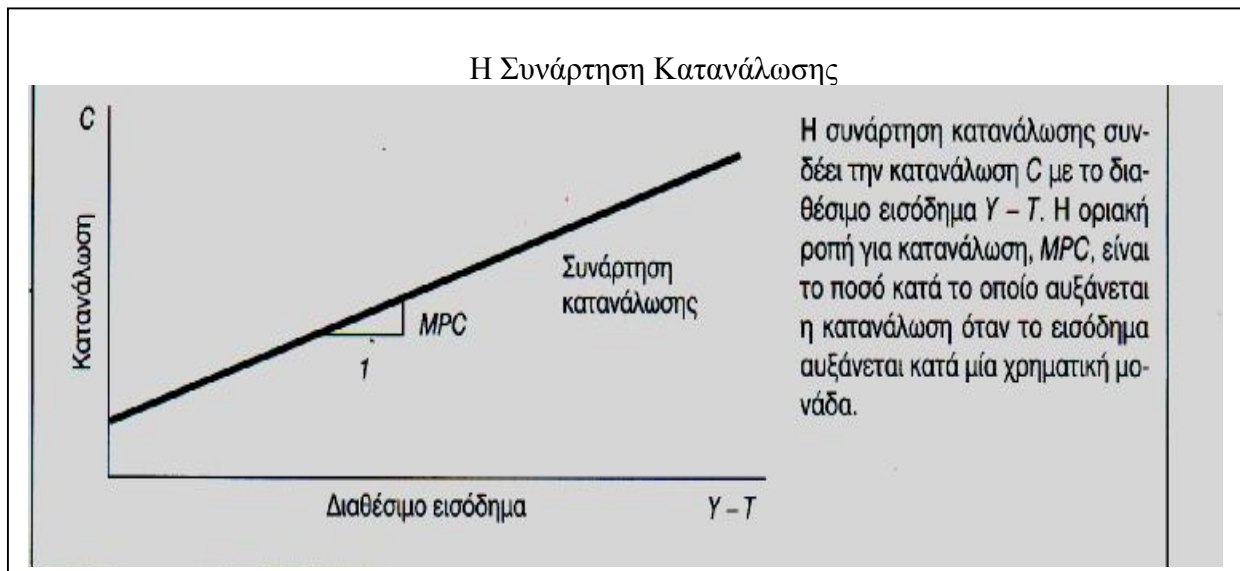
Υποθέτουμε ότι το επίπεδο της κατανάλωσης εξαρτάται άμεσα από το επίπεδο του διαθέσιμου εισοδήματος. Όσο υψηλότερο είναι το διαθέσιμο εισόδημα, τόσο περισσότερη είναι η κατανάλωση. Έτσι,

$$C = C(Y-T)$$

Η εξίσωση αυτή δηλώνει ότι η κατανάλωση είναι συνάρτηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η σχέση μεταξύ κατανάλωσης και διαθέσιμου εισοδήματος ονομάζεται **συνάρτηση κατανάλωσης**.

Η **οριακή ροπή για κατανάλωση** (MPC) είναι το ποσό κατά το οποίο μεταβάλλεται η κατανάλωση όταν αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημα κατά μία χρηματική μονάδα. Η οριακή ροπή για κατανάλωση βρίσκεται μεταξύ μηδενός και μονάδας: μία πρόσθετη χρηματική μονάδα εισοδήματος αυξάνει την κατανάλωση, αλλά λιγότερο από μία χρηματική μονάδα. Έτσι, αν τα νοικοκυριά αποκτήσουν μία πρόσθετη χρηματική μονάδα εισοδήματος, αποταμιεύουν ένα μέρος του ποσού αυτού. Παραδείγματος χάρη, αν η οριακή ροπή για κατανάλωση είναι 0,7, τότε τα νοικοκυριά θα δαπανούν τα 70 λεπτά από κάθε πρόσθετο ευρώ διαθέσιμου εισοδήματος σε καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες και θα αποταμιεύουν τα 30 λεπτά.

Το παρακάτω σχήμα απεικονίζει τη συνάρτηση κατανάλωσης. Η κλίση της συνάρτησης κατανάλωσης μάς λέει πόσο αυξάνεται η κατανάλωση όταν το διαθέσιμο εισόδημα αυξάνεται κατά μία χρηματική μονάδα. Δηλαδή, η κλίση της συνάρτησης κατανάλωσης είναι το *MPC*.

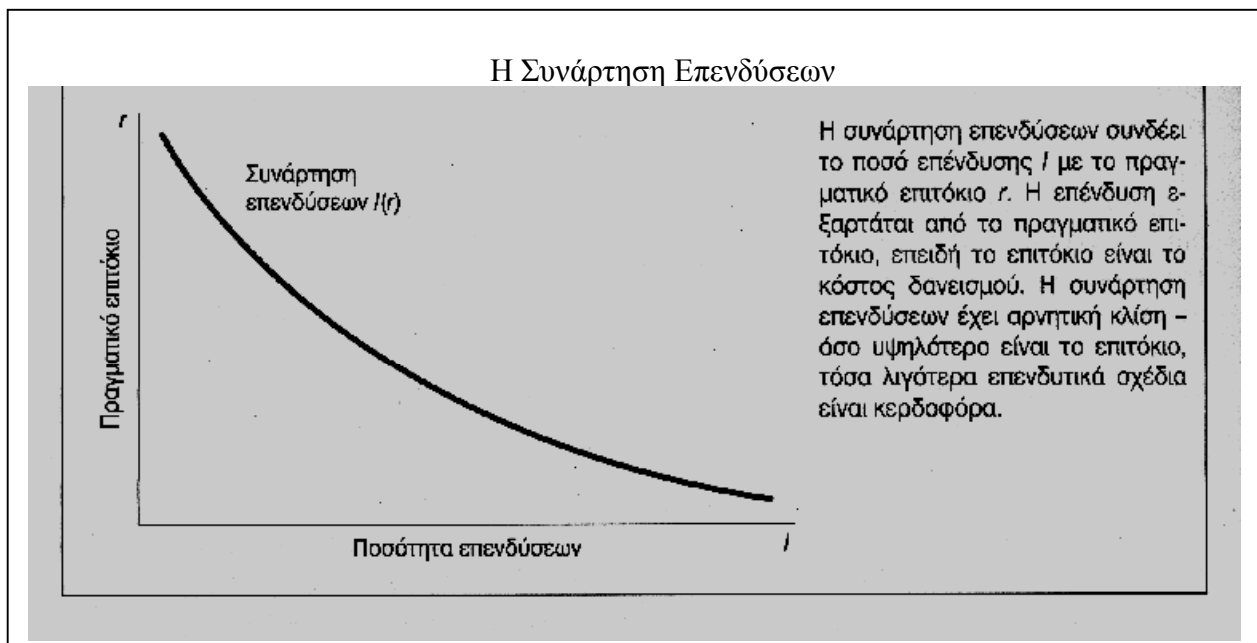

1.8.2. Οι επενδύσεις αποτελούνται από αγαθά που αγοράζονται για μελλοντική χρήση. Οι επενδύσεις διαιρούνται επίσης σε τρεις υποκατηγορίες: πάγιες επιχειρηματικές επενδύσεις, πάγιες επενδύσεις σε κατοικίες και επενδύσεις σε αποθέματα. Πάγιες επενδύσεις είναι η αγορά νέων εργοστασίων και εξοπλισμού από τις επιχειρήσεις. Επενδύσεις σε κατοικίες είναι η αγορά νέων κατοικιών από νοικοκυριά και ιδιοκτήτες ακινήτων. Επενδύσεις σε αποθέματα είναι η αύξηση των αποθεμάτων αγαθών που διατηρούν οι επιχειρήσεις (αν τα αποθέματα μειώνονται, οι επενδύσεις σε αποθέματα είναι αρνητικές). Οι οικονομολόγοι, όταν μελετούν το ρόλο του επιτοκίου στην οικονομία, κάνουν τη διάκριση μεταξύ **ονομαστικού επιτοκίου** και **πραγματικού επιτοκίου**. Η διάκριση αυτή έχει σημασία (στη διάρκεια περιόδων πληθωρισμού ή αντιπληθωρισμού) όταν οι τιμές δεν είναι σταθερές. **Ονομαστικό επιτόκιο** είναι

το επιτόκιο με τη συνηθισμένη έννοια του όρου: είναι το επιτόκιο που οι επενδυτές καταβάλλουν για να δανειστούν χρήμα. Το **πραγματικό επιτόκιο** είναι το ονομαστικό επιτόκιο διορθωμένο σύμφωνα με τον πληθωρισμό. Αν το ονομαστικό επιτόκιο είναι 8% και ο πληθωρισμός είναι 3%, τότε το πραγματικό επιτόκιο είναι 5%. Εδώ θα αρκεστούμε να σημειώσουμε ότι το πραγματικό επιτόκιο μετρά το πραγματικό κόστος δανεισμού. Είναι, επομένως, φυσικό να εξαρτώνται οι επενδύσεις από το πραγματικό και όχι από το ονομαστικό επιτόκιο.

Η σχέση μεταξύ πραγματικού επιτοκίου r και επενδύσεων I μπορεί να εκφραστεί ως:

$$I = I(r)$$

Το παραπάνω σχήμα δείχνει αυτή τη συνάρτηση επενδύσεων. Έχει αρνητική κλίση, επειδή όταν αυξάνεται το επιτόκιο, η ζητούμενη ποσότητα των επενδύσεων μειώνεται.

1.8.3. Οι δημόσιες δαπάνες είναι οι δαπάνες για την αγορά των αγαθών και υπηρεσιών τις οποίες πραγματοποιούν η κυβέρνηση του κάθε κράτους και η τοπική αυτοδιοίκηση. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται κονδύλια όπως οι στρατιωτικές δαπάνες, οι δαπάνες για την κατασκευή δρόμων και η μισθοδοσία των δημόσιων υπαλλήλων.

Οι δαπάνες αυτές είναι ο ένας μόνο τύπος δημόσιων δαπανών. Ο άλλος τύπος δημόσιων δαπανών είναι οι μεταβιβαστικές πληρωμές στα νοικοκυριά, όπως οι παροχές των ταμείων πρόνοιας σε φτωχούς και οι πληρωμές των ταμείων κοινωνικής ασφάλισης στους συνταξιούχους. Σε αντίθεση όμως με τις δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, οι μεταβιβαστικές πληρωμές δεν χρησιμοποιούν άμεσα το προϊόν σε αγαθά και υπηρεσίες της οικονομίας. Έτσι, δεν συμπεριλαμβάνονται στη μεταβλητή του G .

Οι μεταβιβαστικές πληρωμές, όμως, επηρεάζουν τη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες έμμεσα. Οι μεταβιβαστικές πληρωμές είναι το αντίθετο των φόρων: αυξάνουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, όπως ακριβώς οι φόροι το μειώνουν. Μια αύξηση, λοιπόν, στις μεταβιβαστικές πληρωμές, που χρηματοδοτείται από μια αύξηση στους φόρους, αφήνει αμετάβλητο το διαθέσιμο εισόδημα. Μπορούμε τώρα να αναθεωρήσουμε τον ορισμό που δώσαμε στο T ως «φόροι μείον μεταβιβαστικές πληρωμές». Το διαθέσιμο εισόδημα, $Y - T$, περιλαμβάνει τόσο την αρνητική επίπτωση των φόρων όσο και τη θετική επίπτωση των μεταβιβαστικών πληρωμών.

Αν οι δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών είναι ίσες με τους φόρους μείον τις μεταβιβαστικές πληρωμές, τότε $G = T$, και το δημόσιο έχει ισοσκελισμένο προϋπολογισμό. Αν το G είναι μεγαλύτερο από το T , το δημόσιο έχει έλλειμμα προϋπολογισμού, που το χρηματοδοτεί με την έκδοση ομολογιακών δανείων - δηλαδή δανειζόμενο από τις χρηματαγορές. Αν το G

είναι μικρότερο από το T , το δημόσιο έχει πλεόνασμα προϋπολογισμού, που μπορεί να το χρησιμοποιήσει για να εξοφλήσει μέρος από τα ανεξόφλητα δάνεια του και να μειώσει το δημόσιο χρέος της χώρας.

Δεν επιχειρούμε εδώ να ερμηνεύσουμε την πολιτική διαδικασία που οδηγεί σε μια συγκεκριμένη δημοσιονομική πολιτική - δηλαδή σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο δημόσιων δαπανών και φόρων. Αντιθέτως, δεχόμαστε ότι οι δημόσιες δαπάνες και οι φόροι είναι εξωγενείς μεταβλητές. Για να δηλώσουμε ότι οι μεταβλητές αυτές είναι προσδιορισμένες έξω από το υπόδειγμα, γράφουμε:

$$\begin{aligned} G &= \bar{G} \\ T &= \bar{T} \end{aligned}$$

1.8.4. Η τελευταία κατηγορία, οι **καθαρές εξαγωγές**, λαμβάνουν υπόψη το εμπόριο με άλλες χώρες. Οι καθαρές εξαγωγές είναι η αξία των αγαθών και υπηρεσιών που εξάγονται σε άλλες χώρες μείον την αξία των αγαθών και υπηρεσιών που μας παρέχουν οι ξένοι. Οι καθαρές εξαγωγές αντιπροσωπεύουν την καθαρή δαπάνη από το εξωτερικό για δικά μας αγαθά και υπηρεσίες, η οποία παρέχει εισόδημα σε εγχώριους παραγωγούς.

1.9. Ισορροπία μεταξύ Προσφοράς και Ζήτησης Αγαθών και Υπηρεσιών. Τον κρίσιμο ρόλο στην εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης έχει το επιτόκιο.

Υπάρχουν δύο τρόποι για να εξετάσουμε το ρόλο του επιτοκίου στην οικονομία. Μπορούμε να εξετάσουμε τον τρόπο που το επιτόκιο επηρεάζει την προσφορά και ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες ή μπορούμε να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο το επιτόκιο επιδρά στην προσφορά και ζήτηση δανειακών κεφαλαίων.

► **Ισορροπία στην Αγορά Αγαθών και Υπηρεσιών. Η Προσφορά και Ζήτηση για το Προϊόν της Οικονομίας**

Συνοψίζοντας τις εξισώσεις που αναλύσαμε παραπάνω σχετικά με τη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών έχουμε:

$$Y = C + I + G$$

$$C = C(Y-T)$$

$$I = I(r)$$

$$G = \bar{G}$$

$$T = \bar{T}$$

Η ζήτηση για το προϊόν της οικονομίας προέρχεται από την κατανάλωση, την επένδυση και τις δημόσιες δαπάνες. Η κατανάλωση εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα, οι επενδύσεις εξαρτώνται από το πραγματικό επιτόκιο και οι δημόσιες δαπάνες (για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών), όπως και οι φόροι, είναι εξωγενείς μεταβλητές της δημοσιονομικής πολιτικής.

Εκτός από τη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβάνουμε τώρα την προσφορά. Οι παραγωγικοί συντελεστές και η συνάρτηση παραγωγής καθορίζουν το επίπεδο της παραγωγής:

$$Y = F(\bar{K}, \bar{L})$$

$$= \bar{Y}$$

Συνδυάζουμε τις εξισώσεις αυτές, που περιγράφουν την προσφορά και ζήτηση για το παραγόμενο προϊόν της οικονομίας. Αν αντικαταστήσουμε τη συνάρτηση κατανάλωσης και τη συνάρτηση επενδύσεων στην εθνικολογιστική ταυτότητα του εθνικού εισοδήματος, έχουμε:

$$Y = C(Y-T) + I(r) + G$$

Εφόσον οι μεταβλητές G και T ορίζονται από την πολιτική, και το επίπεδο της παραγωγής Y ορίζεται από τους παραγωγικούς συντελεστές και τη συνάρτηση παραγωγής, μπορούμε να γράψουμε:

$$\bar{Y} = C(\bar{Y} - \bar{T}) + I(r) + \bar{G}$$

Η εξίσωση αυτή δηλώνει ότι η προσφορά προϊόντος ισούται με τη ζήτηση, που είναι το άθροισμα της κατανάλωσης, της επένδυσης και των δημόσιων δαπανών για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών.

Σημειώνουμε ότι το επιτόκιο r είναι η μόνη μεταβλητή που δεν έχει ήδη προσδιοριστεί στην τελευταία εξίσωση. Αυτό συμβαίνει επειδή το επιτόκιο r διαδραματίζει έναν κρίσιμο ρόλο: το επιτόκιο πρέπει να προσαρμόζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζει ότι η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες θα είναι ίση με την προσφορά. Όσο υψηλότερο είναι το επιτόκιο, τόσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο επενδύσεων και επομένως τόσο μικρότερη είναι η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, $C + I + G$. Αν το επιτόκιο είναι δυσανάλογα υψηλό, οι επενδύσεις είναι πολύ περιορισμένες και η ζήτηση είναι μικρότερη από την προσφορά. Αν το επιτόκιο είναι πολύ χαμηλό, οι επενδύσεις είναι πολύ υψηλές και η ζήτηση είναι μεγαλύτερη από την προσφορά. Στο επιτόκιο ισορροπίας, η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες είναι ίση με την προσφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Η Τιμή του Καλαθιού των Αγαθών

Το πιο κοινά χρησιμοποιούμενο μέτρο του επιπέδου των τιμών είναι ο δείκτης τιμών καταναλωτή, CPI (Consumer Price Index). Όπως ακριβώς το ΑΕΠ μετατρέπει τις ποσότητες πολλών αγαθών και υπηρεσιών σε ένα μοναδικό αριθμό που μετρά την αξία της παραγωγής, έτσι και ο δείκτης τιμών καταναλωτή μετατρέπει τις τιμές πολλών αγαθών και υπηρεσιών σε ένα μόνο δείκτη που μετρά το γενικό επίπεδο των τιμών.

Το πλήθος των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών στην οικονομία μπορεί να αθροιστεί σε ένα μοναδικό δείκτη που μετρά αξιόπιστα το επίπεδο των τιμών, υπολογίζοντας το μέσο όρο όλων αυτών των τιμών. Ωστόσο, με τη μέθοδο αυτή θα αντιμετωπίζονταν όλα τα αγαθά και υπηρεσίες ως ισοδύναμα. Αφού όμως οι άνθρωποι καταναλώνουν περισσότερο κοτόπουλο παρά χαβιάρι, η τιμή του κοτόπουλου πρέπει να έχει μεγαλύτερο βάρος στο δείκτη τιμών καταναλωτή (*CPI*) από την τιμή του χαβιαριού.

Ο δείκτης τιμών καταναλωτή είναι ο δείκτης τιμών που παρακολουθείται προσεκτικότερα, αλλά δεν είναι ο μόνος. Ένας άλλος σχετικός δείκτης είναι ο *Δείκτης Τιμών Παραγωγού*, που μετρά την τιμή ενός τυπικού καλαθιού αγαθών που αγοράζονται μάλλον από επιχειρήσεις παρά από καταναλωτές.

Επειδή τόσα πολλά εξαρτώνται από τον CPI, είναι σημαντικό να βεβαιωθούμε ότι αυτό το μέτρο εκτίμησης του επιπέδου των τιμών είναι πράγματι ακριβές. Πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν, για πολλούς λόγους, ότι ο CPI τείνει να διογκώνει τον πληθωρισμό.

2.2. Ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (CPI) έναντι του Αποπληθωριστή του ΑΕΠ

Ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ και ο δείκτης τιμών καταναλωτή (CPI) δίνουν διαφορετικές πληροφορίες σχετικά με το γενικό επίπεδο στην οικονομία. Τα δύο αυτά μέτρα έχουν τρεις βασικές διαφορές.

Η πρώτη διαφορά είναι ότι ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ μετρά τις τιμές όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται, ενώ ο δείκτης τιμών καταναλωτή μετρά μόνο τις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζονται από τους καταναλωτές. Έτσι, μια αύξηση στην τιμή των αγαθών που αγοράστηκαν από επιχειρήσεις ή από το δημόσιο, θα εμφανισθεί στον αποπληθωριστή του ΑΕΠ, όχι όμως στον δείκτη τιμών καταναλωτή.

Η δεύτερη διαφορά είναι ότι ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ περιλαμβάνει μόνο εκείνα τα αγαθά που παράγονται στην εγχώρια οικονομία. Τα αγαθά που εισάγονται από το εξωτερικό δεν είναι μέρος του ΑΕΠ και δεν εμφανίζονται στον αποπληθωριστή του ΑΕΠ. Επομένως, μια αύξηση στην τιμή ενός αυτοκινήτου Toyota, που κατασκευάζεται στην Ιαπωνία και πωλείται στις Ηνωμένες Πολιτείες, επηρεάζει τον δείκτη τιμών καταναλωτή στις ΗΠΑ, επειδή το αυτοκίνητο Toyota αγοράζεται από Αμερικανούς καταναλωτές, αλλά δεν επηρεάζει τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ.

Η τρίτη και πιο σημαντική διαφορά πηγάζει από τον τρόπο με τον οποίο τα δύο αυτά μέτρα συναθροίζουν τις τιμές του πλήθους των αγαθών και υπηρεσιών στην οικονομία. Ο δείκτης τιμών καταναλωτή αποδίδει σταθερούς συντελεστές στάθμισης στις τιμές των διαφόρων αγαθών, ενώ ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ αποδίδει μεταβαλλόμενους συντελεστές στάθμισης. Με άλλα λόγια, ο δείκτης τιμών καταναλωτή υπολογίζεται με την χρησιμοποίηση ενός σταθερού καλάθιού αγαθών, ενώ ο αποπληθωριστής επιτρέπει στο καλάθι των αγαθών να μεταβάλλεται διαχρονικά, καθώς μεταβάλλεται η σύνθεση του ΑΕΠ.

2.3. Μέτρηση της Ανεργίας: Το Ποσοστό Ανεργίας

Μία πλευρά της οικονομικής επίδοσης είναι το πόσο καλά χρησιμοποιεί η οικονομία τους παραγωγικούς πόρους της. Αφού οι εργάτες μιας οικονομίας είναι η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή της, το να υπάρχει απασχόληση για τους εργάτες της είναι ένα εξαιρετικό θέμα συνεχούς ενδιαφέροντος των υπευθύνων για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής. Το ποσοστό ανεργίας είναι το στατιστικό μέγεθος που μετρά το ποσοστό των ανθρώπων που θέλουν να εργαστούν αλλά δεν βρίσκουν δουλειά.

Κάθε μήνα το Γραφείο Στατιστικής της Εργασίας των κρατών (Υπηρεσία στο Υπουργείο Εργασίας της Ε.Ε) υπολογίζει το ποσοστό ανεργίας και πολλά άλλα στατιστικά μεγέθη, τα οποία οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί χρησιμοποιούν για να παρακολουθούν τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Τα στατιστικά αυτά στοιχεία προέρχονται από έρευνα του συνόλου των νοικοκυριών. Με βάση το ερωτηματολόγιο της έρευνας, κάθε ένας ενήλικας (άνω των 16 ετών) από κάθε νοικοκυριό κατατάσσεται σε μία από τις τρεις κατηγορίες: απασχολούμενος, άνεργος ή μη ενταγμένος στο εργατικό δυναμικό.

Ένα άτομο θεωρείται απασχολούμενος αν τις περισσότερες μέρες της προηγούμενης εβδομάδας εργαζόταν σε κάποια δουλειά, αντί να κάθεται στο σπίτι του ή να πηγαίνει σχολείο ή να κάνει οτιδήποτε άλλο. Ένα άτομο είναι άνεργο αν δεν έχει δουλειά και περιμένει να ξεκινήσει μια νέα εργασία ή είναι σε διαθεσιμότητα ή ζητά να βρει μια θέση απασχόλησης. Ένα άτομο που δεν ανήκει στη μία ή την άλλη από τις δύο πρώτες κατηγορίες, όπως ένας σπουδαστής ή ένας συνταξιούχος, δεν ανήκει στο εργατικό δυναμικό. Ένα άτομο που θέλει να εργαστεί, αλλά έχει πάψει να αναζητά εργασία - ένας αποθαρρυσμένος εργάτης - δεν υπολογίζεται στο εργατικό δυναμικό.

Το **εργατικό δυναμικό** ορίζεται ως το άθροισμα των απασχολουμένων και των ανέργων, και το **ποσοστό ανεργίας** ορίζεται ως το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που είναι άνεργο. Δηλαδή,

$$\text{Εργατικό Δυναμικό} = \text{Αριθμός Απασχολουμένων} + \text{Αριθμός Ανέργων}$$

και

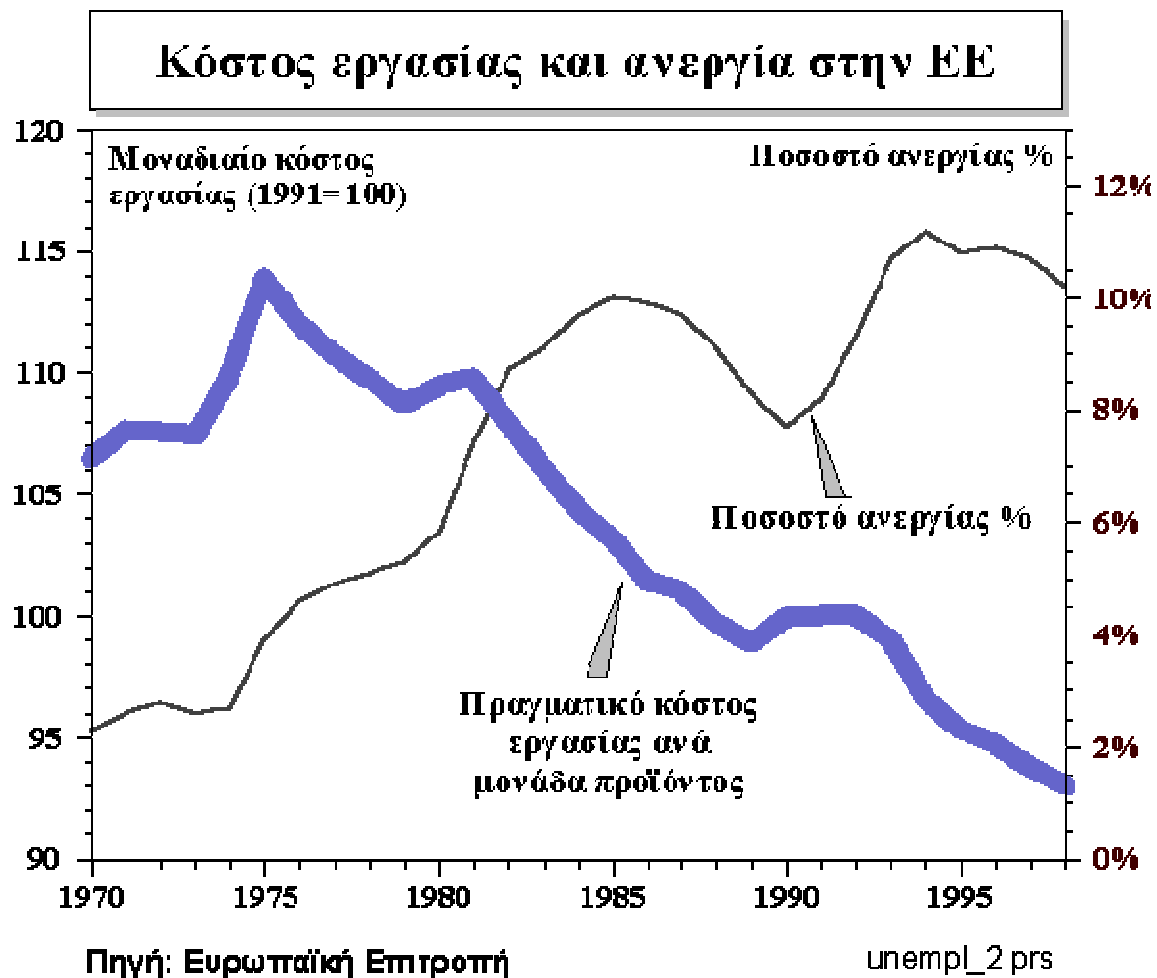
$$\text{Ποσοστό Ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός Ανέργων}}{\text{Εργατικό Δυναμικό}} \times 100.$$

Ένα συναφές στατιστικό μέγεθος είναι το **ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό** (labor-force participation rate), δηλαδή το ποσοστό των ενηλίκων που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό:

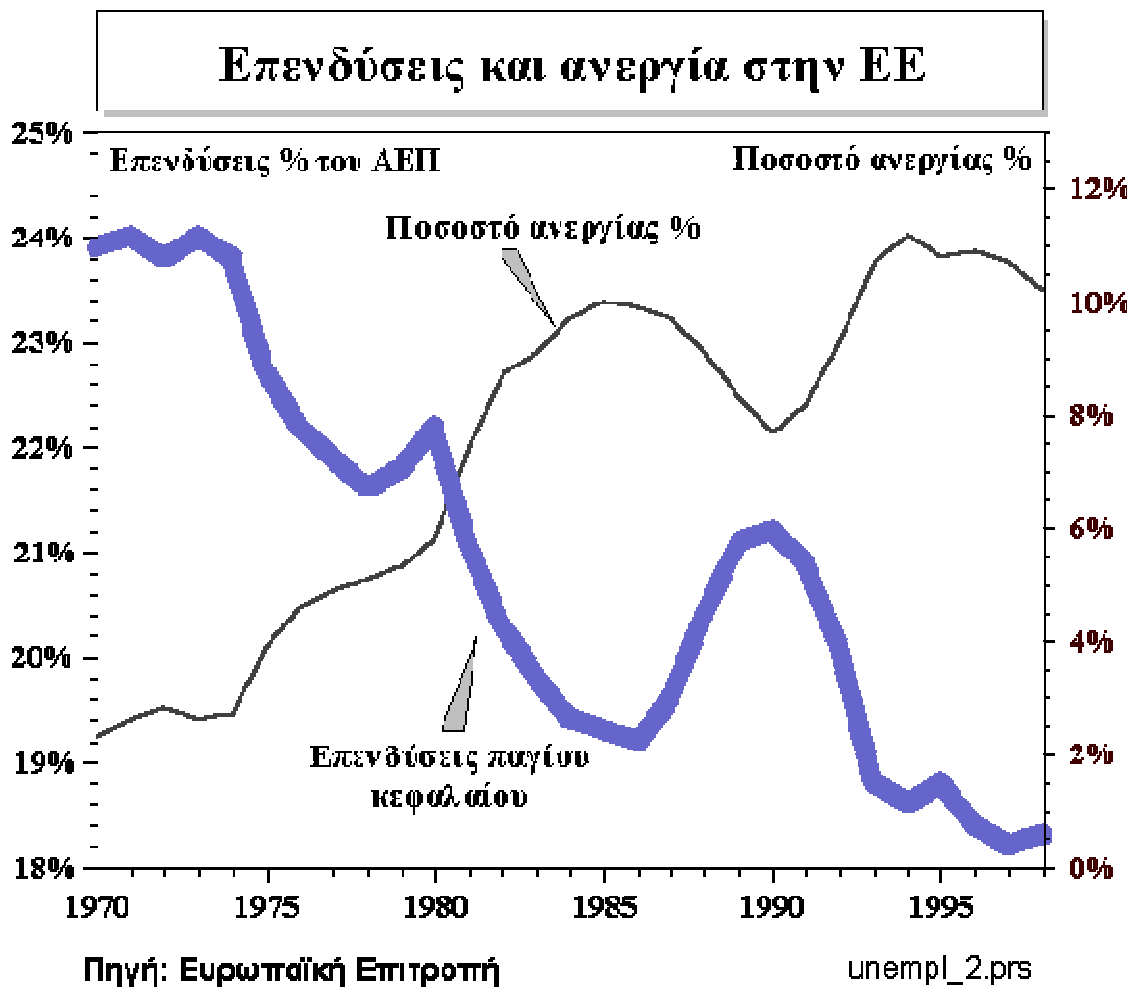
$$\text{Ποσοστό Συμμετοχής στο Εργατικό Δυναμικό} = \frac{\text{Εργατικό Δυναμικό}}{\text{Ενήλικες}} \times 100.$$

2.4. Οι επενδύσεις και η ανεργία στην ΕΕ

Η ιδέα ότι το κόστος εργασίας αποτελεί τον κυριότερο καθοριστικό παράγοντα της ανεργίας, αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο των πολιτικών της απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, αυτή η ιδέα είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία: Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δημοσιεύονται στο European Economy, το πραγματικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στις δεκαπέντε χώρες της ΕΕ παρουσίασε αύξηση μέχρι το 1973, στην συνέχεια όμως ακολούθησε συνεχή πτωτική πορεία. Εάν το κόστος εργασίας ήταν ο κυριότερος καθοριστικός παράγοντας της ανεργίας, τότε, κατά την ίδια περίοδο το ποσοστό ανεργίας θα έπρεπε να μειωθεί. Όμως, όπως φαίνεται στο σχετικό διάγραμμα, δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί μια συσχέτιση μεταξύ των δύο μεγεθών: το μεν κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε πραγματικούς όρους μειώθηκε, πλην όμως, το ποσοστό ανεργίας αντί να μειωθεί, όπως προέβλεπε η θεωρία του κυρίαρχου οικονομικού ρεύματος, αυξήθηκε.

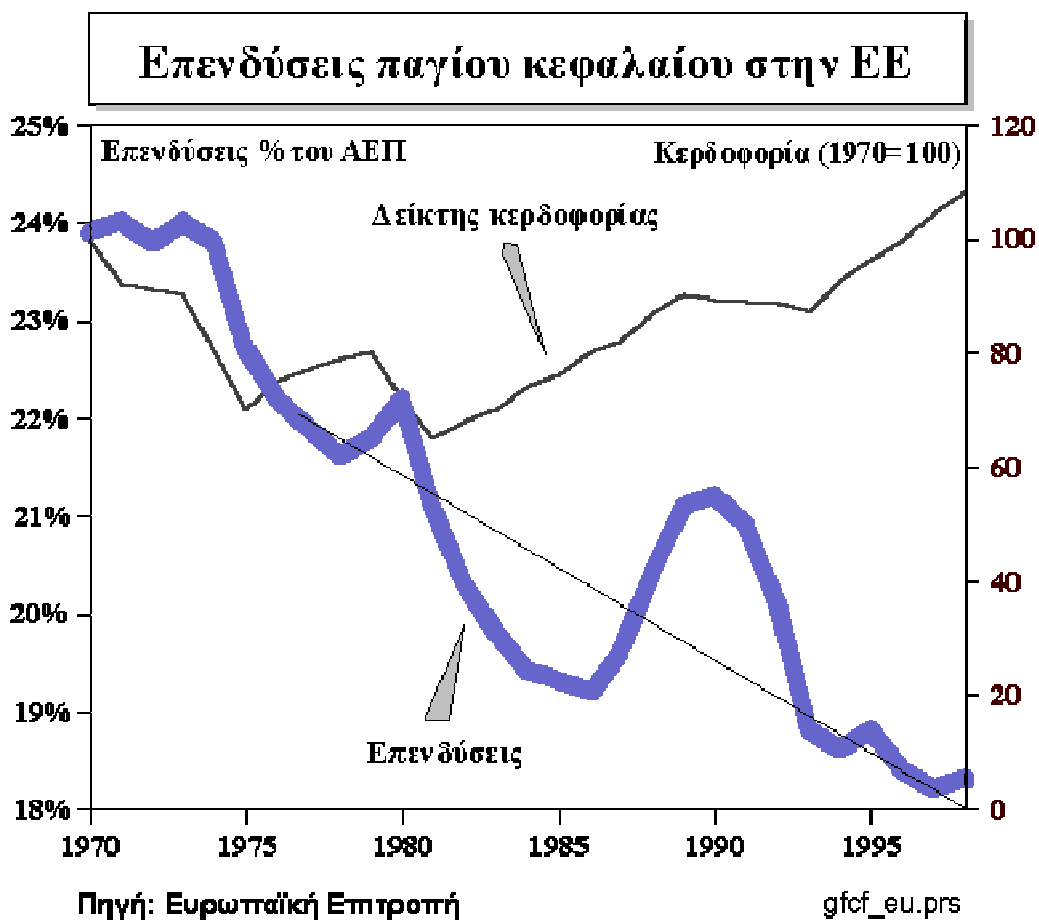

Κατά μία άλλη θεωρητική αντίληψη, το ποσοστό ανεργίας εξαρτάται από την επενδυτική προσπάθεια. Τα στατιστικά στοιχεία φαίνεται ότι δικαιώνουν περισσότερο αυτήν την ερμηνεία για τις αιτίες της ανεργίας: Ο καταλληλότερος δείκτης για την επενδυτική προσπάθεια είναι το “ποσοστό επένδυσης”, δηλαδή οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα που αναφέρεται στο ποσοστό επένδυσης και το ποσοστό ανεργίας, τα δύο μεγέθη παρουσιάζουν εντυπωσιακή συσχέτιση: κάθε μεταβολή της επενδυτικής προσπάθειας αντανακλάται αμέσως και με έντονο τρόπο στις μεταβολές του ποσοστού ανεργίας.

Η επενδυτική προσπάθεια των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, βρίσκεται στο χαμηλότερο σημείο των τριάντα τελευταίων ετών: οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο τέλος του 1998 δεν θα υπερβούν το 18,5%. Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα, το εν λόγω μέγεθος παρουσιάζει μακροχρόνια μείωση κατά τα τελευταία 25 έτη. Αυτό σημαίνει ότι για κάθε 100 δραχμές προϊόντος που παράγουν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επενδύουν σε πάγιο κεφάλαιο όλο και μικρότερα ποσά: με άλλα λόγια, η επενδυτική προσπάθεια φθίνει. Σε ότι αφορά την ερμηνεία αυτού του φαινομένου, η τρέχουσα ερμηνεία θεωρεί το ύψος των κερδών ως καθοριστικό παράγοντα των επενδύσεων.

Εντούτοις, η πραγματικότητα ακολουθεί μια πορεία τελείως διαφορετική: τα μεν κέρδη αυξήθηκαν, η δε επενδυτική προσπάθεια παραμένει άτονη. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο δείκτης κερδοφορίας αυξάνεται από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και έχει ήδη υπερβεί τα επίπεδα του 1970. Αντιθέτως, οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ φθίνουν δραματικά. Η απόκλιση των δύο μεγεθών φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Επομένως, διαψεύδεται η θέση σύμφωνα με την οποία η ανεργία θα μειωνόταν όταν θα είχαν μειωθεί οι πραγματικοί μισθοί και θα είχε αυξηθεί η κερδοφορία, και εξ' αυτού του γεγονότος θα είχαν αυξηθεί οι επενδύσεις (διαψεύδεται, δηλαδή, ότι “Τα σημερινά κέρδη είναι οι αυριανές επενδύσεις και οι μεθαυριανές θέσεις εργασίας”).

2.4.1. ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ Μάιος 2008

Η Γενική Γραμματεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος ανακοινώνει τα αποτελέσματα της δειγματοληπτικής Έρευνας Εργατικού δυναμικού για το μήνα Μάιο του έτους 2008. Το ποσοστό ανεργίας το Μάιο του **2008** είναι **6,6%** έναντι **7,7%** το Μάιο του **2007**.

Για την εξαγωγή των μηνιαίων εκτιμήσεων χρησιμοποιήθηκε το υποσύνολο του δείγματος της τριμηνιαίας έρευνας Εργατικού δυναμικού, το οποίο ερευνήθηκε κατά το μήνα Μάιο, δηλαδή 28.823 άτομα που ανήκαν σε 12.051 διαφορετικά νοικοκυριά.

Τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης κατά μήνα (αριθμός των απασχολουμένων, των ανέργων κλπ.) εκτιμήθηκαν με την εφαρμογή κατάλληλου αμερόληπτου εκτιμητή, ο υπολογισμός του οποίου βασίστηκε: α) στην πιθανότητα επιλογής των νοικοκυριών του δείγματος, β) στο ποσοστό ανταπόκρισης των νοικοκυριών του δείγματος σε κάθε πρωτογενή μονάδα δειγματοληψίας (επιφάνεια) και γ) στην κατανομή του πληθυσμού κάθε Περιφέρειας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών το μήνα Μάιο.

2.4.2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΟ ΜΑΪΟ 2008

Το σύνολο των απασχολουμένων κατά το Μάιο 2008 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 4.612.670 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 324.777 άτομα ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 4.292.662 άτομα.

Τα αντίστοιχα μεγέθη κατά το Μάιο των ετών 2004, 2005, 2006, 2007 και 2008 παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Πίνακας 1. Απασχολούμενοι, άνεργοι, οικονομικά μη ενεργοί και ποσοστό ανεργίας κατά το Μάιο των ετών 2004 - 2008

	Μάιος				
	2004	2005	2006	2007	2008
Απασχολούμενοι	4.344.593	4.423.020	4.459.885	4.518.652	4.612.670
Άνεργοι	486.210	472.397	450.520	378.299	324.777
Οικονομικά μη ενεργοί	4.226.045	4.207.457	4.239.721	4.309.757	4.292.662
Ποσοστό ανεργίας	10,1	9,6	9,2	7,7	6,6

Από τη μελέτη των στοιχείων του πίνακα παρατηρούνται τα εξής:

Οι απασχολούμενοι παρουσιάζουν σταθερή αύξηση από το 2004 μέχρι το 2008. Το ποσοστό αύξησης των απασχολουμένων μεταξύ Μαΐου 2004 και Μαΐου 2005 ήταν 1,8% ενώ μεταξύ Μαΐου 2005 και Μαΐου 2006 ήταν 0,8%. Μεταξύ Μαΐου 2006 και Μαΐου 2007 ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 1,3% ενώ μεταξύ Μαΐου 2007 και Μαΐου 2008 αυξήθηκε κατά 2,1%.

Ο αριθμός των ανέργων μειώνεται σταθερά μεταξύ του 2004 και του 2008. Το ποσοστό μείωσης των ανέργων μεταξύ Μαΐου 2004 και Μαΐου 2005 ήταν 2,8% ενώ μεταξύ Μαΐου 2005 και Μαΐου 2006 ο αριθμός των ανέργων μειώνεται κατά 4,6%. Μεταξύ Μαΐου 2006 και Μαΐου 2007 η μείωση ήταν 16,0% ενώ μεταξύ Μαΐου 2007 και Μαΐου 2008 ο αριθμός των ανέργων μειώθηκε κατά 14,1%.

Οι μεταβολές αυτές στον αριθμό απασχολουμένων και ανέργων οδήγησαν σε μείωση του ποσοστού ανεργίας από 10,1% το Μάιο 2004 σε 9,6% το Μάιο 2005. Το ποσοστό της ανεργίας το Μάιο 2006 ήταν 9,2%, μειώθηκε σε 7,7% το Μάιο 2007 και σε 6,6% το Μάιο του 2008.

Στους Πίνακες 2, 3, και 4 παρουσιάζεται το ποσοστό της ανεργίας, αναλυτικά, κατά Περιφέρεια, φύλο και ομάδες ηλικιών για το μήνα Μάιο των ετών 2004, 2005, 2006, 2007 και 2008.

Πίνακας 2. Ποσοστό ανεργίας κατά Περιφέρεια: Μάιος 2004 – 2008

Περιφέρεια	Μάιος				
	2004	2005	2006	2007	2008
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	12,7	10,5	11,2	9,8	8,3
Κεντρική Μακεδονία	11,6	10,0	9,8	7,9	7,8
Δυτική Μακεδονία	14,0	16,9	14,7	12,1	13,4
Ήπειρος	11,4	10,7	9,5	8,2	7,3
Θεσσαλία	10,7	10,4	7,8	8,0	6,9
Ιόνιοι Νήσοι	8,5	9,3	8,5	6,6	5,2
Δυτική Ελλάς	15,0	13,1	10,4	9,8	10,0
Στερεά Ελλάς	14,1	10,6	9,0	7,7	7,2
Αττική	8,5	8,5	8,8	7,6	5,3
Πελοπόννησος	9,1	9,1	8,2	6,6	6,5
Βόρειο Αιγαίο	5,1	11,8	11,1	9,4	4,3
Νότιο Αιγαίο	6,8	8,8	9,1	6,4	3,2
Κρήτη	5,1	6,1	6,3	3,4	4,4
Σύνολο Χώρας	10,1	9,6	9,2	7,7	6,6

Πίνακας 3. Ποσοστό ανεργίας κατά φύλο: Μάιος 2004 - 2008

Φύλο	Μάιος				
	2004	2005	2006	2007	2008
Άνδρες	6,2	5,8	5,8	4,9	4,2
Γυναίκες	15,7	15,1	14,0	11,8	10,0
Σύνολο	10,1	9,6	9,2	7,7	6,6

Πίνακας 4. Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών: Μάιος 2004 - 2008

Ομάδες ηλικιών	Μάιος				
	2004	2004	2004	2004	2004
15-24 ετών	24,3	24,7	24,8	23,2	18,6
25-34 »	13,3	12,6	12,5	10,8	9,9
35-44 »	8,2	8,4	7,5	5,9	5,1
45-54 »	5,5	5,5	5,0	4,3	3,4
55-64 »	3,7	3,8	3,8	2,8	2,7
65-74 »	0,8	1,6	0,9	1,0	0,8
Σύνολο	10,1	9,6	9,2	7,7	6,6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ : ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

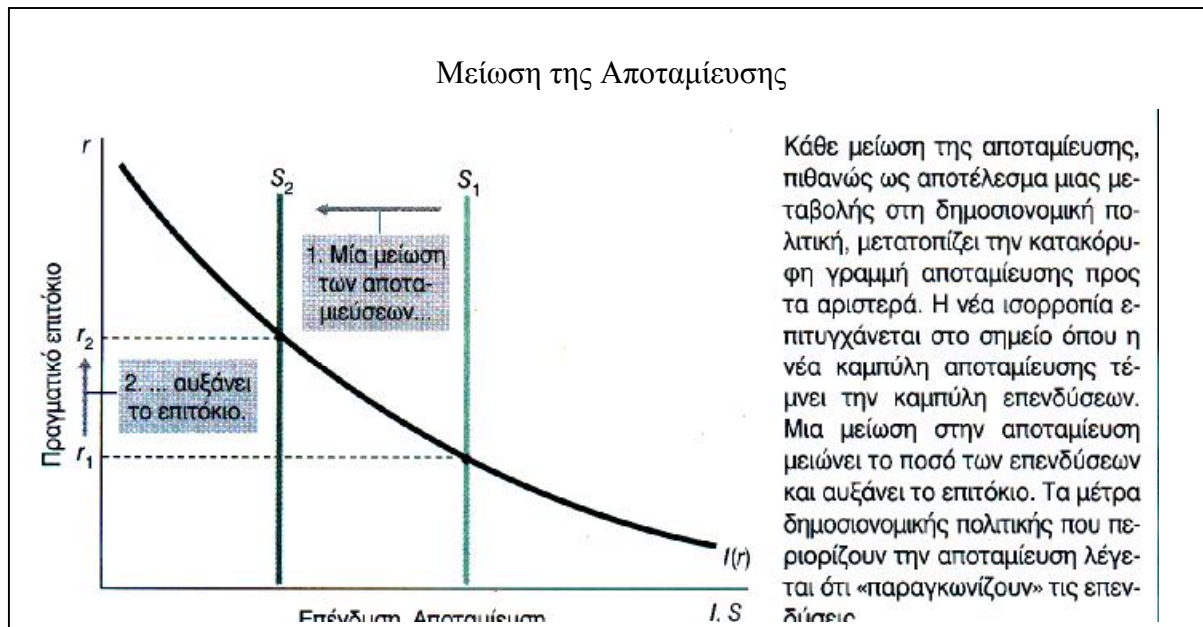
Όταν η κυβέρνηση μεταβάλλει το επίπεδο των δαπανών ή το επίπεδο των φόρων, επηρεάζει άμεσα τη ζήτηση για τα παραγόμενα αγαθά και υπηρεσίες της οικονομίας, με αποτέλεσμα να επιδρά στην εθνική αποταμίευση, τις επενδύσεις και το επιτόκιο ισορροπίας.

Αύξηση στις Δημόσιες Δαπάνες για την Αγορά Αγαθών και Υπηρεσιών:

Ας δούμε ποιες επιπτώσεις θα έχει μια αύξηση κατά ΔG των δημόσιων δαπανών για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Άμεσο αποτέλεσμα είναι η αύξηση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες κατά ΔG . Αφού όμως η συνολική παραγωγή ορίζεται από τους παραγωγικούς συντελεστές, η αύξηση των δημόσιων δαπανών για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών πρέπει να καλύπτεται από μια μείωση σε κάποια άλλη κατηγορία της ζήτησης. Αφού το διαθέσιμο εισόδημα $Y-T$ παραμένει αμετάβλητο, η κατανάλωση C μένει επίσης αμετάβλητη. Η αύξηση στις δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών πρέπει, επομένως, να καλύπτεται από μια ίση μείωση των επενδύσεων.

Για να επιτευχθεί η μείωση αυτών των επενδύσεων πρέπει να αυξηθεί το επιτόκιο. Επομένως, η αύξηση των δημόσιων δαπανών για την αγορά αγαθών

και υπηρεσιών προκαλεί αύξηση του επιτοκίου και μείωση των επενδύσεων. Οι δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών λέγεται τότε ότι παραγκωνίζουν τις επενδύσεις.

Για να αντιληφθούμε καλύτερα τις επιπτώσεις μιας αύξησης στις δημόσιες δαπάνες, θα εξετάσουμε την επίπτωση στην αγορά δανειακών κεφαλαίων. Αφού η αύξηση στις δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών δεν συνοδεύεται από μια αύξηση των φόρων, το δημόσιο χρηματοδοτεί τις πρόσθετες δαπάνες με δανεισμό – δηλαδή με την μείωση της δημόσιας αποταμίευσης. Εφόσον η ιδιωτική αποταμίευση μένει αμετάβλητη, ο δημόσιος αυτός δανεισμός μειώνει την εθνική αποταμίευση. Όπως δείχνει το σχήμα μια μείωση στην εθνική αποταμίευση απεικονίζεται ως μετατόπιση προς τα αριστερά της προσφοράς δανειακών κεφαλαίων τα οποία είναι διαθέσιμα για επενδύσεις. Στο αρχικό επιτόκιο, η ζήτηση για δάνεια είναι μεγαλύτερη από την προσφορά δανειακών κεφαλαίων. Το επιτόκιο ισορροπίας αυξάνει ως το σημείο που η καμπύλη επενδύσεων τέμνει την νέα καμπύλη αποταμιεύσεων. Έτσι, μια αύξηση στις δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών οδηγεί σε αύξηση του επιτοκίου από r_1 σε r_2 .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Γενική έννοια του χρήματος

Όταν λέμε ότι ένα άτομο έχει πολλά χρήματα, εννοούμε συνήθως ότι είναι πλούσιος. Οι οικονομολόγοι, όμως, χρησιμοποιούν τον όρο **χρήμα** με έναν πιο συγκεκριμένο τρόπο. Γι' αυτούς, η λέξη χρήμα δεν αναφέρεται στον πλούτο, αλλά μόνο σε έναν τύπο πλούτου. Το χρήμα είναι το απόθεμα περιουσιακών στοιχείων το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί άμεσα για την πραγματοποίηση συναλλαγών.

Ø Οι Λειτουργίες του Χρήματος

Το χρήμα έχει τρεις λειτουργίες. *Είναι μέσο διατήρησης της αξίας (store of value), μονάδα μέτρησης (unit of account) και μέσο συναλλαγών (medium of exchange).*

Ως μέσο διατήρησης της αξίας, το χρήμα είναι ένας τρόπος να μεταφερθεί αγοραστική δύναμη από το παρόν στο μέλλον. Αν εργάζομαι σήμερα και κερδίζω 100 ευρώ, μπορώ να τα κρατήσω και να τα δαπανήσω αύριο, την επόμενη εβδομάδα ή τον επόμενο μήνα. Φυσικά, το χρήμα είναι ατελές μέσο διατήρησης της αξίας: αν οι τιμές αυξάνονται, η πραγματική αξία του χρήματος μειώνεται. Αλλά ακόμα και στην περίπτωση αυτή, οι άνθρωποι διακρατούν χρήμα, επειδή μπορούν να το ανταλλάξουν κάποια στιγμή στο μέλλον με αγαθά και υπηρεσίες.

Ως μονάδα μέτρησης, το χρήμα παρέχει τους όρους με τους οποίους αναφέρονται οι τιμές και καταγράφονται τα χρέη. Η Μικροοικονομική θεωρία μάς διδάσκει ότι οι πόροι ανταλλάσσονται σύμφωνα με τις σχετικές τιμές τους – δηλαδή τις τιμές των αγαθών ως προς τις τιμές άλλων αγαθών- και όμως τα εμπορικά καταστήματα ορίζουν τις τιμές των εμπορευμάτων τους σε ευρώ. Ομοίως, τα περισσότερα χρέη απαιτούν από τον οφειλέτη να καταβάλλει ένα ορισμένο ποσό σε ευρώ στο μέλλον, και όχι μία ορισμένη ποσότητα από κάποιο προϊόν. Το χρήμα είναι μέτρο σύγκρισης με το οποίο μετρούμε τις οικονομικές συναλλαγές.

*Ως μέσο συναλλαγών, το χρήμα είναι αυτό που χρησιμοποιούμε για να αγοράσουμε αγαθά και υπηρεσίες. Στο αμερικανικό δολάριο είναι τυπωμένη η φράση: «Αυτό το χαρτονόμισμα είναι υποχρεωτικά αποδεκτό για όλα τα χρέη, δημόσια και ιδιωτικά» (πληρωτέα επί τη εμφανίσει). Όταν μπαίνουμε σε ένα εμπορικό κατάστημα, είμαστε απολύτως σίγουροι ότι ο καταστηματάρχης θα δεχτεί τα χρήματά μας και θα μας δώσει ως αντάλλαγμα τα εμπορεύματα που θέλουμε να αγοράσουμε. Η ευκολία με την οποία το χρήμα μετατρέπεται σε κάτι άλλο –αγαθά και υπηρεσίες- καλείται μερικές φορές **ρευστότητα**.*

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τις λειτουργίες του χρήματος, ας φανταστούμε μία οικονομία χωρίς χρήμα: μία οικονομία αντιπραγματισμού ή ανταλλακτική. Σε έναν τέτοιο κόσμο, η πραγματοποίηση της ανταλλαγής απαιτεί τη διπλή σύμπτωση επιθυμιών (*double coincidence of wants*) – πρόκειται για μία απίθανη περίπτωση να υπάρχουν δύο άνθρωποι που να έχουν ο ένας το αγαθό που επιθυμεί ο άλλος, την κατάλληλη στιγμή και στον κατάλληλο τόπο, ώστε να γίνει η ανταλλαγή. Μια ανταλλακτική οικονομία επιτρέπει μόνο απλές συναλλαγές.

Το χρήμα επιτρέπει την πραγματοποίηση περισσότερο έμμεσων ανταλλαγών. Ένας καθηγητής Πανεπιστημίου χρησιμοποιεί το μισθό του για να αγοράσει βιβλία, ο εκδότης χρησιμοποιεί τα κέρδη του από τις πωλήσεις βιβλίων για να αγοράσει χαρτί, η χαρτοβιομηχανία χρησιμοποιεί τα κέρδη της από τις πωλήσεις χαρτιού για να πληρώσει τον ξυλοκόπο, ο ξυλοκόπος χρησιμοποιεί το εισόδημά του για να στείλει το παιδί του στο Πανεπιστήμιο, και το Πανεπιστήμιο χρησιμοποιεί τα δίδακτρα για να πληρώσει το μισθό του καθηγητή. Σε μία σύνθετη, σύγχρονη οικονομία, οι ανταλλαγές είναι έμμεσες και απαιτούν την χρησιμοποίηση του χρήματος.

► Πώς Ελέγχεται η Ποσότητα του Χρήματος

*Η ποσότητα του χρήματος που είναι διαθέσιμη ονομάζεται **προσφορά χρήματος**. Σε μια οικονομία που χρησιμοποιεί χρήμα-αγαθό, η προσφορά χρήματος είναι η ποσότητα αυτού του αγαθού. Σε μια οικονομία που χρησιμοποιεί χρήμα αναγκαστικής κυκλοφορίας, όπως είναι οι σύγχρονες οικονομίες, το κράτος ελέγχει την προσφορά χρήματος: νομοθετικοί περιορισμοί δίνουν στην κυβέρνηση μιας χώρας το μονοπώλιο της έκδοσης χρήματος. Η προσφορά χρήματος είναι όργανο της οικονομικής πολιτικής του δημοσίου, όπως είναι και το επίπεδο της φορολογίας και το επίπεδο των δημόσιων δαπανών. Ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος ονομάζεται **νομισματική πολιτική**.*

Στις Ηνωμένες Πολιτείες όπως και σε πολλές άλλες χώρες, ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος ανατίθεται σε ένα, εν μέρει ανεξάρτητο, ίδρυμα, που ονομάζεται **Κεντρική Τράπεζα**. Κεντρική Τράπεζα στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι το **Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα** – το *Federal Reserve*, που συχνά αποκαλείται **Fed**. Ο κυριότερος τρόπος με τον οποίο το Fed ελέγχει την

προσφορά χρήματος είναι διαμέσου των **συναλλαγών ανοικτής αγοράς** - την αγορά και πώληση κρατικών ομολόγων. Όταν θέλει να αυξήσει την προσφορά χρήματος, το Fed χρησιμοποιεί δολάρια για να αγοράσει κρατικά ομόλογα από το κοινό. Επειδή ακριβώς τα δολάρια αυτά εκταμιεύονται από το Fed και καταλήγουν στα χέρια του κοινού, οι αγορές ομολόγων που πραγματοποιεί αυξάνουν την ποσότητα δολαρίων που κυκλοφορούν στην οικονομία. Αντίθετα, όταν το Fed θέλει να μειώσει την προσφορά χρήματος, πουλά κρατικά ομόλογα από το χαρτοφυλάκιο του στο κοινό. Με την πώληση κρατικών ομολόγων στην «ανοικτή αγορά», το Fed αφαιρεί δολάρια από το κοινό και μειώνει, με αυτόν το τρόπο την ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί.

► Πώς Μετριέται η Ποσότητα του Χρήματος

Ένας από τους σκοπούς μας είναι να καθορίσουμε με ποιο τρόπο η προσφορά χρήματος επηρεάζει την οικονομία. Υπόβαθρο της ανάλυσης αυτής θα είναι η συζήτηση μας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι οικονομολόγοι μετρούν την ποσότητα του χρήματος.

Επειδή χρήμα είναι το *απόθεμα* των περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται στις συναλλαγές, η ποσότητα του χρήματος είναι η ποσότητα αυτών των περιουσιακών στοιχείων. Στις απλές οικονομίες, η ποσότητα αυτή μετριέται εύκολα. Σε ένα στρατόπεδο αιχμαλώτων πολέμου, η ποσότητα του χρήματος ήταν η ποσότητα των τσιγάρων που βρισκόταν στο στρατόπεδο. Πώς θα μπορέσουμε, όμως, να μετρήσουμε την ποσότητα του χρήματος σε πιο σύνθετες οικονομίες όπως η δική μας; Η απάντηση δεν είναι προφανής, επειδή δεν χρησιμοποιείται μόνο ένα περιουσιακό στοιχείο σε όλες τις συναλλαγές. Οι άνθρωποι μπορούν χρησιμοποιήσουν διάφορα περιουσιακά στοιχεία για τη διενέργεια των συναλλαγών, μολονότι μερικά από αυτά είναι πιο βολικά από άλλα. Η ασάφεια αυτή οδηγεί σε πολλά μέτρα-οδηγούς της ποσότητας του χρήματος.

*Το πιο προφανές περιουσιακό στοιχείο που περιλαμβάνεται στην ποσότητα του χρήματος είναι το **νόμισμα** - το άθροισμα των χαρτονομισμάτων και κερμάτων που κυκλοφορούν στην οικονομία. Οι περισσότερες καθημερινές ανταλλαγές διεξάγονται με τη χρησιμοποίηση του νομίσματος ως μέσου.*

*Ένας δεύτερος τύπος περιουσιακού στοιχείου που χρησιμοποιείται για τη διενέργεια συναλλαγών είναι οι **καταθέσεις όψεως**, δηλαδή τα κεφάλαια που οι άνθρωποι διακρατούν σε τραπεζικούς λογαριασμούς οι οποίοι κινούνται με επιταγές. Αν οι περισσότεροι πωλητές αποδέχονται τις προσωπικές επιταγές ως χρήμα, τότε τα περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται σε τραπεζικό λογαριασμό ο οποίος κινείται με επιταγές, είναι σχεδόν το ίδιο βολικά όσο και το χρήμα. Και στις δύο περιπτώσεις, τα περιουσιακά στοιχεία είναι σε μορφή που διευκολύνει άμεσα τις συναλλαγές. Όταν, λοιπόν, μετρούμε την ποσότητα του χρήματος, πρέπει να προσθέσουμε στο νόμισμα τις καταθέσεις όψεως.*

Από τη στιγμή που αποδεχόμαστε τη λογική να συμπεριλάβουμε στο μετρούμενο απόθεμα χρήματος τις καταθέσεις όψεως, τότε και πολλά άλλα περιουσιακά στοιχεία παίρνουν σειρά για να συνυπολογιστούν στη μετρούμενη προσφορά χρήματος. Τα κεφάλαια που έχουν κατατεθεί σε λογαριασμούς αποταμιεύσεων-ταμιευτηρίου, λόγου χάρη, μπορούν εύκολα να μεταφερθούν σε καταθέσεις όψεως· τα κεφάλαια αυτά, λοιπόν, είναι εξίσου βολικά για τις συναλλαγές. Τα αμοιβαία κεφάλαια της χρηματαγοράς επιτρέπουν στους επενδυτές να εκδώσουν επιταγές έναντι των λογαριασμών, αν και υπάρχουν περιορισμοί σχετικά με το ύψος ή τον αριθμό των επιταγών που μπορεί κανείς να δώσει. Επειδή τα περιουσιακά αυτά στοιχεία μπορούν εύκολα να χρησιμοποιηθούν στις συναλλαγές, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι πρέπει και αυτά να συμπεριληφθούν στην ποσότητα του χρήματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1	Τα Μέτρα του Χρήματος
Σύμβολο	Περιουσιακά στοιχεία που περιλαμβάνονται
C	Νόμισμα
M1	Σύνολο νομίσματος και καταθέσεις όψεως, ταξιδιωτικές επιταγές και άλλοι λογαριασμοί που κινούνται με επιταγές
M2	Σύνολο M1 και καταθέσεις χρηματαγοράς (διαχείρισης διαθεσίμων), μερίδα αμοιβαίων κεφαλαίων, καταθέσεις ταμιευτηρίου και βραχυπρόθεσμες προθεσμιακές καταθέσεις
M3	Σύνολο M2 και ευρώδολάρια προθεσμιακές καταθέσεις μεγάλης διάρκειας, και συμφωνίες επαναγοράς μεσομακροπρόθεσμης διάρκειας (ρέπος) και καταθέσεις χρηματαγοράς (θεσμικών)
L	Σύνολο M3 και αποταμιευτικά ομόλογα, έντοκα γραμμάτια του δημοσίου και άλλα ρευστοποιήσιμα στοιχεία

ΠΗΓΗ: Federal Reserve.

Επειδή δεν είναι σαφές ποια ακριβώς περιουσιακά στοιχεία θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην προσφορά χρήματος, προτείνονται διάφορα μέτρα. Ο παραπάνω πίνακας παρουσιάζει τα πέντε μέτρα της προσφοράς χρήματος, τα οποία το Fed μετρά για την οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών, μαζί με έναν κατάλογο των περιουσιακών στοιχείων που περιλαμβάνονται σε καθένα από τα μέτρα αυτά. Ταξινομημένα από το μικρότερο προς το μεγαλύτερο, συμβολίζονται με C, M1, M2, M3 και L. Τα μέτρα που χρησιμοποιούνται συχνότερα για τη μελέτη των επιπτώσεων του χρήματος στην οικονομία είναι το M1 και το M2. Δεν είναι, όμως, σύμφωνοι όλοι οι οικονομολόγοι σχετικά με το

ποιο μέτρο είναι καλύτερο. Οι διαφωνίες γύρω από τη νομισματική πολιτική εκπηγάζουν ενίοτε από το γεγονός ότι η χρησιμοποίηση διαφορετικών μέτρων του χρήματος οδηγεί σε διαφορετικές κατευθύνσεις.

Επομένως, η ποσοτική θεωρία των χρήματος αναφέρει ότι η κεντρική τράπεζα, που ελέγχει την προσφορά χρήματος, έχει τον τελικό έλεγχο στο ρυθμό του πληθωρισμού. Αν η κεντρική τράπεζα κρατά σταθερή την προσφορά χρήματος, το επίπεδο των τιμών θα είναι σταθερό. Αν η κεντρική τράπεζα αυξάνει την προσφορά χρήματος γρήγορα, το επίπεδο των τιμών θα αυξάνεται γρήγορα.

Τι θα μπορούσε όμως να οδηγήσει μια κυβέρνηση να αυξήσει την προσφορά χρήματος;

Όλες οι κυβερνήσεις δαπανούν χρήμα. Ένα μέρος αυτής της δαπάνης χρησιμοποιείται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών (όπως για την κατασκευή δρόμων και για την αστυνομία), και ένα μέρος χρησιμοποιείται για τις λεγόμενες μεταβιβαστικές πληρωμές (π.χ. για τους φτωχούς και τους ηλικιωμένους). Μια κυβέρνηση μπορεί να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες της κατά τρεις τρόπους. Πρώτον, μπορεί να αντλήσει έσοδα διαμέσου της φορολογίας, όπως οι φόροι εισοδήματος φυσικών προσώπων και ανώνυμων εταιρειών. Δεύτερον, μπορεί να δανειστεί από το κοινό πουλώντας κυβερνητικά ομόλογα. Και τρίτον, μπορεί απλώς να εκδώσει (τυπώσει) χρήμα.

Τα έσοδα που αντλεί το κράτος με την έκδοση χρήματος ονομάζονται **έσοδα άσκησης του δικαιώματος της νομισματοκοπής**. Όταν η κυβέρνηση εκδίδει χρήμα για να χρηματοδοτήσει τις δημόσιες δαπάνες, αυξάνει την προσφορά χρήματος. Η αύξηση της προσφοράς χρήματος, με τη σειρά της,

προκαλεί πληθωρισμό. Η έκδοση χρήματος για την άντληση εσόδων μοιάζει με την επιβολή ενός *φόρου πληθωρισμού*. Η ανάγκη να εκδοθεί νέο χρήμα για να χρηματοδοτηθούν οι δημόσιες δαπάνες είναι μία από τις κυριότερες αιτίες του υπερπληθωρισμού.

Το μέγεθος του Υπερπληθωρισμού

Ο υπερπληθωρισμός ορίζεται συχνά ως πληθωρισμός που υπερβαίνει το 50% το μήνα, που είναι λίγο πάνω από 1% την ημέρα. Ο ρυθμός αυτός του πληθωρισμού, επισωρευόμενος για πολλούς μήνες, οδηγεί σε πολύ μεγάλες ανόδους του επιπέδου των τιμών.

Το κόστος του υπερπληθωρισμού καθίσταται αφόρητο. Με τον καιρό, το χρήμα παύει να επιτελεί τις λειτουργίες του, δηλαδή να είναι μέσο διατήρησης της αξίας, μονάδα μέτρησης και μέσο συναλλαγών. Ο αντιπραγματισμός αρχίζει να κερδίζει έδαφος.

Τα Αίτια του Υπερπληθωρισμού

Οι υπερπληθωρισμοί οφείλονται στην υπερβολική αύξηση της προσφοράς χρήματος. Όταν η κεντρική τράπεζα εκδίδει χρήμα, το επίπεδο των τιμών ανέρχεται. Όταν εκδίδει χρήμα με πολύ υψηλό ρυθμό, το αποτέλεσμα είναι ο υπερπληθωρισμός. Για να τερματίσει τον υπερπληθωρισμό, η κεντρική τράπεζα πρέπει απλώς να μειώσει το ρυθμό αύξησης της προσφοράς χρήματος.

Η απάντηση, όμως, αυτή δεν είναι πλήρης, καθώς αφήνει αναπάντητο το ερώτημα γιατί οι κεντρικές τράπεζες, σε οικονομίες που πλήττονται από υπερπληθωρισμό, επιλέγουν να εκδίδουν τόσο πολύ χρήμα; Εδώ θα πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας από τη νομισματική στη δημοσιονομική πολιτική. Ο υπερπληθωρισμός αρχίζει όταν μια κυβέρνηση έχει ανεπαρκή φορολογικά

έσοδα για να καλύψει τις δημόσιες δαπάνες. Μολονότι η κυβέρνηση αυτή μπορεί να προτιμούσε τη χρηματοδότηση του δημοσιονομικού ελλείμματος με την έκδοση ομολογιακού δανείου, μπορεί να μην είναι ικανή να δανειστεί, ίσως επειδή οι δανειστές θεωρούν ότι ο δανεισμός του δημοσίου έχει υψηλό πιστωτικό κίνδυνο. Για να καλύψει, λοιπόν, το δημοσιονομικό έλλειμμα, η κυβέρνηση στρέφεται στο μόνο μηχανισμό που έχει στη διάθεση της - την εκδοτική τράπεζα. Το αποτέλεσμα είναι η γρήγορη αύξηση της προσφοράς χρήματος και ο υπερπληθωρισμός.

Από τη στιγμή που θα ξεκινήσει ο υπερπληθωρισμός, τα δημοσιονομικά προβλήματα χειροτερεύουν. Εξαιτίας της καθυστέρησης στην είσπραξη των πληρωμών φόρου, τα πραγματικά φορολογικά έσοδα μειώνονται καθώς αυξάνεται ο πληθωρισμός. Έτσι, η ανάγκη της κυβέρνησης να στηριχτεί στην άντληση εσόδων από την έκδοση χρήματος γίνεται ακόμη πιο επιτακτική. Η γρήγορη δημιουργία χρήματος οδηγεί σε υπερπληθωρισμό, που οδηγεί σε μεγαλύτερο δημοσιονομικό έλλειμμα, το οποίο οδηγεί σε ακόμη πιο γρήγορη αύξηση της δημιουργίας χρήματος.

Το τέλος του υπερπληθωρισμού συμπίπτει σχεδόν πάντα με κάποια δημοσιονομική μεταρρύθμιση. Μόλις γίνει φανερή η έκταση του προβλήματος, η κυβέρνηση βρίσκει τελικά την πολιτική θέληση να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες και να αυξήσει τη φορολογία. Η δημοσιονομική μεταρρύθμιση περιορίζει την ανάγκη για την έκδοση χρήματος, γεγονός που της επιτρέπει να μειώσει την αύξηση της προσφοράς χρήματος. Επομένως, ακόμη και αν ο πληθωρισμός είναι, παντού και πάντοτε, ένα νομισματικό φαινόμενο, συνήθως το τέλος του υπερπληθωρισμού είναι και δημοσιονομικό φαινόμενο.

Παραπάνω εξετάσαμε πολλές οικονομικές μεταβλητές. Μερικές από αυτές τις μεταβλητές είναι *ποσότητες*, όπως το πραγματικό ΑΕΠ και το απόθεμα κεφαλαίου. Κάποιες άλλες είναι οι *σχετικές τιμές*, όπως ο πραγματικός μισθός και το πραγματικό επιτόκιο. Όμως όλες αυτές οι μεταβλητές έχουν ένα κοινό παράγοντα - μετρούν μια φυσική (και όχι νομισματική) ποσότητα. Το πραγματικό ΑΕΠ είναι η ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε ένα συγκεκριμένο έτος. Το απόθεμα κεφαλαίου είναι η ποσότητα μηχανών και παραγωγικών δομών που είναι διαθέσιμες σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Ο πραγματικός μισθός είναι η ποσότητα της παραγωγής που κερδίζει ο εργαζόμενος για κάθε ώρα εργασίας, και το πραγματικό επιτόκιο είναι η ποσότητα της παραγωγής που κερδίζει ένα άτομο στο μέλλον δανείζοντας μια μονάδα παραγωγής σήμερα. Όλες αυτές οι μεταβλητές που μετρώνται σε φυσικές μονάδες, όπως ποσότητες και σχετικές τιμές, ονομάζονται **πραγματικές μεταβλητές** (real variables).

Επίσης εξετάσαμε τις **ονομαστικές μεταβλητές** (nominal variables). Οι ονομαστικές μεταβλητές εκφράζονται σε χρηματικούς όρους. Οι ονομαστικές μεταβλητές είναι πολλές: το επίπεδο των τιμών, ο ρυθμός του πληθωρισμού, το ημερομίσθιο που παίρνει ο εργάτης (ο αριθμός των ευρώ που παίρνει για εργασία μιας ημέρας).

Ίσως να μοιάζει, εκ πρώτης όψεως, εκπληκτικό το ότι καταφέραμε να εξηγήσουμε τις πραγματικές μεταβλητές χωρίς να εισαγάγουμε ονομαστικές μεταβλητές ή χωρίς την ύπαρξη χρήματος. Σε προηγούμενα Κεφάλαια εξηγήσαμε το επίπεδο και τη διανομή του προϊόντος της οικονομίας χωρίς να μνημονεύσουμε το ρυθμό του πληθωρισμού. Η θεωρία μας για την αγορά εργασίας ερμηνεύει τον πραγματικό μισθό χωρίς να εξηγεί τον ονομαστικό μισθό.

Οι οικονομολόγοι ονομάζουν **κλασική διχοτόμηση** (classical dichotomy) αυτό το θεωρητικό διαχωρισμό των πραγματικών και ονομαστικών μεταβλητών. Είναι η σφραγίδα πιστότητας της κλασικής μακροοικονομικής θεωρίας. Η κλασική διχοτόμηση είναι μια σπουδαία ιδέα, επειδή απλοποιεί σημαντικά την οικονομική θεωρία. Ιδιαίτερα μας επιτρέπει να εξετάζουμε τις πραγματικές μεταβλητές, όπως έχουμε κάνει, αγνοώντας τις ονομαστικές μεταβλητές. Η κλασική διχοτόμηση προκύπτει επειδή, στην κλασική θεωρία, οι μεταβολές στην προσφορά χρήματος δεν επηρεάζουν τις πραγματικές μεταβλητές. Η αποσύνδεση του χρήματος από τις πραγματικές μεταβλητές ονομάζεται **νομισματική ουδετερότητα** (monetary neutrality). Για πολλούς λόγους -ιδίως για τη μελέτη μακροχρόνιων ζητημάτων- η νομισματική ουδετερότητα είναι κατά προσέγγιση σωστή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συνεχίζοντας θα σχολιάσουμε τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, δηλαδή: α)την συμπεριφορά των καταναλωτών και β)τους προσδιοριστικούς παράγοντες των επενδύσεων.

Κατανάλωση

Πώς αποφασίζουν τα νοικοκυριά τι μέρος από το εισόδημα τους θα καταναλώσουν σήμερα και τι μέρος θα αποταμιεύσουν για το μέλλον; Το ερώτημα αυτό είναι μικροοικονομικού χαρακτήρα, επειδή αναφέρεται στη συμπεριφορά των οικονομικά δρώντων ατόμων που λαμβάνουν αποφάσεις. Ωστόσο, η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει μακροοικονομικές συνέπειες. Οι καταναλωτικές αποφάσεις των νοικοκυριών επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρεται η οικονομία ως σύνολο τόσο στη μακροχρόνια όσο και στη βραχυχρόνια περίοδο.

Η απόφαση κατανάλωσης έχει κρίσιμη σημασία για τη μακροχρόνια ανάλυση, εξαιτίας του ρόλου της στην οικονομική μεγέθυνση. Το ποσοστό αποταμίευσης δείχνει τι μέρος του εισοδήματος αποταμιεύει η σημερινή γενεά για το μέλλον της και για τις μελλοντικές γενεές. Η απόφαση κατανάλωσης έχει κρίσιμη σημασία για τη βραχυχρόνια ανάλυση, εξαιτίας του ρόλου της στον καθορισμό της συναθροιστικής ζήτησης. Αφού η κατανάλωση αποτελεί τα δύο τρίτα του ΑΕΠ, οι διακυμάνσεις στην κατανάλωση είναι βασικό στοιχείο της

οικονομικής ανάπτυξης και των υφέσεων που παρατηρούνται. Από τότε που η μακροοικονομική άρχισε ως ένα χωριστό πεδίο μελέτης, πολλοί οικονομολόγοι έγραψαν για τη θεωρία της συμπεριφοράς του καταναλωτή και υπέδειξαν εναλλακτικούς τρόπους ερμηνείας των στατιστικών δεδομένων της κατανάλωσης και του εισοδήματος.

Επένδυση

Οι επενδύσεις είναι το πιο ευμετάβλητο συστατικό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Όταν οι δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών μειώνονται στη διάρκεια υφέσεων, η κάμψη αυτή συνήθως οφείλεται, κατά μεγάλο μέρος, σε πτώση της επενδυτικής δαπάνης.

Οι οικονομολόγοι μελετούν τις επενδύσεις για να κατανοήσουν καλύτερα τις διακυμάνσεις της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας. Υπάρχουν τρεις τύποι επενδυτικής δαπάνης. Οι πάγιες επιχειρηματικές επενδύσεις (business fixed investments), οι οποίες περιλαμβάνουν τον εξοπλισμό και τα κτίρια που αγοράζουν οι επιχειρήσεις για να τα χρησιμοποιήσουν στην παραγωγική διαδικασία· οι επενδύσεις σε κατοικίες (residential investment), οι οποίες περιλαμβάνουν τις νέες κατοικίες που αγοράζουν οι άνθρωποι για ιδιοκατοίκηση ή για να τις ενοικιάσουν σε τρίτους· οι επενδύσεις σε αποθέματα (inventory investment), οι οποίες περιλαμβάνουν τα αγαθά που οι επιχειρήσεις αποθηκεύουν, όπως υλικά και εφόδια, προϊόντα προς επεξεργασία και τελικά αγαθά.

Παρακάτω θα παραθέσουμε μία έρευνα του Ιδρύματος Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE – Foundation For Economic & Industrial Research), η οποία διεξήχθη στις 19 Ιουλίου 2007, και αφορά στην έρευνα των επενδύσεων στη βιομηχανία.

5.2.1.

ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Το IOBE διεξάγει δύο φορές το χρόνο, στο πλαίσιο ευρωπαϊκού εναρμονισμένου προγράμματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έρευνες επενδύσεων στη Βιομηχανία, με στόχο την αποτύπωση της πορείας τους και των επιμέρους χαρακτηριστικών τους. Πρόκειται για εμπειρική προσέγγιση που αποδίδει το «επενδυτικό κλίμα» κατά τη στιγμή υλοποίησης της έρευνας και μπορεί να χρησιμοποιηθεί συμπληρωματικά στα επίσημα στατιστικά στοιχεία επενδύσεων. Οι έρευνες αυτές όμως έχουν το πρόσθετο πλεονέκτημα να εξετάζουν και ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά της επενδυτικής δραστηριότητας, που δεν καταγράφονται σε άλλες πηγές. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την πορεία των επενδύσεων κάθε έτους προσδιορίζονται έξι φορές με διαδοχικές έρευνες. Έτσι ενσωματώνουν κάθε φορά τις νέες εξελίξεις και αντανακλούν τις μεταβολές του επενδυτικού κλίματος, προσεγγίζοντας με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματική πορεία τους. Στο τρέχον δελτίο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την πιο πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη την περίοδο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου 2006.

5.2.2. Εκτιμήσεις για το ύψος των επενδύσεων του 2006

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων κατά την τελευταία έρευνα, οι επενδύσεις **το 2006 αυξήθηκαν κατά 8,3%**. Όπως συμβαίνει σχεδόν κάθε χρονιά, οι εκτιμήσεις για την πορεία των επενδύσεων στην έρευνα που γίνεται προς το τέλος του έτους, είναι πιο ήπιες σε σχέση με τις αντίστοιχες προβλέψεις στην πρώτη έρευνα (Μάρτιος-Απρίλιος). Έτσι στις αρχές του 2006, η πρόβλεψη αναφερόταν σε άνοδο των επενδυτικών δαπανών της τάξης του 14,8% σε σχέση με το 2005, για να αναθεωρηθεί προς τα κάτω στο τέλος του έτους.

Το 2006 επομένως σημειώνεται σαφής ανάκαμψη της επενδυτικής δραστηριότητας και αντιστροφή στο επενδυτικό κλίμα (πτωτικό από το 2002), η οποία εφόσον επιβεβαιωθεί και στην απολογιστική εκτίμηση στην πρώτη έρευνα του 2007, θα χαρακτηρίσει συνολικά το 2006. Τα αποτελέσματα αυτά συγκλίνουν με την αντίστοιχη τάση που προκύπτει και από τις επίσημες στατιστικές για τις επενδύσεις του 2006 και η οποία είναι έντονα θετική. Από την άλλη πλευρά το επενδυτικό κλίμα διαφοροποιείται μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Στις ιδιωτικές επιχειρήσεις η αρχική πρόβλεψη όχι μόνο επαληθεύεται, αλλά ισχυροποιείται (άνοδος 11% από 8,5%), ενώ στις επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα τα επενδυτικά προγράμματα αναθεωρούνται προς τα κάτω και έτσι τα εξαιρετικά ευοίωνα επενδυτικά σχέδια των αρχών του 2006 δίνουν τη θέση τους σε πρόβλεψη για μείωση των επενδυτικών δαπανών.

Δύο κυρίως κλάδοι υποστηρίζουν το θετικό κλίμα στη Βιομηχανία: α) Ο κλάδος **Τροφίμων – Ποτών και προϊόντων καπνού**, όπου οι εκτιμήσεις στα τέλη του 2006 είναι αναθεωρημένες προς τα πάνω σε σχέση με το Μάρτιο (3,3% έναντι 2,8%) και β) ο κλάδος **Ένδυσης –Υπόδησης** όπου αν και σημαντικά ασθενέστερες, οι προβλέψεις δείχνουν αύξηση των επενδύσεων το 2006 κατά 45,1%. Θετικά συνεισφέρουν και οι **Λοιποί κλάδοι** που περιλαμβάνουν επιχειρήσεις από τους υπόλοιπους βιομηχανικούς κλάδους που συμμετείχαν στην έρευνα (ιδιαίτερα **Ηλεκτρικά είδη – Οικιακές Συσκευές και Τελικά προϊόντα μετάλλου**). Αντίθετα, οι αρχικά θετικές προβλέψεις για άνοδο των επενδυτικών δαπανών στα **Χημικά προϊόντα** και τα **Μη μεταλλικά Ορυκτά** δεν επιβεβαιώθηκαν, με αποτέλεσμα στα τέλη του έτους οι επιχειρήσεις να προβαίνουν σε δυσμενείς εκτιμήσεις (μείωση -46% και -6,9% αντίστοιχα). Στην **Κλωστοϋφαντουργία** τέλος, οι εξαιρετικά δυσοίωνες προβλέψεις που είχαν διατυπωθεί το Μάρτιο δεν φαίνεται να επαληθεύονται στην ένταση που είχαν προβλεφθεί και υποχωρούν μόλις κατά 0,5%.

Πίνακας 1

Εξαμηνιαία Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία
(Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές, σταθμισμένα αποτελέσματα)

	2002	2003	2004	2005	2006		2007	
	Εκτίμηση Μαρτ. 03	Εκτίμηση Μαρτ. 04	Εκτίμηση Μαρτ. 05	Εκτίμηση Μαρτ. 06	Προβ. Νοεμ. 06	Εκτίμηση Μαρτ. 07	Προβ. Νοεμ.06	Προβ. Μαρτ. 07
Τρόφιμα, Ποτά, Καπνός	-0,5	3	2,4	5,1	3,3	-14,8	-4,5	14,8
Κλωστοϋφαντ ουργία	-31,8	39,1	-48,9	-4,4	-0,5	-38,5	0,9	9
Ένδυση- Υπόδηση	-6,6	0,8	20,6	-48,4	45,1	80,2	-39,2	-36,9
Χημικά	-28,1	-6,3	2,7	-13,9	-46,1	-10,4	58,9	17,6
Μη μεταλλικά ορυκτά	28,5	-21,4	-22,9	-1,7	-6,9	9,9	31,5	28,2
Λοιποί Κλάδοι	-32,2	-10,5	-26,7	-16,5	21,6	19,2	-4,9	69,9
Σύνολο Μεταποίησης	-20,7	-8,2	-20,3	-9,6	8,3	3,7	-2,1	44,4
Ιδιωτικές επιχειρήσεις	-21,5	-8	-20,9	-11,7	11	-1,6	-1,3	10,4
Δημόσιες επιχειρήσεις	14,3	-17,9	3,3	179,9	-22	29,1	-16,2	167,4
Ε.Ε.-26*	-2,1	-2,4	1,3	3,3	5,2	7,9	6	8,9
Ευρωζώνη	-8,4	-7	-1	1	4,4	7,4	6,7	8,2

*Δεν περιλαμβάνεται στην έρευνα η Μάλτα

Πηγή: IOBE,

Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. που συμμετέχουν στην έρευνα, η Ελλάδα κατατάσσεται στη 2η υψηλότερη θέση στην Ευρωζώνη, ενώ στην Ε.Ε. λαμβάνει την 10^η IOBE-Εξαμηνιαία Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία θέση λόγω της έντονης επενδυτικής δραστηριότητας των νέων μελών. Κατά μέσο όρο στην Ε.Ε., σημειώνεται ανοδική μεν, αλλά βραδύτερη του αρχικού προγραμματισμού, αύξηση των επενδυτικών δαπανών (5,2% έναντι 7,5% στις αρχές του 2006).

5.2.3. Ποιες ήταν ενδεικτικά οι προβλέψεις για το ύψος των επενδύσεων του 2007

Οι πρώτες προβλέψεις των επιχειρήσεων για τις επενδυτικές δαπάνες του 2007, σύμφωνα με τον τρέχοντα στρατηγικό σχεδιασμό τους, δείχνουν **μείωση της τάξης του 2,1%**, εξέλιξη που ως ένα βαθμό ερμηνεύεται από την εκπλήρωση επενδυτικών στόχων το 2006. Η εξέλιξη αυτή αγγίζει πολύ περισσότερο τις επιχειρήσεις του δημόσιου και λιγότερο του ιδιωτικού τομέα (μείωση 1,3% στις πρώτες έναντι μείωσης 16% στις τελευταίες). Αντίθετα, στην Ε.Ε. και στην Ευρωζώνη οι προβλέψεις για την πορεία των επενδύσεων το 2007 είναι θετικές (6% και 6,7% αντίστοιχα).

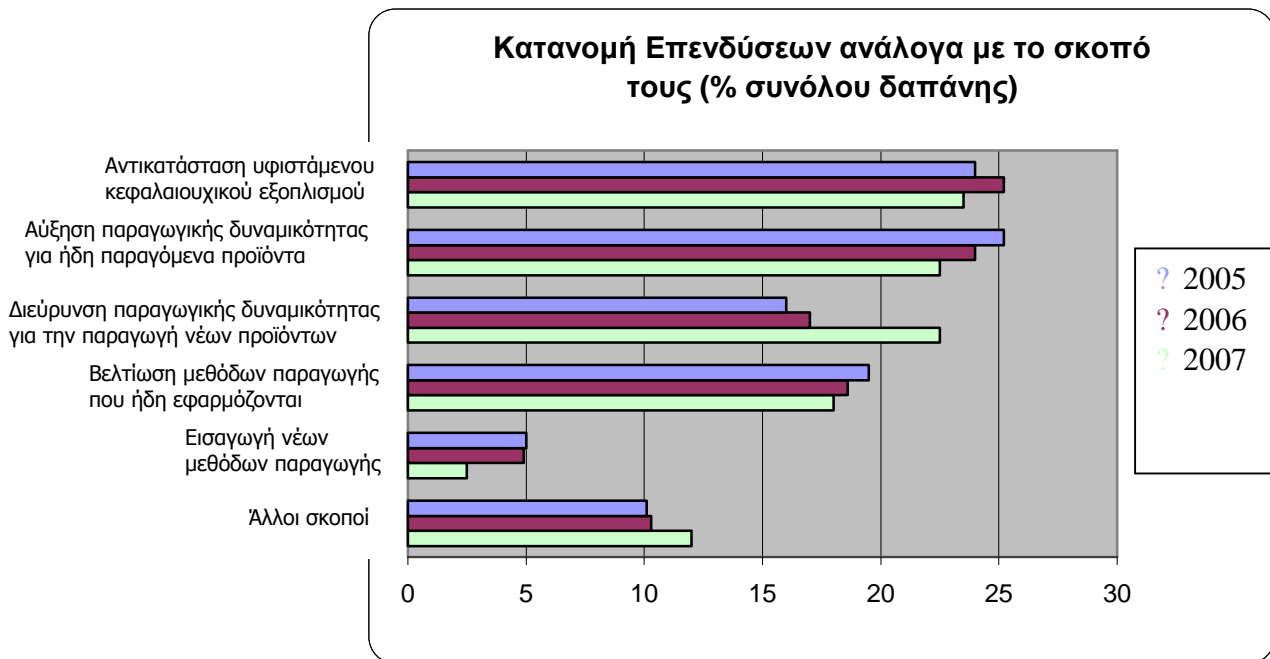
Σε κλαδικό επίπεδο στα Χημικά και Μη Μεταλλικά Ορυκτά αναμένεται αντιστροφή της αρνητικής τάσης του 2006 και αύξηση των επενδύσεων με ταχείς ρυθμούς. Στην Κλωστοϋφαντουργία καταγράφεται αντιστροφή του αρνητικού επενδυτικού κλίματος των προηγούμενων ετών, με οριακά θετικές επενδυτικές προσδοκίες. Στα Τρόφιμα & Ποτά – Καπνό, για πρώτη φορά τα τελευταία χρόνια τα επενδυτικά σχέδια δείχνουν να περιορίζονται, οπότε οι αντίστοιχες δαπάνες προβλέπεται να μειωθούν κατά 4,5%. Τέλος στην Ένδυση – Υπόδηση οι προβλέψεις είναι έντονα αρνητικές μετά την άνοδο του 2006 και αναμένεται σημαντικός περιορισμός των δαπανών.

5.2.4. Κατανομή των επενδύσεων με βάση το σκοπό τους

Ενδιαφέρον πρόσθετο στοιχείο που προσφέρουν οι έρευνες επενδύσεων του IOBE είναι η κατάταξη των επενδυτικών δαπανών των επιχειρήσεων ανάλογα με το σκοπό τους, την κατεύθυνση δηλαδή που αυτές έχουν. Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η αντίστοιχη ποσοστιαία κατανομή στις πέντε μεγάλες κατηγορίες επενδύσεων που χρησιμοποιούνται. Αν και οι κατηγορίες αυτές ως ένα βαθμό αλληλοσυμπληρώνονται (π.χ. αύξηση ή διεύρυνση της δυναμικότητας μπορεί να συμβεί μέσω βελτίωσης των μεθόδων παραγωγής ή εισαγωγής νέων), η αναλυτική απεικόνισή τους οδηγεί σε χρήσιμα συμπεράσματα για την πορεία της βιομηχανίας προς εκσυγχρονισμό ή επέκταση, άνοιγμα σε νέες αγορές ή τόνωση θέσης στις ήδη υπάρχουσες αγορές.

Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της τελευταίας έρευνας, οι ελληνικές βιομηχανίες φαίνεται να επενδύουν ώστε να στηρίξουν τη θέση τους στην αγορά που ήδη δραστηριοποιούνται, ενώ αυξάνουν σταδιακά το ποσοστό των δαπανών τους για είσοδο σε νέες αγορές. Πάντως, εμφανίζονται διστακτικές στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών και μεθόδων παραγωγής. Αναλυτικότερα:

Διάγραμμα 1

Πηγή: IOBE

Βασική προτεραιότητα των επιχειρήσεων το 2006 ήταν η **αντικατάσταση του υφιστάμενου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού** (29,1% των συνολικών δαπανών), ενώ ακολουθεί πολύ κοντά η **αύξηση της δυναμικότητας για τα ήδη παραγόμενα προϊόντα** (27,6%). Η αντικατάσταση όμως των παγίων φαίνεται να ολοκληρώνεται σε μεγάλο βαθμό μέσα στο 2006, καθώς το 2007 το ποσοστό των δαπανών αυτών περιορίζεται στο 21%. Προτεραιότητα για το 2007 φαίνεται έτσι να δίνεται στην **αύξηση της παραγωγικής δυναμικότητας για τα ήδη παραγόμενα προϊόντα** (30,3%). Η αύξηση αυτή σε συνδυασμό με τις δαπάνες ενίσχυσης των **μεθόδων παραγωγής** έχει ως αποτέλεσμα συνολικά οι δαπάνες που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις το 2006 στην κατεύθυνση της **αναβάθμισης και επέκτασης της παραγωγικής τους δυναμικότητας για τα ήδη παραγόμενα προϊόντα** να καλύπτουν το 42,9% του συνόλου των δαπανών (46,6% το 2007).

Το 2006, το 19,5% των επενδυτικών δαπανών είχε ως στόχο τη **διεύρυνση της δυναμικότητας σε νέα προϊόντα και την τεχνολογική αναβάθμιση με νέες μεθόδους παραγωγής**. Το 2007 το ποσοστό αυτό προβλέπεται αυξημένο σε 24,2%, αποκλειστικά λόγω της ενίσχυσης των επενδυτικών προγραμμάτων για διεύρυνση της παραγωγικής δυναμικότητας. Περιορισμένο τέλος παραμένει το μερίδιο των επενδύσεων που πραγματοποιούνται για άλλους σκοπούς όπως π.χ. η προστασία του περιβάλλοντος, όροι ασφάλειας κτλ.

Από την ανάλυση της μακροχρόνιας τάσης των παραπάνω στοιχείων προκύπτει ότι στην Ελλάδα σταθερά την τελευταία δεκαετία, το μεγαλύτερο τμήμα των επενδυτικών δαπανών της βιομηχανίας κατευθύνεται στην επέκταση της παραγωγικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων (περίπου το 43% των συνολικών επενδυτικών δαπανών). Το ποσοστό αυτό είναι συστηματικά υψηλότερο από την υπόλοιπη Ευρώπη, απόκλιση που αντανακλά σε ένα βαθμό διαφορά μεγέθους μεταξύ μεγάλων βιομηχανικών μονάδων της ΕΕ και της Ελλάδος.

Οι άλλες δύο κατηγορίες επενδύσεων συγκεντρώνουν συγκρίσιμα ποσοστά δαπανών (22 με 25% των συνολικών δαπανών) κάθε έτος. Μακροχρονίως πάντως φαίνεται να υπερτερούν ελαφρά οι επενδύσεις που αφορούν αντικατάσταση κεφαλαιουχικού εξοπλισμού σε σχέση με τις επενδύσεις εξορθολογισμού. Επιπλέον είναι σταθερά χαμηλότερες σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε., κάτι που σε ένα βαθμό υποδηλώνει τη διαφορετική «ηλικία» των ελληνικών επιχειρήσεων σε σύγκριση με τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες. Από την άλλη πλευρά, οι επενδυτικές δαπάνες για τον εξορθολογισμό / εκσυγχρονισμό της ελληνικής βιομηχανίας μέχρι το 2002 κινούνται - με μικρές μόνο αυξομειώσεις - στην περιοχή του 21%. Το 2003 καταγράφεται ένα άλμα των σχετικών επενδύσεων στο 31%, επίπεδο όμως που δεν επαναλαμβάνεται και υποχωρεί στη συνέχεια, κάτι που φανερώνει ότι η πορεία εκσυγχρονισμού της

ελληνικής βιομηχανίας συνεχίζεται, αλλά με βραδύτερο ρυθμό. Στην ΕΕ, οι επενδύσεις εκσυγχρονισμού περιορίζονται σταδιακά, αν και παραμένουν σταθερά υψηλότερες από την Ελλάδα.

5.2.5. Παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδύσεις

Σημαντική πληροφόρηση για τη διαδικασία της επενδυτικής απόφασης προσφέρουν και οι απόψεις των επιχειρήσεων για τους παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την επενδυτική τους δραστηριότητα. Καταγράφονται επομένως πιθανοί λόγοι που ενδεχομένως ερμηνεύουν την απόφασή τους να αυξήσουν, να διατηρήσουν αμετάβλητες ή να μειώσουν τις αντίστοιχες δαπάνες τους.

Από τα αποτελέσματα δεν φαίνεται να προκύπτουν μεταβολές στη σειρά σημαντικότητας των παραγόντων που ασκούν θετικό (ή αρνητικό) ρόλο στην επενδυτική δραστηριότητα στη διετία 2006-2007. Η **προσδοκώμενη ζήτηση** για τα παραγόμενα προϊόντα και οι **τεχνολογικές εξελίξεις** συνεχίζουν να αποτελούν διαχρονικά τους κύριους παράγοντες που επηρεάζουν θετικά τις επενδυτικές αποφάσεις των επιχειρήσεων. Θετική είναι και η επίδραση από το **επίπεδο των κερδών** των επιχειρήσεων και τα **κίνητρα που δίνονται σε επίπεδο πολιτικής για επενδύσεις**. Από τους υπόλοιπους παράγοντες, όλοι φαίνεται έστω και οριακά να επιδρούν θετικά στην επενδυτική απόφαση, εκτίμηση που διατηρείται στα ίδια επίπεδα και το 2007.

Ουσιαστικότερη διαφοροποίηση όμως παρατηρείται στον παράγοντα **διαθεσιμότητας και κόστους κεφαλαίων**, η σημασία του οποίου φαίνεται να αμβλύνεται έντονα τη διετία 2006-2007, προς όφελος των υπόλοιπων παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, η ασκούμενη **οικονομική πολιτική** στο σύνολό της φαίνεται να επηρεάζει θετικά τις επενδυτικές αποφάσεις μετά από

μία τριετία όπου είχε αξιολογηθεί αρνητικά. Επομένως οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν το ευνοϊκό μακροοικονομικό περιβάλλον και θεωρούν ότι γίνονται ενέργειες που συνεισφέρουν στην επενδυτική δραστηριοποίηση. Ταυτόχρονα, ενισχύεται και ο παράγοντας των **θεσμικών / φορολογικών κινήτρων** που δίνονται σε επίπεδο δημόσιας πολιτικής για επενδύσεις, κάτι που σίγουρα αντανακλά τις επιδράσεις από το νέο αναπτυξιακό νόμο και τις συμπράξεις.

Πίνακας 2

Παράγοντες που επηρεάζουν την επενδυτική δραστηριότητα στη βιομηχανία
(συντελεστές σημαντικότητας)¹

Παράγοντες	2005	2006	2007
Ζήτηση	39,8	40,2	39,9
Κέρδη	19,6	18,4	18,4
Διαθεσιμότητα και Κόστος Κεφαλαίων	13	4,8	4,5
Τεχνολογικές Εξελίξεις	37,4	35,7	35,1
Κίνητρα για Επενδύσεις	19,2	18,1	17,8
Φορολογία των κερδών	4,2	3,2	4,3
Οικονομική Πολιτική στο σύνολό της	-3,5	3,9	5,1
Άλλοι λόγοι	1,5	1,1	0,5

¹Ο συντελεστής λαμβάνει τιμές στο διάστημα +100, όταν όλες οι επιχειρήσεις εκτιμούν πολύ θετική την επίπτωση του αντίστοιχου παράγοντα και -100 αντιστρόφως.

Πηγή : IOBE Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία

5.3. Επενδύσεις σε κατοικίες

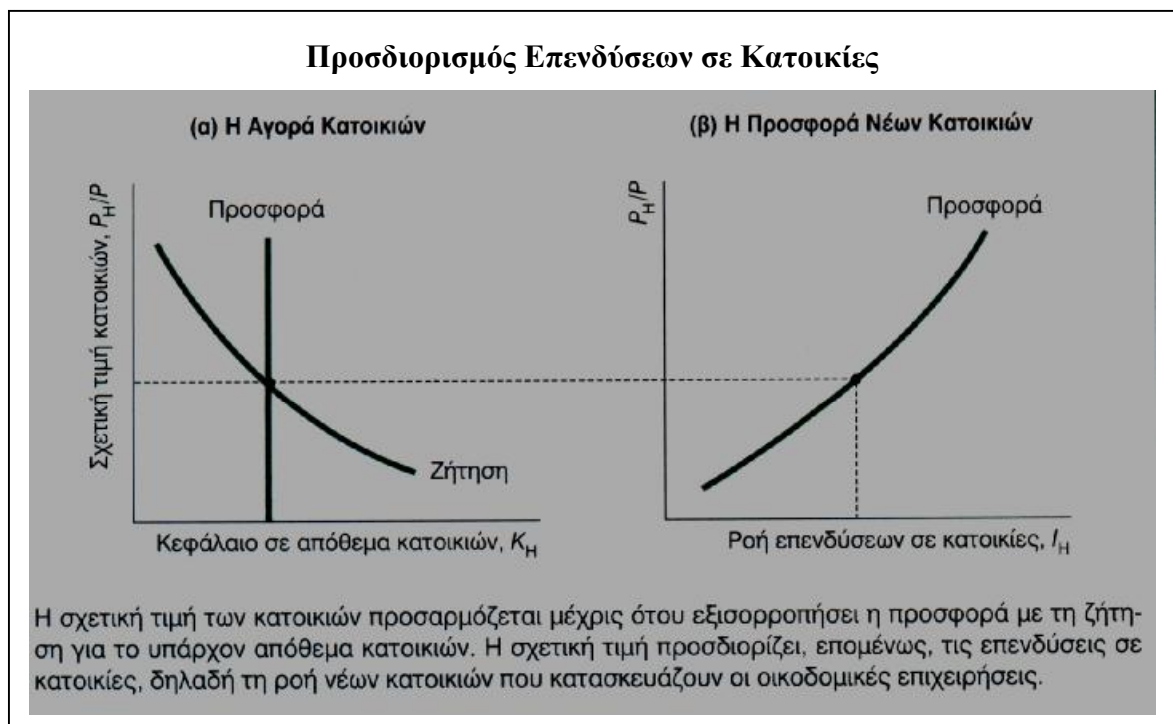
Εδώ θα εξετάσουμε τους προσδιοριστικούς παράγοντες των επενδύσεων σε κατοικίες, με την παρουσίαση ενός απλού υποδείγματος της αγοράς κατοικίας. Οι επενδύσεις σε κατοικίες περιλαμβάνουν την αγορά νέων κατοικιών τόσο από ανθρώπους που σκοπεύουν να ζήσουν σε αυτές όσο και από ανθρώπους που σκοπεύουν να τις ενοικιάσουν σε άλλους. Ωστόσο, για λόγους απλότητας, θα υποθέσουμε ότι όλες οι κατοικίες κατοικούνται από τους ιδιοκτήτες τους.

5.3.1. Η Ισορροπία στο Απόθεμα Κατοικιών και η Ροή Προσφοράς των Επενδύσεων σε Κατοικίες

Το υπόδειγμα μας αποτελείται από δύο μέρη. Πρώτον, η αγορά για το υπάρχον απόθεμα κατοικιών προσδιορίζει την τιμή ισορροπίας της κατοικίας. Δεύτερον, η τιμή της κατοικίας προσδιορίζει τη ροή των επενδύσεων σε κατοικίες.

Το μέρος (α) του παρακάτω σχήματος δείχνει πώς προσδιορίζεται η σχετική τιμή των κατοικιών, P_H/P , από την προσφορά και ζήτηση για το υπάρχον απόθεμα κατοικιών. Κάθε χρονική στιγμή, η προσφορά κατοικιών είναι σταθερή. Απεικονίζουμε την σταθερή αυτή προσφορά στέγης με μια κατακόρυφη καμπύλη προσφοράς. Η καμπύλη ζήτησης κατοικιών έχει αρνητική κλίση, επειδή οι υψηλές τιμές των κατοικιών αναγκάζουν τους ανθρώπους να ζουν σε μικρότερα σπίτια, να μοιράζονται διαμερίσματα ή, μερικές φορές, να μένουν άστεγοι. Η τιμή των κατοικιών προσαρμόζεται για να εξισορροπεί την προσφορά με τη ζήτηση.

Το μέρος (β) του παρακάτω σχήματος δείχνει πώς η σχετική τιμή των κατοικιών προσδιορίζει την προσφορά νέων κατοικιών. Οι οικοδομικές επιχειρήσεις αγοράζουν υλικά και μισθώνουν εργασία για να χτίσουν κατοικίες και μετά πωλούν τις κατοικίες αυτές στις τιμές που καθορίζει η αγορά. Το κόστος τους εξαρτάται από το γενικό επίπεδο των τιμών P (που εκφράζει το κόστος των ξύλων, των τούβλων, του τσιμέντου, κ.λπ.), και τα έσοδα τους εξαρτώνται από την τιμή των κατοικιών, P_H . Όσο υψηλότερη είναι η σχετική τιμή των κατοικιών, τόσο ισχυρότερο είναι το κίνητρο για την κατασκευή κατοικιών και τόσο περισσότερες κατοικίες κατασκευάζονται. Η ροή νέων κατοικιών -οι επενδύσεις σε κατοικίες- εξαρτάται επομένως από την τιμή ισορροπίας στην αγορά για τις υπάρχουσες κατοικίες.

Το υπόδειγμα των επενδύσεων σε κατοικίες συνδέεται στενά με τη θεωρία q των πάγιων επιχειρηματικών επενδύσεων. Σύμφωνα με τη θεωρία q , οι πάγιες επιχειρηματικές επενδύσεις εξαρτώνται από την τιμή αγοράς του εγκατεστημένου κεφαλαίου σε σχέση με το κόστος αντικατάστασης του. Η σχετική αυτή τιμή με τη σειρά της εξαρτάται από το προσδοκώμενο κέρδος που

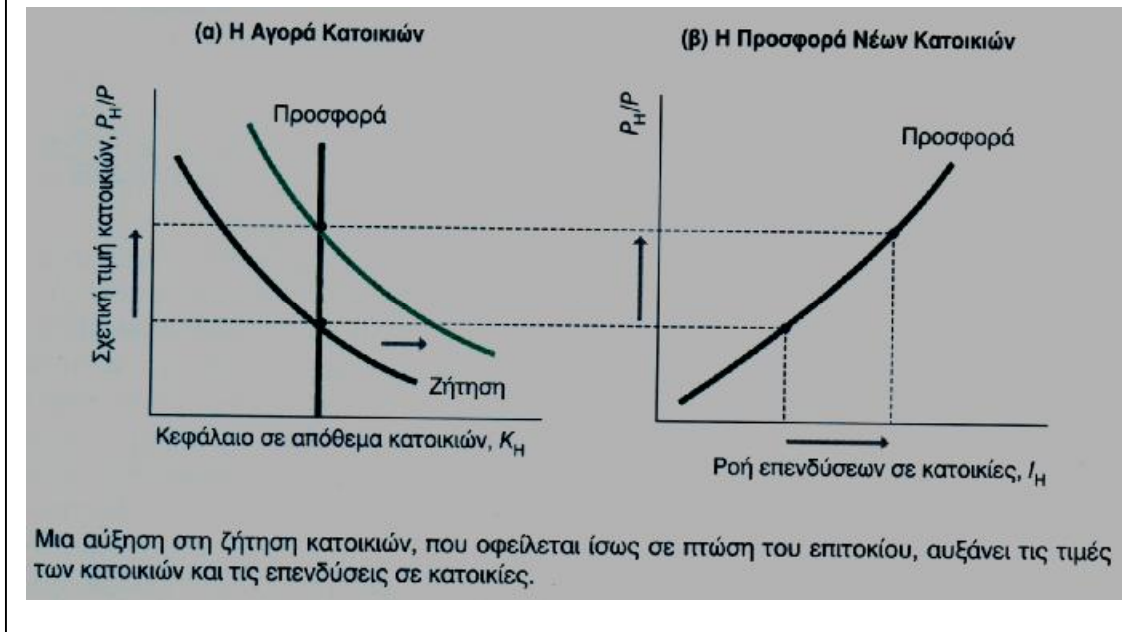
αποφέρει η κατοχή εγκατεστημένου κεφαλαίου. Σύμφωνα με αυτό το υπόδειγμα της αγοράς κατοικιών, οι επενδύσεις σε κατοικίες εξαρτώνται από τη σχετική τιμή των κατοικιών. Η σχετική τιμή των κατοικιών με τη σειρά της εξαρτάται από τη ζήτηση για κατοικίες, η οποία εξαρτάται από το τεκμαρτό ενοίκιο που τα άτομα προσδοκούν να κερδίσουν από την κατοικία τους.

5.3.2. Μεταβολές στη Ζήτηση Κατοικιών

Όταν η ζήτηση για κατοικίες μετατοπίζεται, η τιμή ισορροπίας των κατοικιών μεταβάλλεται, και η αλλαγή αυτή με τη σειρά της επηρεάζει τις επενδύσεις σε κατοικίες. Η καμπύλη ζήτησης για κατοικίες μπορεί να μετατοπιστεί για διάφορους λόγους. Η οικονομική άνθηση αυξάνει το εθνικό εισόδημα, άρα και τη ζήτηση για κατοικίες. Μια μεγάλη αύξηση του πληθυσμού, εξαιτίας ίσως της μετανάστευσης, αυξάνει επίσης τη ζήτηση για κατοικίες. Το μέρος (α) του παρακάτω σχήματος δείχνει ότι μια επεκτατική μετατόπιση της ζήτησης αυξάνει την τιμή ισορροπίας. Το μέρος (β) δείχνει ότι η αύξηση της τιμής των κατοικιών οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων σε κατοικίες.

Ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης για κατοικίες είναι το πραγματικό επιτόκιο. Πολλοί άνθρωποι παίρνουν δάνεια -ενυπόθηκα- για να αγοράσουν την κατοικία τους. Το επιτόκιο είναι το κόστος του *δανείου*. Ακόμη και εκείνοι οι ελάχιστοι άνθρωποι που δεν χρειάζεται να δανειστούν για να αγοράσουν κατοικία, θα ανταποκρίνονται στο επιτόκιο, επειδή το επιτόκιο είναι το κόστος ευκαιρίας της διακράτησης της περιουσίας τους στη μορφή της κατοικίας και όχι σε τραπεζική κατάθεση. Μια μείωση του επιτοκίου επομένως αυξάνει τη ζήτηση για κατοικίες και τις επενδύσεις σε κατοικίες.

Μία Αύξηση της Ζήτησης Κατοικιών

5.3.3. Η Φορολογική Μεταχείριση των Κατοικιών

Όπως ακριβώς η φορολογική νομοθεσία επηρεάζει τη συσσώρευση των πάγιων επιχειρηματικών επενδύσεων, επηρεάζει και τη συσσώρευση επενδύσεων σε κατοικίες. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, τα αποτελέσματα της είναι μάλλον τα αντίθετα. Αντί να αποθαρρύνουν τις επενδύσεις, όπως συμβαίνει για τις επιχειρήσεις με τη φορολογία εισοδήματος ανώνυμων εταιρειών, ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων ενθαρρύνει τα νοικοκυριά να επενδύουν σε κατοικίες.

Μπορεί κανείς να δει τον άνθρωπο που ιδιοκατοικεί ως ιδιοκτήτη που ενοικιάζει την κατοικία του στον εαυτό του. Πρόκειται όμως για έναν ιδιοκτήτη με ειδική φορολογική μεταχείριση. Ο φόρος εισοδήματος στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν απαιτεί από τον άνθρωπο που ιδιοκατοικεί να πληρώνει φόρο για το τεκμαρτό ενοίκιο (δηλαδή για το ενοίκιο που «πληρώνει» στον εαυτό του), μολονότι του επιτρέπει να αφαιρεί τους τόκους που πληρώνει στο ενυπόθηκο

δάνειο. Ουσιαστικά, όταν υπολογίζει το φορολογητέο εισόδημα του, αφαιρεί μέρος από το κόστος απόκτησης της κατοικίας του, ενώ δεν προσθέτει απολύτως τίποτε στο φορολογητέο εισόδημα του από το όφελος που του παρέχει η ιδιοκατοίκηση.

Το μέγεθος αυτής της επιδότησης του ανθρώπου που ιδιοκατοικεί εξαρτάται από το ρυθμό του πληθωρισμού. Ο λόγος είναι ότι η φορολογική νομοθεσία επιτρέπει στα άτομα που ιδιοκατοικούν να αφαιρούν τις πληρωμές των *ονομαστικών* τόκων όταν υπολογίζουμε το φορολογητέο εισόδημα. Δεδομένου ότι το ονομαστικό επιτόκιο που επιβαρύνει τα ενυπόθηκα δάνεια αυξάνεται όταν ανέρχεται ο πληθωρισμός, η αξία αυτής της επιδότησης είναι μεγαλύτερη όταν είναι υψηλότερος ο πληθωρισμός. Όταν, στη δεκαετία του 1970, ο πληθωρισμός και τα ονομαστικά επιτόκια ανέβαιναν ουσιωδώς, το φορολογικό όφελος των ατόμων που ιδιοκατοικούσαν αυξανόταν επίσης ουσιωδώς. Όταν, στη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μειώθηκε ο πληθωρισμός και το ονομαστικό επιτόκιο, τότε μειωνόταν και το φορολογικό όφελος των ατόμων που ιδιοκατοικούσαν.

Πολλοί οικονομολόγοι έχουν ασκήσει κριτική στη φορολογική μεταχείριση της ιδιοκατοίκησης. Οι οικονομολόγοι αυτοί πιστεύουν ότι εξαιτίας αυτής της επιδότησης οι Ηνωμένες Πολιτείες επενδύουν πολλά σε κατοικίες, σε σύγκριση με τις άλλες μορφές κεφαλαίου. Και προτείνουν τη μείωση της επιδότησης, καταργώντας ίσως την αφαίρεση των τόκων ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων από το φορολογητέο εισόδημα. Η ιδέα αυτή κέρδισε, σε κάποιο βαθμό, την προσοχή υποψηφίων στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 1996. Η πρόταση για τη θέσπιση ενός «φόρου διαμερισμάτων», που προβλήθηκε από το Ρεπουμπλικάνο υποψήφιο για το χρίσμα του κόμματος του Steve Forbes, εξάλειψε την αφαίρεση των τόκων ενυπόθηκων δανείων από το φορολογητέο εισόδημα και χρησιμοποιούσε τα πρόσθετα έσοδα για τη μείωση των

συντελεστών της φορολογίας εισοδήματος. Η πολιτική αντίδραση στην ιδέα αυτή ήταν ανάμεικτη: ενώ οι ψηφοφόροι προτιμούν τους χαμηλούς φορολογικούς συντελεστές, οι ιδιοκτήτες κατοικιών δεν ήταν πρόθυμοι να χάσουν την επιδότηση του τόκου ενυπόθηκων δανείων την οποία απολαμβάνουν εδώ και πολλά χρόνια.

5.4. Επενδύσεις σε Αποθέματα

Οι επενδύσεις σε αποθέματα -τα αγαθά που οι επιχειρήσεις διατηρούν στις αποθήκες τους- είναι ταυτόχρονα αμελητέες και μεγάλης σημασίας. Είναι ένα από τα μικρότερα συστατικά της δαπάνης, που κυμαίνεται γύρω στο 1 % του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα όμως η αξιοσημείωτη μεταβλητότητα τους τα καθιστά σημαντικά για τη μελέτη των οικονομικών διακυμάνσεων. Σε περιόδους ύφεσης, οι επιχειρήσεις δεν ανανεώνουν τα αποθέματα τους καθώς πωλούν τα προϊόντα τους, με αποτέλεσμα οι επενδύσεις σε αποθέματα να γίνονται αρνητικές. Σε μια τυπική ύφεση, πάνω από το μισό της μείωσης της δαπάνης οφείλεται στην κάμψη των επενδύσεων σε αποθέματα.

► Λόγοι που Επιβάλλουν τη Διατήρηση Αποθεμάτων

Τα αποθέματα εξυπηρετούν πολλούς σκοπούς. Προτού παρουσιάσουμε ένα υπόδειγμα που να εξηγεί τις διακυμάνσεις των επενδύσεων σε αποθέματα, ας δούμε μερικά από τα κίνητρα που ωθούν τις επιχειρήσεις να συσσωρεύουν αποθέματα.

Μια χρήση των αποθεμάτων είναι η διαχρονική εξομάλυνση του επιπέδου της παραγωγής. Ας δούμε μια επιχείρηση που αντιμετωπίζει μια ξαφνική οικονομική άνοδο και βλέπει τις πωλήσεις της να αυξάνονται εντυπωσιακά. Αντί η επιχείρηση αυτή να προσαρμόσει την παραγωγή της για να

αντιμετωπίσει τις διακυμάνσεις στις πωλήσεις, μπορεί να είναι οικονομικότερο να παράγει αγαθά με σταθερό ρυθμό. Όταν οι πωλήσεις είναι χαμηλές, η επιχείρηση παράγει περισσότερα από όσα πωλεί και προσθέτει τα επιπλέον προϊόντα στα αποθέματα της. Όταν οι πωλήσεις είναι υψηλές, η επιχείρηση παράγει λιγότερα από ό,τι πωλεί και επομένως διαθέτει στην αγορά αγαθά από τα αποθέματα της. Το κίνητρο αυτό της διατήρησης αποθεμάτων ονομάζεται **εξομάλυνση της παραγωγής** (production smoothing).

Ένας δεύτερος λόγος για τον οποίο οι επιχειρήσεις διατηρούν αποθέματα είναι ότι επιτρέπουν στην επιχείρηση να λειτουργεί πιο αποδοτικά. Τα καταστήματα λιανικής πώλησης μπορούν να πωλούν τα εμπορεύματα τους πιο αποτελεσματικά όταν τα έχουν στα χέρια τους για να τα επιδεικνύουν στους πελάτες τους. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις διατηρούν αποθέματα ανταλλακτικών για να μειώνουν το χρόνο διακοπής μιας γραμμής συναρμολόγησης όταν παθαίνει βλάβη μια μηχανή. Μπορούμε λοιπόν από ορισμένες πλευρές να δούμε τα **αποθέματα ως συντελεστή της παραγωγής** (inventories as a factor of production): όσο μεγαλύτερη είναι η ποσότητα των αποθεμάτων που διατηρεί μια επιχείρηση τόσο περισσότερο προϊόν μπορεί να παράγει.

Ένας τρίτος λόγος για τη διατήρηση αποθεμάτων είναι η αποφυγή της εξάντλησης των αγαθών όταν οι πωλήσεις είναι απροσδόκητα υψηλές. Οι επιχειρήσεις είναι συχνά υποχρεωμένες να παίρνουν αποφάσεις για την παραγωγή χωρίς να γνωρίζουν το επίπεδο της καταναλωτικής ζήτησης. Παραδείγματος χάρη, ένας εκδότης πρέπει να αποφασίσει σε πόσα αντίτυπα θα τυπώσει ένα νέο βιβλίο χωρίς να γνωρίζει τι ζήτηση θα υπάρξει τελικά για το βιβλίο αυτό. Αν η ζήτηση είναι μεγαλύτερη από την παραγωγή και δεν υπάρχουν αποθέματα, το αγαθό θα εξαντληθεί και θα απουσιάζει από την αγορά για κάποιο διάστημα. Έτσι, η επιχείρηση θα χάσει πωλήσεις και κέρδη. Το

κίνητρο αυτό της διατήρησης αποθεμάτων ονομάζεται **αποφυγή της εξάντλησης του αποθέματος** (stock out avoidance).

Μια τέταρτη εξήγηση των αποθεμάτων προσφέρεται από την παραγωγική διαδικασία. Πολλά αγαθά απαιτούν έναν αριθμό βημάτων στην παραγωγική διαδικασία και επομένως χρειάζεται χρόνος για να παραχθούν. Όταν ένα προϊόν είναι εν μέρει ολοκληρωμένο, τα συστατικά του υπολογίζονται ως μέρος του αποθέματος μιας επιχείρησης. Τα αποθέματα αυτά ονομάζονται **προϊόντα προς επεξεργασία** (work in process) ή **ημιτελή προϊόντα**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1. Μερικά επιπλέον ζητήματα σχετικά με την προσφορά του Χρήματος

Η Προσφορά χρήματος είναι μια οικονομική μεταβλητή που επιδρά στα επιτόκια, τον πληθωρισμό, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Οι διακυμάνσεις στην προσφορά χρήματος επιδρούν στις αποδόσεις των μετοχών στις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών στον πλούτο των ατόμων και στο επίπεδο διαβίωσης. Οι λόγοι αυτοί συνηγορούν στην ύπαρξη μιας Κεντρικής Νομισματικής Αρχής, της Κεντρικής Τράπεζας, η οποία θα πρέπει να ελέγχει την προσφορά χρήματος. Η Κεντρική Τράπεζα π.χ. η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το Fed στις ΗΠΑ, η Τράπεζα της Ιαπωνίας στην Ιαπωνία, επιδιώκουν με τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους να θέσουν υπό έλεγχο την προσφορά χρήματος. Η Κεντρική Τράπεζα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, αλλά καθοριστική είναι και η συμπεριφορά των τραπεζών και του μη τραπεζικού κοινού.

Η προσφορά χρήματος προσδιορίζεται όχι μόνο από την πολιτική του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού Συστήματος, αλλά και από τη συμπεριφορά των νοικοκυριών που διακρατούν χρήμα και από τη συμπεριφορά των τραπεζών στις οποίες κατατίθεται και διακρατείται το χρήμα. Κατ' αρχήν, θεωρούμε ότι η προσφορά χρήματος περιλαμβάνει τόσο το νόμισμα που βρίσκεται στα χέρια του κοινού όσο και τις τραπεζικές καταθέσεις που το κοινό μπορεί να

χρησιμοποιήσει στις συναλλαγές του μόλις τις χρειαστεί, όπως είναι, λόγω χάρη, οι λογαριασμοί που κινούνται με επιταγές (τρεχούμενοι λογαριασμοί). Δηλαδή, αν με M συμβολίσουμε την προσφορά χρήματος, με C το νόμισμα (τραπεζογραμμάτια και κέρματα) και με D τις καταθέσεις όψεως, τότε μπορούμε να γράψουμε:

$$\begin{array}{ccccccc} \text{Προσφορά χρήματος} & = & \text{Νόμισμα} & + & \text{Καταθέσεις όψεως} \\ M & = & C & + & D \end{array}$$

Η ικανότητα του τραπεζικού συστήματος να δημιουργεί χρήμα είναι η πρωταρχική διαφορά μεταξύ τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι χρηματαγορές διαδραματίζουν το σημαντικό ρόλο της μεταφοράς πόρων από τα νοικοκυριά εκείνα που θέλουν να αποταμιεύσουν μέρος των εισοδημάτων τους για το μέλλον στις επιχειρήσεις και εκείνα τα νοικοκυριά που θέλουν να δανειστούν για να αγοράσουν επενδυτικά αγαθά για χρήση σε μελλοντική παραγωγή. Η διαδικασία μεταφοράς κεφαλαίων από τους αποταμιευτές στους δανειζόμενους ονομάζεται **χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση** (financial intermediation).

Πολλά χρηματοοικονομικά ιδρύματα λειτουργούν ως χρηματοοικονομικοί διαμεσολαβητές: τα πιο εντυπωσιακά παραδείγματα είναι το χρηματιστήριο, η αγορά ομολόγων και το τραπεζικό σύστημα. Ωστόσο, από όλα αυτά τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, μόνο οι τράπεζες έχουν το δικαίωμα να δημιουργούν στοιχεία ενεργητικού που αποτελούν τμήμα της προσφοράς χρήματος, όπως είναι οι λογαριασμοί όψεως που κινούνται με επιταγές. Επομένως, μόνο οι τράπεζες από τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα μπορούν να επηρεάζουν άμεσα την προσφορά χρήματος.

Θα πρέπει όμως να επισημάνουμε τούτο: μολονότι οι τράπεζες που υποχρεώνονται να διατηρούν μόνο ένα ποσοστό των καταθέσεων ως τραπεζικά διαθέσιμα δημιουργούν χρήμα, ωστόσο δεν δημιουργούν πλούτο. Όταν μια τράπεζα χορηγεί δάνειο από τα χρήματα που έχουν καταθέσει οι πελάτες της, ουσιαστικά δίνει στους δανειολήπτες τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν συναλλαγές και έτσι να αυξήσουν την προσφορά χρήματος. Οι δανειολήπτες ταυτόχρονα χρεώνονται στην τράπεζα και επομένως δεν γίνονται πλουσιότεροι. Με άλλα λόγια, η δημιουργία χρήματος από το τραπεζικό σύστημα αυξάνει τη ρευστότητα της οικονομίας, αλλά δεν αυξάνει τον πλούτο της.

6.1.1. Ένα Υπόδειγμα της Προσφοράς Χρήματος

Τι προσδιορίζει την προσφορά χρήματος. Εδώ παρουσιάζουμε ένα υπόδειγμα της προσφοράς χρήματος με διατήρηση ενός ποσοστού των καταθέσεων ως διαθεσίμων. Το υπόδειγμα έχει τρεις εξωγενείς μεταβλητές:

- Ø **Η νομισματική βάση** (monetary base) B είναι το συνολικό ποσό των δολαρίων που διακρατείται από το κοινό ως νόμισμα C και από τις τράπεζες ως διαθέσιμα R . Η νομισματική βάση ελέγχεται άμεσα από την Κεντρική Τράπεζα (το Fed στις Ηνωμένες Πολιτείες).
- Ø **Ο λόγος των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις** (reserve-deposit ratio) rr είναι το ποσοστό των καταθέσεων που οι τράπεζες διακρατούν ως διαθέσιμα. Ο λόγος αυτός καθορίζεται από την εμπορική πρακτική και από τη νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία των τραπεζών.
- Ø **Ο λόγος του νομίσματος προς τις καταθέσεις** (currency-deposit ratio) cr είναι η ποσότητα του νομίσματος C που τα άτομα διακρατούν ως ποσοστό του χρήματος που διακρατούν με τη μορφή των καταθέσεων όψεως D . Το μέγεθος αυτό εκφράζει τις προτιμήσεις του κοινού σχετικά με τη μορφή του χρήματος που επιθυμούν να διακρατούν.

Το υπόδειγμα μας δείχνει με ποιον τρόπο η προσφορά χρήματος εξαρτάται από τη νομισματική βάση, το λόγο των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις και το λόγο του νομίσματος προς τις καταθέσεις. Και μας επιτρέπει να δούμε με ποιον τρόπο η πολιτική των νομισματικών αρχών (του Fed στην Ε.Ε) και οι επιλογές των νοικοκυριών επηρεάζουν την προσφορά χρήματος.

Αρχίζουμε με τους ορισμούς της προσφοράς χρήματος και της νομισματικής βάσης:

$$M = C + D, B = C + R.$$

Η πρώτη εξίσωση δηλώνει ότι η προσφορά χρήματος είναι το άθροισμα του νομίσματος και των καταθέσεων όψεως. Η δεύτερη εξίσωση δηλώνει ότι η νομισματική βάση είναι το άθροισμα του νομίσματος και των τραπεζικών διαθεσίμων. Για να εκφράσουμε μαθηματικά την προσφορά χρήματος ως συνάρτηση τριών εξωγενών μεταβλητών (B , rr και cr), αρχίζουμε διαιρώντας την πρώτη εξίσωση με τη δεύτερη και παίρνουμε:

$$\frac{M}{B} = \frac{C+D}{C+R}$$

Διαιρώντας τώρα τόσο τον αριθμητή και όσο και τον παρονομαστή του δεύτερου σκέλους της εξίσωσης με D παίρνουμε:

$$\frac{M}{B} = \frac{C/D+1}{C/D+R/D}$$

Ας σημειωθεί ότι C/D είναι ο λόγος του νομίσματος προς τις καταθέσεις cr και ότι R/D είναι ο λόγος των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις rr . Μετά τις

αντικαταστάσεις αυτές, και αφού μεταφέρουμε το B από το αριστερό σκέλος της εξίσωσης στο δεξιό, παίρνουμε:

$$M = \frac{cr + 1}{cr + rr} x B$$

Η εξίσωση αυτή δείχνει με ποιον τρόπο η προσφορά χρήματος εξαρτάται από τρεις εξωγενείς μεταβλητές.

Όπως βλέπουμε τώρα, η προσφορά χρήματος είναι ανάλογη με τη νομισματική βάση. Ο συντελεστής αναλογικότητας, $(cr + 1)/(cr + rr)$ δηλώνεται με m και ονομάζεται **πολλαπλασιαστής χρήματος** (money multiplier). Μπορούμε να γράψουμε:

$$M = m x B.$$

Κάθε δολάριο της νομισματικής βάσης δημιουργεί m δολάρια χρήματος. Επειδή η νομισματική βάση έχει πολλαπλασιαστική επίπτωση στην προσφορά χρήματος, η νομισματική βάση ονομάζεται μερικές φορές **χρήμα υψηλής ισχύος** (high-powered money).

Μπορούμε τώρα να δούμε πώς οι μεταβολές σε αυτές τις τρεις εξωγενείς μεταβλητές (B, rr και cr) προκαλούν τη μεταβολή της προσφοράς χρήματος:

- Ø Η προσφορά χρήματος είναι ανάλογη με τη νομισματική βάση. Έτσι, μια αύξηση στη νομισματική βάση αυξάνει την προσφορά χρήματος κατά την ίδια αναλογία.
- Ø Όσο μικρότερος είναι ο λόγος των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις, τόσο περισσότερα δάνεια χορηγούν οι τράπεζες και τόσο περισσότερο χρήμα δημιουργούν από κάθε δολάριο των διαθεσίμων τους. Μια μείωση επομένως του λόγου των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις αυξάνει τον πολλαπλασιαστή του χρήματος και την προσφορά χρήματος.

Ø Όσο χαμηλότερος είναι ο λόγος του νομίσματος προς τις καταθέσεις, τόσο λιγότερα είναι τα δολάρια της νομισματικής βάσης που διακρατεί το κοινό ως νόμισμα, ενώ τόσο περισσότερα είναι τα δολάρια της νομισματικής βάσης που οι τράπεζες διακρατούν ως διαθέσιμα και τόσο περισσότερο χρήμα δημιουργούν οι τράπεζες. Έτσι, μια μείωση του λόγου του νομίσματος προς τις καταθέσεις αυξάνει τον πολλαπλασιαστή του χρήματος και την προσφορά χρήματος.

Έχοντας κατά νου αυτό το υπόδειγμα, μπορούμε να εξετάσουμε τους τρόπους με τους οποίους οι νομισματικές αρχές (το Fed στις Ηνωμένες Πολιτείες) επηρεάζουν την προσφορά χρήματος.

6.1.2. Τα Τρία Εργαλεία της Νομισματικής Πολιτικής

Το Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα (Fed) ελέγχει άμεσα την προσφορά χρήματος. Στην πραγματικότητα, το Fed ελέγχει την προσφορά χρήματος έμμεσα, μεταβάλλοντας είτε τη νομισματική βάση είτε το λόγο των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις. Το Fed, για την εκπλήρωση αυτού του έργου, έχει στη διάθεση του τρία εναλλακτικά εργαλεία νομισματικής πολιτικής: τις συναλλαγές ανοικτής αγοράς, τα υποχρεωτικά τραπεζικά διαθέσιμα και το προεξοφλητικό επιτόκιο.

Συναλλαγές ανοικτής αγοράς (open market operations) είναι οι αγορές και οι πωλήσεις κρατικών ομολόγων από το Fed. Όταν το Fed αγοράζει κρατικά ομόλογα από το κοινό, τα χρήματα που δίνει ως αντάλλαγμα αυξάνουν τη νομισματική βάση, ενώ όταν πωλεί κρατικά ομόλογα στο κοινό εισπράττει χρήματα ως αντάλλαγμα και έτσι μειώνει την προσφορά χρήματος. Οι συναλλαγές ανοικτής αγοράς είναι το εργαλείο της νομισματικής πολιτικής που το Fed χρησιμοποιεί συχνότερα από κάθε άλλο. Στην πραγματικότητα, το Fed

διενεργεί συναλλαγές ανοικτής αγοράς στην αγορά ομολόγων της Νέας Υόρκης σχεδόν σε εβδομαδιαία βάση.

Τα **υποχρεωτικά διαθέσιμα των τραπεζών** (reserve requirements) είναι ρυθμίσεις του Fed που επιβάλλουν στις τράπεζες την υποχρέωση να διατηρούν έναν ελάχιστο λόγο διαθεσίμων προς καταθέσεις. Μια αύξηση των υποχρεωτικών διαθεσίμων αυξάνει το λόγο των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις και επομένως μειώνει τον πολλαπλασιαστή χρήματος και την προσφορά χρήματος. Οι μεταβολές στα υποχρεωτικά διαθέσιμα είναι το εργαλείο της νομισματικής πολιτικής που χρησιμοποιεί σπανιότερα το Fed.

Το **προεξοφλητικό επιτόκιο** (discount rate) είναι το επιτόκιο που επιβάλλει το Fed όταν χορηγεί δάνεια στις τράπεζες. Οι τράπεζες δανείζονται από το Fed όταν διαπιστώσουν ότι μειώνονται πολύ τα διαθέσιμα τους και δεν μπορούν να καλύψουν τα υποχρεωτικά διαθέσιμα τους. Όσο χαμηλότερο είναι το προεξοφλητικό επιτόκιο, τόσο φτηνότερος είναι ο δανεισμός διαθεσίμων και τόσο περισσότερο δανείζονται οι τράπεζες από την «προεξοφλητική θυρίδα» του Ομοσπονδιακού Αποθεματικού Συστήματος. Μια μείωση λοιπόν του προεξοφλητικού επιτοκίου αυξάνει τη νομισματική βάση και την προσφορά χρήματος.

Μολονότι αυτά τα τρία εργαλεία της νομισματικής πολιτικής -οι συναλλαγές ανοικτής αγοράς, τα υποχρεωτικά τραπεζικά διαθέσιμα και το προεξοφλητικό επιτόκιο- δίνουν στο Fed ουσιαστική ισχύ για να επηρεάσει την προσφορά χρήματος, ωστόσο δεν μπορεί να ελέγξει απολύτως την προσφορά χρήματος. Η διακριτική ευχέρεια των τραπεζών στη διεξαγωγή των εργασιών τους μπορεί να επιφέρει απρόβλεπτες μεταβολές στην προσφορά χρήματος. Παραδείγματος χάρη, οι τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να διακρατούν

πλεονάζοντα διαθέσιμα (excess reserves) - δηλαδή διαθέσιμα πάνω από τα υποχρεωτικά τραπεζικά διαθέσιμα. Όσο περισσότερα είναι τα καθ' υπέρβαση διαθέσιμα, τόσο υψηλότερος είναι ο λόγος των διαθεσίμων προς τις καταθέσεις και τόσο μικρότερη η προσφορά χρήματος. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η αδυναμία του Fed να ελέγξει απολύτως την προσφορά χρήματος. Όσο λιγότερο δανείζονται οι τράπεζες, τόσο μικρότερη είναι η νομισματική βάση και τόσο μικρότερη είναι η προσφορά χρήματος. Επομένως, η προσφορά χρήματος κινείται μερικές φορές κατά τρόπο που ξεφεύγει από τις προθέσεις του Fed.

6.2. Ζήτηση Χρήματος

Το χρήμα επιτελεί τρεις λειτουργίες: είναι μονάδα μέτρησης, μέσο διατήρησης της αξίας και μέσο συναλλαγών. Η πρώτη λειτουργία - το χρήμα ως μονάδα μέτρησης - δεν γεννά από μόνη της ζήτηση χρήματος, επειδή μπορεί κανείς να αναφέρει τιμές σε χρηματικές μονάδες χωρίς να διαθέτει καθόλου χρήμα. Ωστόσο, μόνον όταν οι άνθρωποι έχουν χρήμα μπορεί αυτό να επιτελεί τις άλλες δύο λειτουργίες του. Οι θεωρίες της ζήτησης χρήματος δίνουν έμφαση στο ρόλο του χρήματος είτε ως μέσου διατήρησης της αξίας είτε ως μέσου συναλλαγών.

6.2.1. Θεωρίες Χαρτοφυλακίου της Ζήτησης Χρήματος

Οι θεωρίες της ζήτησης χρήματος που δίνουν έμφαση στο ρόλο του χρήματος ως μέσου διατήρησης της αξίας ονομάζονται **θεωρίες χαρτοφυλακίου** (*portfolio theories*). Οι θεωρίες αυτές τονίζουν ότι οι άνθρωποι δια-κρατούν χρήμα ως μέρος των περιουσιακών στοιχείων του χαρτοφυλακίου τους. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι το χρήμα προσφέρει ένα διαφορετικό συνδυασμό κινδύνου και απόδοσης σε σύγκριση με άλλα περιουσιακά στοιχεία.

Συγκεκριμένα, το χρήμα προσφέρει μια ασφαλή (ονομαστική) απόδοση, ενώ οι τιμές των μετοχών και των ομολόγων μπορεί να αυξηθούν, αλλά μπορεί και να μειωθούν. Έτσι, μερικοί οικονομολόγοι φαίνεται να πιστεύουν ότι τα νοικοκυριά επιλέγουν να διακρατούν χρήμα ως μέρος του άριστου χαρτοφυλακίου τους.

(James Tobin, Φεβρουάριος 1958)

Οι θεωρίες χαρτοφυλακίου προβλέπουν ότι η ζήτηση χρήματος θα πρέπει να εξαρτάται από τον κίνδυνο και την απόδοση που προσφέρει το χρήμα και από τα διάφορα περιουσιακά στοιχεία που μπορεί να κατέχει το νοικοκυριό αντί του χρήματος. Επιπλέον, η ζήτηση χρήματος θα εξαρτάται από το συνολικό πλούτο, επειδή ο πλούτος είναι το μέτρο του χαρτοφυλακίου που κατανέμεται μεταξύ χρήματος και εναλλακτικών περιουσιακών στοιχείων ως:

$$(M/P)^d = L (r_s, r_b, \pi^e, W)$$

όπου r_s είναι η προσδοκώμενη πραγματική απόδοση των μετοχών, r_b είναι η προσδοκώμενη πραγματική απόδοση των ομολόγων, π^e είναι ο προσδοκώμενος ρυθμός του πληθωρισμού και W είναι ο πραγματικός πλούτος. Μια αύξηση του r_s ή του r_b μειώνει τη ζήτηση χρήματος, επειδή τα άλλα περιουσιακά στοιχεία γίνονται περισσότερο ελκυστικά. Μια αύξηση του π^e επίσης μειώνει τη ζήτηση χρήματος, επειδή το χρήμα γίνεται λιγότερο ελκυστικό. (Υπενθυμίζουμε ότι $-\pi^e$ είναι η προσδοκώμενη πραγματική απόδοση της διακράτησης χρήματος.) Μια αύξηση του W αυξάνει τη ζήτηση χρήματος, επειδή περισσότερος πλούτος σημαίνει και μεγαλύτερο χαρτοφυλάκιο.

6.2.2. Συναλλακτικές Θεωρίες της Ζήτησης Χρήματος

Οι θεωρίες της ζήτησης χρήματος που δίνουν έμφαση στο ρόλο του χρήματος ως μέσου συναλλαγών ονομάζονται **συναλλακτικές θεωρίες** (transaction theories). Οι θεωρίες αυτές αναγνωρίζουν ότι το χρήμα είναι ένα κυριαρχούμενο περιουσιακό στοιχείο και τονίζουν ότι το χρήμα, σε αντίθεση με άλλα περιουσιακά στοιχεία, διακρατείται από τα άτομα για την πραγματοποίηση αγορών. Οι θεωρίες αυτές εξηγούν καλύτερα γιατί οι άνθρωποι διακρατούν απλούς τύπους χρήματος, όπως το νόμισμα και οι καταθέσεις όψεως, σε αντίθεση με τη διακράτηση άλλων περιουσιακών στοιχείων, όπως οι καταθέσεις ταμειευτηρίου ή τα κρατικά ομόλογα.

Οι συναλλακτικές θεωρίες της ζήτησης χρήματος παίρνουν πολλές μορφές, ανάλογα με το πώς προτυποποιεί κανείς τη διαδικασία απόκτησης χρήματος και διενέργειας συναλλαγών. Όλες αυτές οι θεωρίες υποθέτουν ότι το χρήμα έχει ως κόστος τη χαμηλή απόδοση και ως όφελος τη διενέργεια πιο άνετων συναλλαγών. Οι άνθρωποι αποφασίζουν πόσο χρήμα θα διακρατούν συγκρίνοντας το κόστος με το όφελος.

Οι συναλλακτικές θεωρίες εξηγούν τη συνάρτηση της ζήτησης χρήματος, χρησιμοποιώντας ένα εξαιρετο υπόδειγμα. Το **υπόδειγμα Baumol-Tobin** (Baumol-Tobin model) αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1950 από δύο οικονομολόγους, τον William Baumol και τον James Tobin, και παραμένει έως σήμερα η σημαντικότερη θεωρία της ζήτησης χρήματος.

6.2.3. Το Υπόδειγμα Baumol-Tobin για τη Διαχείριση (του Χρήματος ως) Ρευστών Διαθεσίμων

Το υπόδειγμα Baumol-Tobin αναλύει το κόστος και το όφελος της διακράτησης χρήματος. Το όφελος της διακράτησης χρήματος είναι η άνεση στη διενέργεια συναλλαγών: οι άνθρωποι διακρατούν χρήμα για να μην είναι υποχρεωμένοι να επισκέπτονται την τράπεζα κάθε φορά που θέλουν να αγοράσουν κάτι. Το κόστος αυτής της άνεσης είναι ο τόκος τον οποίο θα μπορούσαν να έχουν κερδίσει αν είχαν καταθέσει το διακρατούμενο ποσό σε τοκοφόρο τραπεζικό λογαριασμό.

6.2.4. Πρόσφατες Εξελίξεις στη Θεωρία των Οικονομικών Διακυμάνσεων

Σύμφωνα με τη θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων, οι βραχυχρόνιες οικονομικές διακυμάνσεις θα πρέπει να ερμηνεύονται ενώ θα διατηρούνται οι υποθέσεις του κλασικού υποδείγματος, που χρησιμοποιήσαμε για να μελετήσουμε τη μακροχρόνια περίοδο. Ως κλασικό υπόδειγμα χαρακτηρίζεται το υπόδειγμα του πραγματικού οικονομικού κύκλου που δεν περιλαμβάνει καθενός είδους ατέλεια της αγοράς. Στο υπόδειγμα αυτό, το “αόρατο χέρι” της αγοράς οδηγεί την οικονομία στην άριστη κατανομή των παραγωγικών πόρων. Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι η θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων υποθέτει ότι οι τιμές είναι απολύτως εύκαμπτες, ακόμη και στη βραχυχρόνια περίοδο. Όλη σχεδόν η μικροοικονομική ανάλυση στηρίζεται στην παραδοχή ότι οι τιμές προσαρμόζονται μέχρις ότου εξισορροπήσουν τις αγορές. Οι υποστηρικτές της θεωρίας των πραγματικών οικονομικών κύκλων ισχυρίζονται ότι και η μακροοικονομική ανάλυση θα έπρεπε να στηρίζεται στην ίδια υπόθεση.

Εφόσον η **θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων** υποθέτει ότι οι τιμές είναι απολύτως εύκαμπτες, είναι συνεπής με την κλασική διχοτόμηση: σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οι ονομαστικές μεταβλητές, όπως η προσφορά χρήματος και το επίπεδο των τιμών, δεν επηρεάζουν τις πραγματικές μεταβλητές, όπως η παραγωγή και η απασχόληση. Για να ερμηνεύσει τις διακυμάνσεις που σημειώνονται στις πραγματικές μεταβλητές, η θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων δίνει έμφαση στις πραγματικές μεταβολές που σημειώνονται στην οικονομία, όπως είναι οι μεταβολές στις τεχνολογίες της παραγωγής, οι οποίες μπορούν να μετατοπίσουν το φυσικό επίπεδο της οικονομίας. Το επίθετο «πραγματικός» στη φράση «θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων» αναφέρεται στο γεγονός ότι η θεωρία αυτή αποκλείει τις ονομαστικές μεταβλητές από την ερμηνεία των οικονομικών διακυμάνσεων.

Αντιθέτως, η **νέα κεϋνσιανή οικονομική** στηρίζεται στη θεμελιώδη παραδοχή ότι τα υποδείγματα εξισορρόπησης των αγορών, όπως η θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων, δεν μπορούν να ερμηνεύσουν τις βραχυχρόνιες οικονομικές διακυμάνσεις. Στη *Γενική Θεωρία* του, ο Κέυνς προέτρεπε τους οικονομολόγους να εγκαταλείψουν την κλασική παραδοχή ότι οι τιμές προσαρμόζονται γρήγορα και αποκαθιστούν την ισορροπία στις αγορές. Ο Κέυνς τόνιζε ότι η συναθροιστική ζήτηση είναι ο κύριος καθοριστικός παράγοντας του εθνικού εισοδήματος στη βραχυχρόνια περίοδο. Οι οικονομολόγοι της νέας κεϋνσιανής σχολής αποδέχονται τα βασικά αυτά συμπεράσματα, και έτσι υποστηρίζουν υποδείγματα με άκαμπτους μισθούς και άκαμπτες τιμές.

Στην ερευνά τους, οι νέοι κεϋνσιανοί οικονομολόγοι προσπαθούν να αναπτύξουν πιο ολοκληρωμένα την κεϋνσιανή προσέγγιση στις βραχυχρόνιες διακυμάνσεις. Πολλοί νέοι κεϋνσιανοί οικονομολόγοι αποδέχονται το υπόδειγμα *IS-LM* ως θεωρία της συναθροιστικής ζήτησης και, στην έρευνα

τους, προσπαθούν να εκλεπτύνουν τη θεωρία της συναθροιστικής προσφοράς. Η εργασία αυτή προσπαθεί να εξηγήσει πώς συμπεριφέρονται οι μισθοί και οι τιμές στη βραχυχρόνια περίοδο, εντοπίζοντας τις ατέλειες της αγοράς, που προσδίνουν ακαμψία στους μισθούς και τις τιμές και οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να επιστρέφει η οικονομία στο φυσικό της επίπεδο, αλλά μόνο με πολύ βραδύ ρυθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Στα παραπάνω κεφάλαια που αναλύσαμε εκφράσαμε την άποψη ότι σκοπός της οικονομικής επιστήμης είναι η κατανόηση των οικονομικών γεγονότων και η βελτίωση της οικονομικής πολιτικής. Τώρα που έχουμε αναπτύξει και εφαρμόσει πολλά από το πλήθος των σημαντικών υποδειγμάτων που υπάρχουν στην εργαλειοθήκη της οικονομικής σκέψης, μπορούμε να εκτιμήσουμε σε ποιο βαθμό οι ερευνητές και επιστήμονες του χώρου έχουν επιτύχει αυτούς τους στόχους.

Κάθε αξιολόγηση οικονομικών φαινομένων σήμερα πρέπει να ξεκινά από την παραδοχή ότι η επιστήμη είναι ατελής. Υπάρχουν ορισμένες αρχές τις οποίες αποδέχονται όλοι οι οικονομολόγοι και στις οποίες μπορούμε να στηριχθούμε στην προσπάθεια μας να αναλύσουμε γεγονότα ή να διατυπώσουμε οικονομική πολιτική. Ωστόσο, υπάρχουν πολλά ακόμη οικονομικά ζητήματα που εξακολουθούν να προκαλούν διαμάχες και συγκρουόμενες απόψεις. Παρακάτω επιχειρούμε μια σύντομη ανασκόπηση των πιο σημαντικών διαπιστώσεών μας πάνω στο θέμα που εξετάσαμε.

Κάθε μία από της παρακάτω διαπιστώσεις μας δείχνει τον τρόπο με τον οποίο η οικονομική πολιτική μπορεί να επηρεάσει μια βασική οικονομική μεταβλητή – παραδείγματος χάρη, την παραγωγή, τον πληθωρισμό ή την ενέργεια – είτε στη μακροχρόνια, είτε στη βραχυχρόνια περίοδο.

► **Διαπίστωση πρώτη: Στη μακροχρόνια περίοδο, η ικανότητα μιας χώρας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες καθορίζει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της**

Από όλα τα μέτρα των οικονομικών επιδόσεων, εκείνο που εκφράζει καλύτερα την οικονομική ευημερία είναι το ΑΕΠ. Το πραγματικό ΑΕΠ μετρά τη συνολική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας και επομένως την ικανότητα μιας χώρας να ικανοποιεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες των πολιτών της. Το πιο σημαντικό ίσως ερώτημα που πρέπει να μας απασχολεί είναι τούτο: τι καθορίζει το επίπεδο και την αύξηση του ΑΕΠ.

Στα υποδείγματα που αναπτύχθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια αναγνωρίζονται οι μακροχρόνιοι προσδιοριστικοί παράγοντες του ΑΕΠ. Στη μακροχρόνια περίοδο, το ΑΕΠ εξαρτάται από τους συντελεστές της παραγωγής -το κεφάλαιο και την εργασία- και από την τεχνολογία με την οποία το κεφάλαιο και η εργασία μετατρέπονται σε προϊόν. Το ΑΕΠ αυξάνεται όταν αυξάνονται οι συντελεστές της παραγωγής και όταν βελτιώνεται η διαθέσιμη τεχνολογία.

Η διαπίστωση αυτή έχει ένα αυτονόητο, αλλά σημαντικό πόρισμα: η οικονομική πολιτική μπορεί να αυξήσει το ΑΕΠ στη μακροχρόνια περίοδο μόνο βελτιώνοντας την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας. Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους οι πολιτικοί μπορούν να επιδιώξουν την επίτευξη αυτού του στόχου. Η οικονομική πολιτική που οδηγεί στην αύξηση της εθνικής αποταμίευσης -είτε μέσα από την υψηλότερη δημόσια αποταμίευση είτε μέσα από την υψηλότερη ιδιωτική αποταμίευση- οδηγεί τελικά σε ένα υψηλότερο απόθεμα κεφαλαίου. Η πολιτική που αυξάνει την αποτελεσματικότητα της εργασίας -όπως τα μέτρα που βελτιώνουν την εκπαίδευση ή επιταχύνουν την τεχνολογική πρόοδο- οδηγεί σε μια πιο παραγωγική χρήση του κεφαλαίου και της εργασίας. Όλες αυτές οι οικονομικές πολιτικές αυξάνουν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας και επομένως βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο. Ωστόσο, είναι λιγότερο σαφές ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος να

αυξήσουμε την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας.

► **Διαπίστωση Δεύτερη:** Στη βραχυχρόνια περίοδο, η συναθροιστική ζήτηση επηρεάζει την ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει μια χώρα

Μολονότι η ικανότητα της οικονομίας να προσφέρει υπηρεσίες είναι ο μόνος προσδιοριστικός παράγοντας του ΑΕΠ στη μακροχρόνια περίοδο, το ΑΕΠ εξαρτάται επίσης από τη συναθροιστική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες. Η συναθροιστική ζήτηση είναι κρίσιμης σημασίας παράγοντας, επειδή οι τιμές είναι άκαμπτες βραχυχρόνια.

Δεδομένου ότι η συναθροιστική ζήτηση επηρεάζει την παραγωγή στη βραχυχρόνια περίοδο, όλες οι μεταβλητές που επηρεάζουν τη συναθροιστική ζήτηση μπορούν να επηρεάσουν τις οικονομικές διακυμάνσεις. Η νομισματική πολιτική, η δημοσιονομική πολιτική και οι εξωγενείς μεταβολές στις αγορές χρήματος και αγαθών είναι συχνά υπεύθυνες για τις μεταβολές στην παραγωγή και στην απασχόληση που παρατηρούνται από έτος σε έτος. Αφού η συναθροιστική ζήτηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στις βραχυχρόνιες διακυμάνσεις, οι πολιτικοί παρακολουθούν στενά την οικονομία. Πριν αποφασίσουν κάποια μεταβολή στη νομισματική ή στη δημοσιονομική πολιτική, οι πολιτικοί πρέπει να γνωρίζουν αν η οικονομία είναι σε φάση οικονομικής άνθησης ή αν έχει αρχίσει να βυθίζεται σε ύφεση.

► Διαπίστωση Τρίτη: Στη μακροχρόνια περίοδο, ο ρυθμός αύξησης της προσφοράς χρήματος καθορίζει το ρυθμό του πληθωρισμού, αλλά δεν επηρεάζει το ποσοστό ανεργίας

Εκτός του ΑΕΠ, ο πληθωρισμός και η ανεργία είναι τα μέτρα της οικονομικής αποδοτικότητας που παρακολουθούνται στενότερα. Είδαμε τον τρόπο με τον οποίο μετρούμε τις δύο αυτές μεταβλητές και αναπτύξαμε υποδείγματα για να εξηγήσουμε με ποιον τρόπο προσδιορίζονται οι μεταβλητές αυτές.

Η αύξηση της προσφοράς χρήματος είναι ο τελικός προσδιοριστικός παράγοντας του πληθωρισμού. Δηλαδή στη μακροχρόνια περίοδο, ένα νόμισμα χάνει την πραγματική αξία του διαχρονικά εάν και μόνο εάν η κεντρική τράπεζα εκδίδει ολοένα και περισσότερο χρήμα. Αυτό μπορεί να εξηγήσει τις διακυμάνσεις του πληθωρισμού στην οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών, που παρατηρούνται από δεκαετία σε δεκαετία, όπως και τον πιο δραματικό υπερπληθωρισμό που έχει πλήξει κατά καιρούς διάφορες χώρες.

Έχουμε επίσης δει πολλές μακροχρόνιες επιπτώσεις της μεγάλης αύξησης της προσφοράς χρήματος και του υψηλού πληθωρισμού. Ο υψηλός πληθωρισμός αυξάνει το ονομαστικό επιτόκιο (και έτσι το πραγματικό επιτόκιο παραμένει αμετάβλητο). Επίσης είδαμε ότι ο υψηλός πληθωρισμός οδηγεί σε υποτίμηση του νομίσματος, στην αγορά ξένου συναλλάγματος.

Οι μακροχρόνιοι προσδιοριστικοί παράγοντες της ανεργίας είναι πολύ διαφορετικοί. Σύμφωνα με την κλασική διχοτόμηση -δηλαδή, το γεγονός ότι οι ονομαστικές μεταβλητές δεν παίζουν κανένα ρόλο στον προσδιορισμό των πραγματικών μεταβλητών- η αύξηση της προσφοράς χρήματος δεν επηρεάζει την ανεργία στη μακροχρόνια περίοδο. Το φυσικό ποσοστό ανεργίας προσδιορίζεται από τους ρυθμούς απώλειας και εύρεσης εργασίας, που με τη σειρά τους προσδιορίζονται από τη διαδικασία της αναζήτησης εργασίας και την ακαμψία

του πραγματικού μισθού.

Συμπεράναμε λοιπόν ότι ο επίμονος πληθωρισμός και η επίμονη ανεργία είναι προβλήματα άσχετα μεταξύ τους. Για να καταπολεμηθεί ο πληθωρισμός στη μακροχρόνια περίοδο, οι πολιτικοί πρέπει να μειώσουν την αύξηση της προσφοράς χρήματος. Για να καταπολεμήσουν την ανεργία, οι πολιτικοί πρέπει να μεταβάλουν τις δομές των αγορών εργασίας. Στη μακροχρόνια περίοδο, δεν υπάρχει «ανταλλαγή» μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας.

► Διαπίστωση Τέταρτη: Στη βραχυχρόνια περίοδο, οι πολιτικοί που ελέγχουν τη νομισματική και δημοσιονομική πολιτική αντιμετωπίζουν μια «ανταλλακτική σχέση» μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας

Μολονότι ο πληθωρισμός και η ανεργία δεν συνδέονται στη μακροχρόνια περίοδο, στη βραχυχρόνια περίοδο υπάρχει «ανταλλακτική σχέση» ανάμεσα στις δύο αυτές μεταβλητές. Οι πολιτικοί μπορούν να εφαρμόσουν μέτρα νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής για να επεκτείνουν τη συναθροιστική ζήτηση, η οποία μειώνει την ανεργία και αυξάνει τον πληθωρισμό. Ή μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα μέτρα αυτά για να περιορίσουν τη συναθροιστική ζήτηση, η οποία αυξάνει την ανεργία και μειώνει τον πληθωρισμό.

Οι πολιτικοί αντιμετωπίζουν μια συγκεκριμένη «ανταλλακτική σχέση» μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο. Οι εξωγενείς μεταβολές της προσφοράς, όπως οι μεταβολές της τιμής του πετρελαίου, αλλάζουν τη βραχυχρόνια «ανταλλακτική σχέση». Μια δυσμενής μεταβολή της προσφοράς προσφέρει στους πολιτικούς τη δύσκολη επιλογή μεταξύ

υψηλότερου πληθωρισμού ή υψηλότερης ανεργίας. Όταν οι άνθρωποι μεταβάλλουν τις προσδοκίες τους για τον πληθωρισμό, μεταβάλλεται και η βραχυχρόνια «ανταλλακτική σχέση» μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας. Η προσαρμογή των προσδοκιών εξασφαλίζει ότι η «ανταλλακτική σχέση» πραγματοποιείται μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο. Δηλαδή, μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο η ανεργία αποκλίνει από το φυσικό της επίπεδο, και μόνο στη βραχυχρόνια περίοδο η νομισματική πολιτική έχει πραγματικές επιπτώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Συμπεράσματα και Αμφιλεγόμενα ζητήματα στην οικονομική πολιτική ενός κράτους

Μέχρι τώρα, συζητήσαμε μερικά από τα πιο γενικά θέματα με τα οποία ασφαλώς θα είναι σύμφωνοι οι περισσότεροι οικονομολόγοι. Θα στραφούμε τώρα σε τέσσερα ζητήματα γύρω από τα οποία υπάρχει συνεχής διαμάχη. Μερικές από τις διαφωνίες αφορούν τη βασιμότητα των εναλλακτικών οικονομικών θεωριών. Άλλες αφορούν τους τρόπους με τους οποίους η οικονομική θεωρία θα πρέπει να εφαρμόζεται στην οικονομική πολιτική.

► Σημείο Πρώτο: Πώς θα μπορούσαν οι Σχεδιαστές Οικονομικής Πολιτικής να υψώσουν το φυσικό επίπεδο της παραγωγής;

Το φυσικό επίπεδο παραγωγής της οικονομίας εξαρτάται από την ποσότητα του κεφαλαίου, την ποσότητα της εργασίας και το επίπεδο της τεχνολογίας. Κάθε πολιτική που είναι σχεδιασμένη να υψώνει το επίπεδο της παραγωγής στη μακροχρόνια περίοδο πρέπει να αποσκοπεί στην αύξηση της ποσότητας του κεφαλαίου, στη βελτίωση της χρήσης της εργασίας ή στην ενίσχυση της διαθέσιμης τεχνολογίας. Δεν υπάρχει λοιπόν απλός και αδάπανος τρόπος επίτευξης αυτών των στόχων.

Η αύξηση της ποσότητας του κεφαλαίου απαιτεί την αύξηση του ρυθμού αποταμίευσης και επενδύσεων της οικονομίας. Έτσι, πολλοί οικονομολόγοι εισηγούνται την εφαρμογή οικονομικών μέτρων που οδηγούν στην αύξηση της εθνικής αποταμίευσης. Ωστόσο, η άνοδος του αποθέματος κεφαλαίου απαιτεί μια περίοδο μειωμένης κατανάλωσης για τις τρέχουσες γενεές. Μερικοί υποστηρίζουν ότι οι πολιτικοί δεν πρέπει να ενθαρρύνουν τη σημερινή γενεά να δεχθεί αυτή τη θυσία, επειδή η πρόοδος της τεχνολογίας θα εξασφαλίσει υψηλότερο βιοτικό επίπεδο στην επόμενη γενεά σε σύγκριση με την τρέχουσα. Επιπλέον, εκείνοι που εισηγούνται την αύξηση της αποταμίευσης και των επενδύσεων διαφωνούν για τους τρόπους με τους οποίους πρέπει να ενθαρρυνθεί η πρόσθετη αποταμίευση και σχετικά με το αν οι επενδύσεις θα πρέπει να πραγματοποιούνται σε εργοστάσια και κεφαλαιουχικά αγαθά που ανήκουν σε ιδιώτες ή σε δημόσια έργα υποδομής, όπως δρόμοι και σχολεία.

Για να βελτιωθεί η αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού της οικονομίας, οι περισσότεροι πολιτικοί θα ήθελαν να μειώσουν το φυσικό ποσοστό ανεργίας. Ωστόσο, το έργο αυτό δεν είναι καθόλου εύκολο. Το φυσικό ποσοστό ανεργίας θα μειωθεί πιθανότατα με τη μείωση των επιδομάτων ανεργίας (πράγμα που θα προκαλέσει μεγαλύτερη αναζήτηση εργασίας από τους ανέργους) ή με τη μείωση των κατώτατων ημερομισθίων και μισθών (πράγμα που θα οδηγήσει τους μισθούς πιο κοντά στα επίπεδα ισορροπίας). Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δεν βρίσκουν σύμφωνους όλους τους οικονομολόγους, επειδή η υιοθέτηση τους πλήττει τα φτωχότερα μέλη της κοινωνίας.

Η αύξηση του ρυθμού τεχνολογικής πρόοδου είναι, σύμφωνα με ορισμένους οικονομολόγους, ο σημαντικότερος στόχος της οικονομικής πολιτικής. Η σταθερή άνοδος του βιοτικού επιπέδου προϋποθέτει τη συνεχή τεχνολογική πρόοδο. Το συμπέρασμα αυτό μας υποβάλλει τη σκέψη ότι η

παρατηρούμενη σε όλο τον κόσμο επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας, που άρχισε από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1970, ίσως αποδειχθεί η χειρότερη οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων πενήντα χρόνων. Παρά την εργασία που έχει γίνει με τις νέες θεωρίες της ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης, οι οποίες φωτίζουν κάποιες από τις κοινωνικές αποφάσεις που καθορίζουν την τεχνολογική πρόοδο, οι οικονομολόγοι δεν έχουν κατορθώσει να ερμηνεύσουν ικανοποιητικά την επιβράδυνση αυτή της παραγωγικότητας και οι πολιτικοί δεν έχουν κατορθώσει να βρουν τους τρόπους με τους οποίους θα καταστεί δυνατή η αντιστροφή αυτής της τάσης.

► Σημείο Δεύτερο: Θα πρέπει οι Σχεδιαστές Οικονομικής Πολιτικής να προσπαθούν να σταθεροποιήσουν την οικονομία;

Το υπόδειγμα της συναθροιστικής ζήτησης και της συναθροιστικής προσφοράς, δείχνει με ποιον τρόπο οι διάφορες εξωγενείς μεταβολές της οικονομίας προκαλούν οικονομικές διακυμάνσεις και με ποιον τρόπο η νομισματική και δημοσιονομική πολιτική μπορούν να επηρεάσουν αυτές τις διακυμάνσεις. Ορισμένοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι πολιτικοί θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν την ανάλυση αυτή σε μια προσπάθεια να σταθεροποιήσουν την οικονομία. Πιστεύουν ότι η νομισματική και δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να ασκούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να αντισταθμίζονται οι εξωγενείς μεταβολές και να παραμένουν η παραγωγή και η απασχόληση στα φυσικά τους επίπεδα.

Ωστόσο, άλλοι οικονομολόγοι αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την ικανότητα μας να σταθεροποιήσουμε την οικονομία. Τονίζουν με έμφαση τις μακροχρόνιες και μεταβλητές χρονικές υστερήσεις που είναι εγγενείς στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής, τις φτωχές επιδόσεις της οικονομικής

πρόβλεψης και την περιορισμένη ικανότητα μας να κατανοούμε την οικονομία. Και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι καλύτερη πολιτική είναι η παθητική οικονομική πολιτική. Επιπλέον, πολλοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι πολιτικοί είναι πολύ συχνά καιροσκόποι ή εφαρμόζουν οικονομικά μέτρα που είναι χρονικά ασυνεπή. Συμπεραίνουν λοιπόν ότι οι πολιτικοί δεν πρέπει να παίρνουν κατά το δοκούν διάφορα μέτρα νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά να δεσμεύονται ότι θα τηρούν απαρεγκλίτως ένα σταθερό νομισματικό κανόνα.

Ένα συναφές ζήτημα είναι το κατά πόσο τα οφέλη της οικονομικής σταθεροποίησης -υποθέτοντας ότι είναι δυνατή η επίτευξη της σταθεροποίησης- θα πρέπει να είναι μεγάλα ή μικρά. Χωρίς κάποια μεταβολή στο φυσικό ποσοστό ανεργίας, η σταθεροποιητική πολιτική μπορεί απλώς να μειώσει το εύρος των διακυμάνσεων γύρω από το φυσικό ποσοστό. Η επιτυχής επομένως σταθεροποίηση θα εξαλείψει την οικονομική άνθηση, όπως και τις οικονομικές υφέσεις. Ορισμένοι οικονομολόγοι φαίνεται να πιστεύουν ότι το μέσο όφελος από τη σταθεροποίηση θα είναι πολύ μικρό.

Τέλος, δεν αποδέχονται όλοι οι οικονομολόγοι το υπόδειγμα των οικονομικών διακυμάνσεων, που υποθέτει την ακαμψία των τιμών και τη νομισματική έλλειψη ουδετερότητας. Σύμφωνα με τη θεωρία των πραγματικών οικονομικών κύκλων, οι οικονομικές διακυμάνσεις είναι η άριστη αντίδραση της οικονομίας στη μεταβαλλόμενη τεχνολογία. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι οι πολιτικοί δεν θα έπρεπε να σταθεροποιούν την οικονομία, ακόμη και αν το μπορούσαν.

► **Σημείο Τρίτο: Πόσο μεγάλο κόστος έχει ο πληθωρισμός και πόσο μεγάλο είναι το κόστος της μείωσης του πληθωρισμού;**

Όταν οι τιμές ανέρχονται, οι πολιτικοί αντιμετωπίζουν το ερώτημα αν θα πρέπει να εφαρμόσουν μια οικονομική πολιτική που μειώνει τον πληθωρισμό. Για να ληφθεί η απόφαση αυτή, πρέπει να συγκρίνουν το κόστος συνέχισης του πληθωρισμού με το κόστος της μείωσης του. Παρά ταύτα, οι οικονομολόγοι δεν μπορούν να προσφέρουν ακριβείς εκτιμήσεις του ενός ή του άλλου κόστους.

Το κόστος του πληθωρισμού είναι ένα ζήτημα γύρω από το οποίο συχνά διαφωνούν οι οικονομολόγοι με τους πολιτικούς. Όταν ο πληθωρισμός προσέγγισε το 10% το έτος, στο τέλος της δεκαετίας του 1970 η κοινή γνώμη φαίνεται να θεώρησε τον πληθωρισμό ως το μεγαλύτερο οικονομικό πρόβλημα. Ωστόσο, όταν οι οικονομολόγοι προσπαθούν να προσδιορίσουν το κοινωνικό κόστος του πληθωρισμού, επισημαίνουν μόνο το κόστος έκδοσης νέων τιμοκαταλόγων και το κόστος της μη τιμαριθμοποίησης των φόρων, κ.τ.λ. Αυτά τα στοιχεία κόστους είναι μεγάλα, μόνο όταν οι χώρες πλήττονται από υπερπληθωρισμό, ενώ φαίνονται σχετικά μικρά στους μέτριους ρυθμούς πληθωρισμού που παρατηρούνται στις περισσότερες μεγάλες οικονομίες. Ορισμένοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι οι απλοί άνθρωποι συγχέουν τον πληθωρισμό με άλλα οικονομικά προβλήματα τα οποία εμφανίζονται ταυτόχρονα. Παραδείγματος χάρη, τόσο η αύξηση της παραγωγικότητας όσο και η άνοδος των πραγματικών μισθών επιβραδύνθηκαν στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970· μερικοί πολιτικοί μπορεί να είχαν δει τον πληθωρισμό ως αιτία της επιβράδυνσης των πραγματικών μισθών. Μπορεί όμως να σφάλουν αυτοί οι οικονομολόγοι: ίσως ο πληθωρισμός να έχει στην πραγματικότητα μεγάλο κόστος, και έχουμε χρέος να προσδιορίσουμε το γιατί.

Το κόστος μείωσης του πληθωρισμού είναι ένα θέμα για το οποίο οι οικονομολόγοι συχνά διαφωνούν. Η πρότυπη άποψη είναι ότι η μείωση του πληθωρισμού απαιτεί μια περίοδο χαμηλής παραγωγής και υψηλής ανεργίας. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, το κόστος μείωσης του πληθωρισμού μετρείται με το δείκτη θυσίας, που είναι ο αριθμός των ποσοστιαίων μονάδων από το ΑΕΠ ενός έτους που πρέπει να χαθεί για να μειωθεί ο πληθωρισμός κατά μία ποσοστιαία μονάδα.

Ορισμένοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι το κόστος μείωσης του πληθωρισμού μπορεί να είναι πολύ μικρότερο από τις συνήθεις εκτιμήσεις που αφορούν και αναφέρονται στο δείκτη θυσίας. Σύμφωνα με τη μέθοδο των ορθολογικών προσδοκιών, αν η κυβέρνηση γνωστοποιήσει ότι προτίθεται να εφαρμόσει αντιπληθωριστική πολιτική, και η εξαγγελία αυτή είναι αξιόπιστη, οι άνθρωποι θα προσαρμόσουν τις προσδοκίες τους γρήγορα, και έτσι η αντιπληθωριστική πολιτική δεν οδηγεί υποχρεωτικά σε οικονομική ύφεση. Σύμφωνα με τα υποδείγματα των πραγματικών οικονομικών κύκλων, οι τιμές είναι πλήρως εύκαμπτες και το χρήμα είναι ουδέτερο, και έτσι η αντιπληθωριστική νομισματική πολιτική δεν θα επηρεάσει την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών της οικονομίας.

Άλλοι οικονομολόγοι πιστεύουν ότι το κόστος μείωσης του πληθωρισμού είναι πολύ μεγαλύτερο από τις συνήθεις εκτιμήσεις που υποδηλώνει ο δείκτης θυσίας. Οι θεωρίες της υστέρησης, δηλαδή οι θεωρίες που περιγράφουν την επίμονη και μακροχρόνια επιρροή της ιστορίας στο φυσικό ποσοστό, υπονοούν ότι η ύφεση την οποία προκαλεί η αντιπληθωριστική πολιτική, μπορεί να αυξήσει το φυσικό ποσοστό της ανεργίας. Αν συμβαίνει αυτό, τότε το κόστος μείωσης του πληθωρισμού δεν είναι απλώς μια προσωρινή ύφεση, αλλά ένα επίμονα υψηλότερο επίπεδο ανεργίας.

Δεδομένου ότι τα θέματα του κόστους του πληθωρισμού και της αντιπληθωριστικής πολιτικής εξακολουθούν να προκαλούν θεωρητικές συζητήσεις και διαμάχες, οι οικονομολόγοι δίνουν συχνά αντιφατικές συμβουλές στους πολιτικούς. Ίσως μπορέσουμε, καθώς θα προχωρεί η έρευνα, να φτάσουμε σε κάποια σύμπτωση απόψεων για τα οφέλη του χαμηλού πληθωρισμού και τον καλύτερο τρόπο επίτευξης αυτού του στόχου.

► **Σημείο Τέταρτο: Πόσο μεγάλο πρόβλημα είναι τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού;**

Τα μεγάλα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού ήταν και παραμένουν το κύριο θέμα της συζήτησης μεταξύ των οικονομολόγων. Έφτασαν σε 9,7 δισ. ευρώ στο 9μηνο παίρνοντας αύξηση 54,2%. Με εντατικότερους ρυθμούς συνεχίζεται η υπερφορολόγηση των λαϊκών στρωμάτων. Στην πολιτική υπερφορολόγησης των λαϊκών στρωμάτων της χώρας στηρίζεται η υλοποίηση και του κρατικού προϋπολογισμού του 2007. Ταυτόχρονα με τις ντόπιες και ξένες τράπεζες μεγαλοδανειστές του δημοσίου που συνεχίζουν να καρπώνονται τα υπέρογκα ποσά για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, τα ελλείμματα αυξάνονται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς, σε μια εξέλιξη που η κυβέρνηση σκοπεύει να αξιοποιήσει στην κατεύθυνση αύξησης των φορολογικών βαρών σε βάρος των λαϊκών στρωμάτων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, η εκτέλεση του προϋπολογισμού στο **9μηνο Γενάρη - Σεπτέμβρη 2007** εμφανίζει τα παρακάτω:

- ü **Καθαρά έσοδα:** Διαμορφώνονται σε **34,9 δισ. ευρώ** (από 33,25 δισ. το 2006) παίρνοντας **αύξηση 5,1%** που είναι χαμηλότερη από το στόχο (6,2%)
- ü **Δαπάνες:** Σκαρφάλωσαν σε **41,2 δισ. ευρώ** (από 37,3 δισ. ευρώ) παίρνοντας **αύξηση 10,3%**, πολύ πάνω από το στόχο (6,3%). Τα ποσά για τόκους έφτασαν σε 8,9 δισ. ευρώ (αύξηση 4,4%) ενώ τα ποσά για χρεολύσια διαμορφώθηκαν σε 21 δισ. ευρώ. Όπως προκύπτει, η συνολική αποπληρωμή του κρατικού χρέους (**τοκοχρεολύσια**) απαιτεί το αστρονομικό ποσό των **29,9 δισ. ευρώ**. Στην ίδια περίοδο οι **πρωτογενείς δαπάνες** (αφορούν στα έξοδα λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης χωρίς τοκοχρεολύσια) διαμορφώνονται σε **32,3 δισ. ευρώ** (αύξηση 12%)
- ü Τα **ελλείμματα** του κρατικού προϋπολογισμού απογειώθηκαν σε **9,7 δισ. ευρώ** (από 6,3 δισ. ευρώ στο 9μηνο του 2006) σημειώνοντας αύξηση **54,2%**. Ο στόχος της κυβέρνησης για το 2007 προέβλεπε αύξηση του ελλείμματος σε ποσοστό 8,1%.

Οι συνέπειες των ελλειμμάτων του κρατικού προϋπολογισμού είναι ένα ζήτημα που προκαλεί συχνά μεγάλες διαφωνίες μεταξύ των οικονομολόγων.

Τα περισσότερα από τα υποδείγματα που παρουσιάσαμε -και οι περισσότεροι οικονομολόγοι- υιοθετούν την παραδοσιακή άποψη για το δημόσιο χρέος. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού οδηγεί σε χαμηλότερη εθνική αποταμίευση, σε χαμηλότερες επενδύσεις και σε έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου. Μακροχρόνια οδηγεί σε χαμηλότερο επίπεδο αποθέματος κεφαλαίου σταθερής κατάστασης και σε μεγαλύτερο χρέος. Εκείνοι που υποστηρίζουν την παραδοσιακή άποψη

συμπεραίνουν ότι τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού επιβαρύνουν τις μελλοντικές γενεές.

Δεν συμφωνούν όμως όλοι οι οικονομολόγοι με την εκτίμηση αυτή. Τονίζουν δηλαδή ότι το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού απλώς αντικαθιστά τρέχοντες φόρους με μελλοντικούς. Όσο οι καταναλωτές έχουν στραμμένο το βλέμμα τους στο μέλλον, όπως δέχονται οι θεωρίες της κατανάλωσης, θα αποταμιεύουν σήμερα για να μπορούν να καλύψουν τις μελλοντικές φορολογικές υποχρεώσεις των παιδιών τους. Οι οικονομολόγοι αυτοί πιστεύουν ότι τα ελλείμματα του κρατικού προϋπολογισμού έχουν τελικά μικρή επίπτωση στην οικονομία.

Άλλοι πιστεύουν ότι το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού είναι ατελές μέτρο της δημοσιονομικής πολιτικής. Συμφωνούν ότι οι επιλογές της κυβέρνησης σχετικά με τους φόρους και τις δαπάνες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην ευημερία διαφορετικών γενεών. Παρά ταύτα και σύμφωνα με αυτούς τους οικονομολόγους, το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού δεν συλλαμβάνει σωστά τις επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στις μελλοντικές γενεές.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί πρέπει να αντιμετωπίζουν καταστάσεις που δεν είναι σαφείς. Η τρέχουσα κατάσταση της μακροοικονομικής προσφέρει πολλές γνώσεις, αλλά ταυτόχρονα αφήνει αδιευκρίνιστα πολλά ζητήματα. Η πρόκληση για τους οικονομολόγους είναι να βρουν τις απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά και να διευρύνουν τις γνώσεις μας. Η πρόκληση για τους πολιτικούς είναι να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις που έχουμε σήμερα για να βελτιώσουν την οικονομική αποδοτικότητα. Και οι δύο προκλήσεις είναι τρομερές, καμιά όμως δεν είναι ανυπέρβλητη.

Στις μεικτές οικονομίες την οικονομική δραστηριότητα επωμίζονται τόσο η ιδιωτική επιχείρηση όσο και το κράτος. Η οικονομική θεωρία τονίζει emphatically το ρόλο των ιδιωτικών αγορών στην αποτελεσματική προσφορά αγαθών. Εντούτοις, οι οικονομολόγοι και άλλοι αναγκάστηκαν να αναγνωρίσουν ότι υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί στην ικανότητα του ιδιωτικού τομέα να ανταποκριθεί σε ορισμένες βασικές κοινωνικές ανάγκες. Η απόπειρα να διορθωθούν αυτές οι ανεπάρκειες οδήγησε στη διόγκωση του ρόλου του κράτους στην οικονομία της αγοράς.

Ωστόσο το κράτος δεν αποτελεί κατ' ανάγκην λύση για τις αποτυχίες του ιδιωτικού τομέα. Η αποτυχία πολλών δημοσίων προγραμμάτων μπορεί να αποδοθεί είτε στο ότι οι συνέπειες κάθε κυβερνητικής πρακτικής είναι

πολύπλοκες και δυσπρόβλεπτες, είτε στο ότι η κυβέρνηση ελέγχει μόνο μερικώς τις συνέπειες αυτές, είτε στο ότι οι πολιτικοί ενδέχεται να δρουν προς την κατεύθυνση ειδικών ατομικών συμφερόντων.

Όλα αυτά τα οικονομικά ζητήματα που αναλύσαμε παραπάνω ευρίσκονται σε μια αέναη κίνηση , με μεταβλητές που δεν είναι σταθερές. Το θέμα μας δεν μπορεί να εξετάσει μια σταθερή κατάσταση και να φωτογραφήσει μια συγκεκριμένη οικονομία , δεδομένου ότι είναι γενικό . Για το λόγο αυτό άλλωστε καταπιαστήκαμε με την ανάλυση - επεξήγηση των παραπάνω μεταβλητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ø William H. Branson – James M. Litvack, «Μακροοικονομική Θεωρία», εκδόσεις Gutenberg

- Ø N. Gregory Mankiw, «Μακροοικονομική Θεωρία τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση», εκδόσεις Gutenberg

- Ø Θ. Γεωργακοπούλου, Θ. Λιανού, Θ. Μπένου, Γ. Τσεκούρα, Γ. Χρήστου, Μ. Χατζηπροκοπίου, «Εισαγωγή στην πολιτική οικονομία», Έκδοση Ε΄, εκδόσεις Ευγ. Μπένου, Αθήνα 1998

- Ø James Tobin, «Liquidity Preference as Behavior Toward Risk», Review of Economic Studies, Φεβρουάριος 1958

- Ø Α. Κιντή & Ε. Πουρναράκη, «Αρχές Οικονομικής Ανάλυσης»

- Ø Θεόδωρος Α. Γεωργακόπουλος, «Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική», εκδόσεις Καραμπερόπουλος

- Ø Joseph Stiglitz, «Οικονομική του Δημόσιου Τομέα», εκδόσεις Κριτική

- Ø Walter J. Wersels, «Μακροοικονομική», εκδόσεις Κλειδάριθμος

Πηγές Ελληνικών Οικονομικών Δεδομένων

Τράπεζα Πληροφοριών ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ

www.pandektis.gr

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών

www.iobe.gr/all.htm

Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών

www.yppetho.gr

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

www.aueb.gr

Στατιστικά στοιχεία και έρευνες σε χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

www.europa.eu.int/comm/eurostat